

Tartalom

KÖNYVAJÁNLÓ

Csak ritkán jár be hullni	2
A helyi elégiákból	3

ÉLETÚT

Ne álmoldj, nép!	4
------------------	---

INTERJÚ

„Művelt fők kellene a felemelkedéshez”	8
--	---

MŰVÉSZET

„Festészettel már nem lehet megváltani a világot”	11
Lóránt János Demeter	13
Salgótarjáni flashback	14
A lóránti lépték	17

FILMKÉSZÍTŐK

Egy képíró a Varázsvölgyből	20
Egy perzsa filmes Salgótarjában	22

KÖRNYEZETÜNK

Forog az idegen	26
-----------------	----

IN MEMORIAM

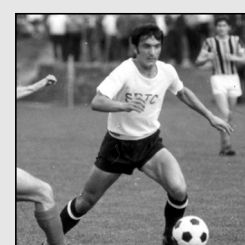
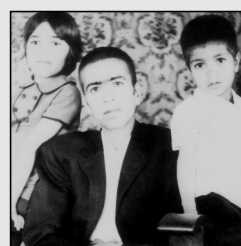
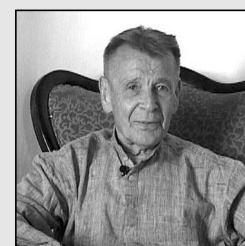
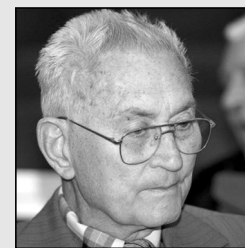
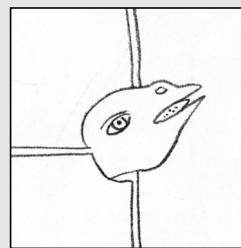
Szakál Imre emlékezete	32
------------------------	----

SZOCIÁLPOLITIKA

Szeletnyi Európa Baglyasalján	33
-------------------------------	----

SPORT

Íme, egy prima ember!	35
-----------------------	----

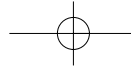
A címlapon: Lóránt János Demeter, A hátsó borítón: Új lakás (Lóránt János festménye), Az első belső borítón: Alkotmány út, A hátsó belső borítón: Rónai-lapos (fotók: KBS)

Lapunk megjelenését a Szabó Miklós Tudományos Ismeretterjesztő Kutatási és Oktatási Szabadelvű Alapítvány támogatta

Köszönet Drexler Szilárdnak, Földi Péternek, Kerényi Tamásnak, Kimnek, Lóránt János családjának, Nagy Pálnak, Shah Gabriellának

*

Közéletéről és kultúráról Salgótarjában • TARIJÁNI VÁROSLAKÓ 7/2008 • ISSN 1788-3741 • Ára: 400,- Ft
 Lapalapító: Ercsényi Ferenc, a szerkesztőbizottság elnöke • Szerkesztők: Balás Róbert (főszerkesztő), Kovács Bodor Sándor (művészeti vezető),
 Tóth Sándor (tervezőszerkesztő) • varoslako.extra.hu
 Kiadja az EF-Team Bt., Salgótarján • A kiadásért felel az ügyvezető • Nyomda: Runner Média Kft., Balassagyarmat
 Felelős vezető: Hajdú József

CSAK RITKÁN JÁR BE HULLNI

(fülszöveg)

Hulló stukkók, szecessziós cserepek, kávéházak, belakott borozók, galériák, színházak, rejtett bordélyok, metróállomások városában élek. Utcám elején tábla hirdeti, hogy névadója a romantika egyik legnagyobb alakja volt, vagyis mostani ablakom alatt a 76-os troli, a 133-as és a 15-ös busz otthonoskodik a Pozsonyi út, illetve a Pannónia utca irányába – áldásommal.

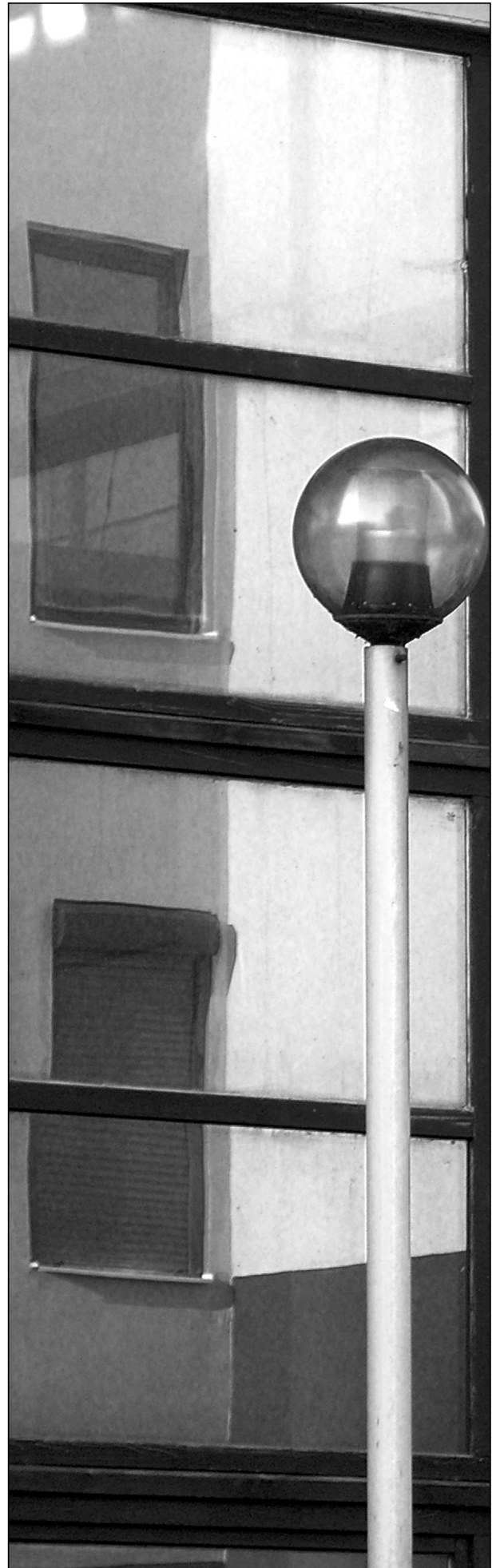
Sűrűn költözöm, átmeneti szállásaim közt ténfergő lábnyomaim láthatatlan hálójával példátlan erőfeszítéssel tartom tehát egyben városom tömbjeit, és sűrűn tekingetek fölfele: légifolyosóim tucatnyi landoló és emelkedő repülőgépre kapom föl napra nap a tekintetem, vaksin, rendszerint kézírásom hangyabetűitől elszakadva.

Olyan városban lakom, hová a hó csak ritkán jár be hullni. Olyanban, ahol egy nap alatt száz órát is alhatom, s türelmes járműveken – személyvonatokon, komótos kompokon, háttérrádióm dzsessz sztenderjein – ilyenkor félálomban is utazhatom, míg sínek, farvizek, karjaim közül kiszabadult idők fogyogatnak alattam, mögöttem. Ilyen városban lakom. Pedig „amikor elhagytam Bostont San Franciscóért, nem gondoltam, hogy meghalni jövök. Nem vettem észre az állandó, szelíd vonzást” (Mert John Kliphan szép szavainak el kellett itt, úgy hiszem, hangoznia.) Van mindenkinek Bostonja, és van mindenkinek San Franciscója – s a fontos közbülsők!

Salgótarjánban, Somoskőújfalun, Cereden, Amszterdamban, Dublinban, Krakkóban, Jeruzsálemben, Belgrádban, Athénban, Rómában, Kolozsváron, Kelenföldön, Prágában, Szegeden, Londonban etc. – mondják – másként-másként összegzik az első pillantást. Tudom.

DUKAY NAGY ÁDÁM
Budapest, Újlipótváros—Zugló
2007. december

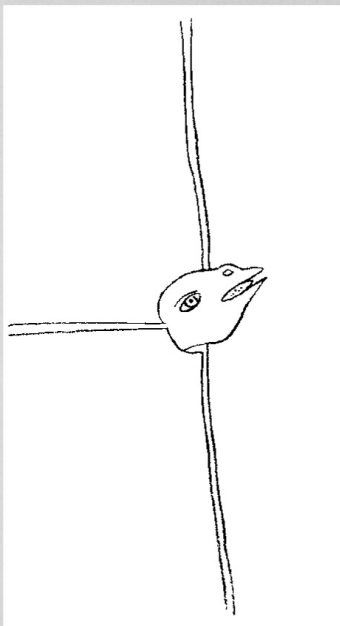
2

1

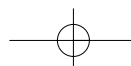
KISCSERI MIHÁLY

PANELRÉS

2

KÖNYVAJÁNLO

- 1 A verseskötet borítója (illusztrálta: Földi Péter)
2 Ablakok (fotó: KBS)

KÖNYVAJÁNLÓ

Kiscseri Mihály

A HELYI ELÉGIÁKBÓL

Eklektikus műkö oromzatok,
hulló stukkók, szecessziós
cserepek, rézcsatornák, rizalitok,
Erkélyt tartó
ilyen-olyan mellű nők,
kedélytelen atlaszok,
Kávéházak, galériák, rejtett
bordélyok és metróállomások
nélküli,
Csökkenő terü-számú
gyárkémények, könyvtárak
városában élek.
Sűrűn álmodom, vagyis városom
szidott tömbjeit példátlan
erőfeszítéssel egybetartom.
Végső erőtlenségemben naponta
látom: költő támaszkodik főteremen
bronzlodenben tölgykorlátnak.
És találni még méltatlan
öntvényalakokat is, a történelemből
— az ismert rosta — kihullottakat.
És éjszaka, úgy kettő felé,
tömítetlen tárnákból rémek
kísértenek: újransyitnák.
És sújtólég törölte csillések,
csatlósok, vajúrók álma fordul
REM-fázisba bennem.
És patkányok otthonoskodnak
a sétálóutcámon, ahogy
én talán soha nem.
És olykor még „jószerecsét”-tel
köszönnek rád. Vallod, így
illendő a válasz is.

„Az egész városban minden ember egész nap Más városban kóborol”
Robert Pinalcy

És hiszed: ez a félelemalapú cinkosság
— a mindig ropogó főtegerenda fölötted is —
másként nyújtat egymásnak kezét.
Itt számolatlan hegyoldalak mézelő
akácossai költöztek a mélybe. Tudható,
másképp pihensz ilyen földben.

*

Addig is, korahajnalokon, urbanizált
feketerigóid kiolthatatlan életdühe.
Mert nekik nem kell hozzá még a
gymnáziumod szétmálló tetője
fölül sietősen kibomló fény sem.
Suvadó aknák, némán berogyó járatok
fölött, biztosnak vélt utakon, ismeretlen
erők megfeszült tektonikai réteghullámain,
tenyérsyi birodalmamon át kamionok
húznak északra és délnek. Áldásommal.

Ajánlás polgármestereknek

Mert, ugye, az idő, amint tudjuk:
Róma, Siena, Firenze, Bécs, Krakkó stb.
Talán a borostyán úton végig.
A fontos közbülsők. És akik nincsenek rajta.

De a kapaszkodás, fohással!

Se borostyán, se szén, se selyem,
csak a mi időnk, a sokszögű.
Amszterdamban — mondják — másként
összegzik az első pillantást. Tudom.

Salgótarján, 2002. április 22.

Ne álmodj, nép!

Egy vers ára... - Gáspár István Gábor író* dokumentumkötete Jecsmenik Andor nem mindennapi kálváriáját tárja az olvasók elé (Palócföld könyvek, Salgótarján, 2007).

Jecsmenik Andor, salgótarjáni munkás, 1966-ban írt egy verset, amelyben a szabadságvágyát fogalmazta meg. Munkatársai azonnal feljelentették. Két év börtönt kapott, s az 1956-os szerepéért reá rótt 12 évvel együtt ezt is le kellett ülnie. 14 év börtön és a társadalomból való kitaszítottság lett a vers ára. A kötetben ennek a besúgásnak és pernek a dokumentumai olvashatók, már-már az orwelli abszurditás erejével hatva az olvasóra.

Jecsmenik Andor most 82 éves. Ren-

díthetetlenül hisz abban, hogy a szabadság az emberi lét egyetlen elviselhető formája. Még mindig reméli, hogy 1956 egyszer ennek a nemzetnek közös és legbüszkébb öröksége lesz. Nem magának kér elismerést, hanem a nemzetnek élő emlékezetet. Mert tudja, a hallgatásnak is ára van. Sokkal súlyosabb, mint az, amit ő kapott egyetlen versért.

A hallgatás a leggonoszabb hamisítás, szól egy közismert gondolat. De az is közismert, vagy legalábbis annak kellene lennie, hogy az irodalom, legalábbis amelyiknek még van erkölcsi értéke, segít az emberek megtalálni az igazsághoz vezető utat; és segít felnyitni az emberek szemét mindenféle gonoszág, aljasság, megálázás felismerésére és elutasítására. Megadja a reményt arra, hogy van, illetve lesz egy tisztességes kor, amikor valóban élhetnek büntetlen emberek. S nem is kevesen. Ennek reményében írta meg ezt a könyvet a szerző is.

EGY VERS ÁRA...

Praznovszky Mihály bevezetője a kötethez

*„Nem kell a múltat lerombolni, elmúlt már.
Bármikor újra megjelenhet;
jelennek érezzük, s az is.”
John Cage*

Nem vagyok a 20. század kutatója, de érdekel minden, ami velünk, s általunk történt. Ezért is olvastam kezdetben érdeklődéssel, később egyre gyomorszorítóbb rémülettel Gáspár István Gábor könyvét.

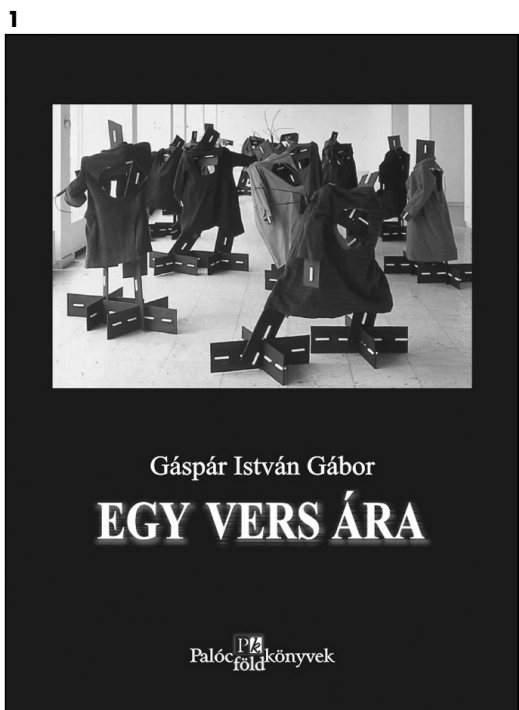
Illetve, ez nem is az ő könyve. Ez egy dokumentumkötet, amelyben a szerző igen okosan a háttérben marad, időnként tesz megjegyzéseket, eligazító magyarázatokat. A történet ugyanis önmagáért beszél.

Pedig milyen egyszerű minden. Egy vers áll a középpontban. Egy vers, amit megírt egy verselgető munkás. A maga módján, bicsakló rímekkel, de tiszta hevülettel és megszolgált élettapasztalattal. Egy vers, amilyenből mindig is, ma is, sok születik ebben az országban. Hi-

szén itt mindenki költő, ezer éve már. Csak éppen nem mindegy, miről szól a vers, mikor írjuk, és kinek adjuk oda elolvasásra.

Jecsmenik Andor, a salgótarjáni, a zagyvai bányauzem dolgozója, ezt nem tudta. Vagy tudta, de azt hitte, a legendás nógrádi munkás szolidaritás, a közös sors ezt a verset is értéke- li, elfogadja. Nagyot tévedett. 1966-ot írtak ekkor, ami egy átlagos év lehetne a sok közül, ha nem tudnánk, hogy fíz évvel vagyunk 1956 után. Ami nem kerek jubileum, de ez a vers ebben az évben többszörösen is önvészélyes volt.

Jecsmenik Andor megkapta a maga büntetését 1956-ért, miként nagyon sok nógrádi munkás, értelmiségi is. Kivégzések, internálások, hosszú börtönbüntetések – a büntetések száma és súlya alapján ítélve is látszik, Nógrád me-

ÉLETÚT

gye valóban méltón viselkedett ezekben a drámai hónapokban, meg is lett a következménye. A megfélemlítés, a lelki terror minden más megyénél súlyosabban csapott le. Az erőszak nem válogatott az eszközökben: névtelen feljelentés, besúgás, beépített ügynök jelentése – volt itt minden, ami ahhoz kellett, hogy mindenki tudja: elég egy rossz szó, s máris viszik az illetőt.

Jecsmenik Andor is tudta, hiszen tizenkét éves fegyházbüntetéséből amnesztiával szabadult 1963-ban, tehát érezte, hogy állandóan figyelik, követik őt is, meg a családját is.

És mégis megírta azt a verset 1966-ban. És megmutatta a műhelyben néhány munkás társának, akikben talán megbízott, akiket hasonlóan gondolkodónak vélt. Akik azonnal rohantak a verssel a rendőrségre! Vagy legalábbis bejelentették, hogy a Jecsmenik a kommunizmust szidalmazó verseket ír.

Ezzel megkezdődött egy vers története. Ez a történet olvasható a kötetben. Hiszen a rendszerváltás után Jecsmenik Andor hozzájutott a rendőrségi, bírósági, ügyészségi iratokhoz, és Gáspár István Gábor ezekből állította össze a kötetet. Nem másított, nem írt át semmit, csak követte az eseményeket. Így lett a történet a hatalom, a diktatúra félelmetes láttelepe.

Nem kell szépírói eszköz, színpadi drámai konfliktus a szörnyűség átéléséhez. Elég oldalról oldalra lapozni, s látni, miként működött a Kádár-rendszer terrorhatalma. Honnan vették ezeket a módszereket? Ki találta ki a testi és lelki megnyomorításnak ezt az orwelli, koestleri döbbenetét? Szintiszta profizmus, harminc évvel a sztálini diktatúra és tíz évvel a magyar ávos rendszer eltűnése után. Eltűnése? Dehogyan tűnt el. Sőt, a maga tökéletességében

látszódik ebből a könyvből a mechanizmusa, a működése. (Talán még a működtető személyek is ugyanazok ekkor...)

Minden irat hiteles, ami ebben a könyvben szerepel. A nevek is, a személyek is valóságosak. Nem könnyű ítélkezni felettük. Nemcsak a rendszer kiszolgálói voltak, de vannak közöttük gyávák és meghunyászkodók, aljasok és gátlástalan törtetők. Az utókor nem ad felmentést nekik, csak elgondolkozik: miért és kik nyomorították meg így őket, hogy azt a társukat, akivel együtt lépnek át nap mint nap a gyár kapuján, önként és első szóra kiszolgáltatják a hatalomnak. Mit tett az a rendszer ezekkel az emberekkel?

És ami ugyanilyen szörnyű: mi nem tudtunk erről semmit. Iskolába jártunk ekkor, KISZ klubokban töltöttük az időt, öt órai teán táncoltunk, éltük az ifjúságunkat, miközben tőlünk öt méterre a hatalom újra lecsap, és egy ember újra börtönbe kerül, hogy összesen tizennégy évet töltsön ott. És nem csak egy ember, de mennyien voltak még ilyen léthelyzetben a mi városunkban is.

Jecsmenik Andor verset írt 1966-ban. Gyengécske, amatőr írás, de tele tisztasággal, meg nem alkuvó erkölcsiséggel. A versnek története lett. Igazi, huszadik századi magyar történet. Befejezetlen történet és abszurd, amilyen csak Magyarországon lehet, erről tanúskodik a váratlan csattanó a könyvben, ami szintén nem kitaláció.

A versnek ára lett. Egyfelől azt mondhatom, tizennégy év a börtönben, tizennégy év ebből az amúgy is rövidre szabott létben szabadság nélkül. Másfelől pedig egy ember sorsán át hiteles és igaz példázat minden idők minden magyar nemzedékének.

1 A kötet borítója

2 A Balassi Bálint-émlékérem, a civil Magyarország elismerése (Fotó: Handó Péter)

3 A díjátadó ünnepségen, balról: Pap Dávid, Gáspár István Gábor, Rieger Tibor, Kiss Dénes és Jecsmenik Andor (Fotó: Handó Péter)

DECEMBER 8-ÁN TARTÓZTATTÁK LE

1956. december 8-a: Salgótarján legtragikusabb napja. A tüntető tömegre leadott sortűz 131 halálos áldozatot követelt. Azon a napon tartóztatták le Jecsmenik Andort is, aki politikai elítéltként 14 évet töltött börtönben.

Jecsmenik Andor Salgótarjánban született 1926. augusztus 8-án, és 1956-ban vasesztergályosként dolgozott a szénbányák nagybányai gépüzemében. A forradalom alatt a helyi munkástanács alelnökévé választották. A megyei tanács november 13-i visszafoglalása után társaival fegyveresen őrizte az épületet. November 14-én a beérkező szovjetek letartóztatták, és négy napig Gödöllőn tartották fogva. Így emlékezik a kritikus napokra:

– November 30-án szólt Beda József, hogy a megyei munkástanács ülését a rendőrség felszalta; menjünk fel Budapestre, tiltakozunk a kormánynál! Egy autóval még aznap este útnak indultunk. December 1-jén előbb a vasutas székházban tartózkodó Nagy-budapesti Munkástanácsot tájékoztattuk a történetekről. A Kosuth téren találkoztunk Cser Gyula nógrádi kormánybiztossal, aki nem volt hajlandó felkísérni bennünket a Parlamentbe. Végül Balogh Ignác, az Ikarus gyáriak elnöke sietett a segítségünkre. Kádár János az indiai külügyminiszterrel folytatott tárgyalásra hivatkozva kitért a találkozás elől. Egy miniszternek mondott ismeretlen személy fogadott bennünket. Beda felolvasta a nyolcpontos követelését, majd én adtam elő a három pontomat: a párt tisztítsa meg a sorait a kompromittált személyektől; a fegyveres üzemi őrsegek, nemzetőrségek tagjait mi választhassuk ki rátermett, feddhetetlen emberekből; és ezen alakulatok tagjai nemzetiszínű karszalagot viseljenek. Majd kértem, hogy tekintettel a szombati napra, a kormány a választát hétfő reggelig közölje a rádióban. Mi a rölapokat már úgy fogalmazzuk meg, hogy nemleges válasz esetén hétfőn reggel a megyében általános sztrájk kezdődik. Végül Kádárék nem válaszoltak, és a sztrájk elindult.

A következő napokban felgyorsultak az események, amelyek a december 8-i tragédiához vezettek...

– Az orosz és a magyar vezetésben is voltak olyan józanabb személyek, akik hajlottak a

4 Jecsmenik Andor egy versért súlyos börtönéveket kapott

5 Jecsmenik Andor és a könyv szerzője, Gáspár István Gábor (Fotó: Noskó Zsolt)

köznyugalmat szolgáló megegyezésre. Így jött létre a december 6-i megbeszélés a nagybányai bányagazgatósági épületben. A feszült légkörű tárgyalás azonban megszakadt, és a folytatást december 8-ra tűzték ki a megyei tanács épületébe. A fáradtságom, az orosz fogság és a kilátástalannak tűnő megoldási kísérletek arra készítettek, hogy lemondjak az üzemi és megyei tisztségekről, de társaim ezt nem fogadták el. Szabó Ervin, a megyei munkástanács elnöke közölte, hogy december 8-án választhatok: vagy elmegyek a salgótarjáni ülésre, vagy felutazom az Országos Munkástanács értekezletére. A fővárosi utat választottam. Az Építők székházában tanácskoztunk, amikor belépett Rácz Sándor elnök, és elmondta: most jött a Parlamentből, ahol Marosán György közölte, hogy mától fogva nem tárgyalnak, hanem lőnek. Nem sokkal később berohant Szekeres titkár, azzal, hogy Tarjánban baj van! Ott szereztünk tudomást a véres sortűzről. Mondták, hogy ne menjünk haza, ők átadják bennünket a határon, de Steigerwald Ottó, a megyei munkástanács elnökhelyettese mégis hazacsalt, és este letartóztattak.

– Mi történt a lefogása után?

– Bevittek a megyei rendőrkapitányságra,

ahol Salupin orosz parancsnok, Ladvánszky Károly rendőr altábornagy és Házi Sándor vezérőrnagy megkérdezték, hajlandó vagyok-e 10 perces beszédet mondani a tarjáni rádióban, a nép megnyugtatóására. Azt feleltem, csak akkor, ha én fogalmazom meg a beszédet. Ekkor Házi ordítani kezdett, hogy akkor majd másként beszélünk. A fogdában Ferencz István mellé ültettek, aki állítólag eldobta a sortűzet kiváltó hanggránátot. A pufajkások agyon akartak verni bennünket, de a rendőrök nem hagyták. A kihallgatáson az oroszok is megjelentek. Azt mondták, ránk vigyáznak, mert az acélgyári Hadady Rudolfot és Hargitai Lajost a pufajkások kivégezték. Végül lezajlott a per, és 12 évi börtönre ítélték. Az 1963-as közkegyelemből kizártak, és csak háromszori éhségsztrájk után helyeztek feltételelesen szabadlábra. 1966-ban írt versem – Ne álmoldj, népi! – miatt újabb két év börtönre ítélték, de az előző büntetéséből hátra lévő öt év öt hónapot is le kellett töltenem. Így összesen két részletben 14 évet és egy hónapot „ültem” börtönben.

Jecsmenik Andort a rendszerváltás után a régi emlékművek megrongolásáért többször is előállították a rendőrök. Indult helyi és országgyűlési képviselőjelöltként, de sikertelenül.

Jecsmenik Andor

NE ÁLMODJ, NÉPI

Ledöntött útjelző vagyok.
Sötét kor fűtja szélén.
Lassan enyészve korhadok.
Fény dereng, nyíltáblám végén.

Gyöngé fényecske az éjben.
Behunyt szemű népek jelez.
Holtak közt gázoltak vérben!
Hóhérok, s szolgák útja ez!

Akarj! Merj, emberré lenni!
S teremts magadnak szép jelent!
Ily úton terelve menni...
Bőrödön érzed, mit jelent!

Múltban, szebb jövőt ígértek.
Jelent nem! Mint ma is teszik.
Régi urak is így éltek.
Csúf hagyomány, s ma átveszik.

Népellenes kényuralom.
(Minden tolvaj rémuralom.)
Összeomlik!... Ezer a jel.
Árulóknak nincs irgalom,
Bűneikért felelni kell.

Nép, ne álmoldj! Jóra (jobbat) várva!
Más népek harcoltak érte!...
Jólét, s a fény útját járva
Büszkén hirdetik! Megérte.

Sanyargótarján, 1966. VIII. 9.

Verseskötete – A szabadság gondolata – 2003-ban látott napvilágot. Ne álmoldj, népl c. versét a Dongó együttes megzenésítette. Az egykori forradalmár az 50. évforduló alkalmából átvehette Nógrád megye Önzetlenség-díját. Hogy jelenleg hogy él, arról annyit mondott:

– Nyolcvanéves elmúltam, de állandóan dolgozom Forgách-bányatelepi lakásom körül, hogy ne gondolkodjam a mai világ dolgain, mert csak elkeseredem. Hogy mennyire becsülik meg az 56-osokat? – ezzel már nem foglalkozom. Belefáradtam...

BALASSI-EMLÉKÉREM A SZABADSÁGHŐSNEK

A forradalom ötvenedik évfordulóján Jecsmenik Andor nem kapta meg a Szabadság Hőse kitüntetést, „kiérdemelte” viszont ezt az állami – a köztársasági elnök és a miniszterelnök által is aláírt – elismerést az a K. József, aki „Bükkszéki József” fedőnéven III/III-as jelentéseket írt Jecsmenikről...

A civil Magyarország azonban megköszöni a szabadság hőisének áldozatát. A 82 éves

Jecsmenik Andor költő a minap átvehette a Balassi Bálint-emlékérmét, amelynek odaítélését Molnár Pál újságíró kezdeményezte.

A salgótarjáni Balassi Bálint Könyvtárban megtartott ünnepségen Eötvös Mihály alpolgármester méltatta a meghurcolt szabadságharcost. A politikus rámutatott: az ünnepeket nem tartozott a korábbi rendszer kedvencei közé. Jecsmenik Andor kétkezi munkával, esztorgályosként kereste kenyerét. Az 1956-os forradalom alatt a munkástanács elnökhelyettese volt. December 8-án letartóztatták, majd „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben játszott vezető szerepe miatt” a Legfelső Bíróság Vida Ferenc által vezetett tanácsa 12 év börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélte. 1963 augusztusában kegyelemmel szabadult.

Az alpolgármester rámutatott: Jecsmenik Andor mindvégig hű maradt elveihez. 1966. augusztus 8-án, 40. születésnapján Ne álmoldj, népl! címmel írt egy verset. Letartóztatták, két év börtönre ítélték, de a felfüggesztett öt év négy hónapot is le kellett töltenie. Börtönéből csak 1973. augusztus 4-én engedték szabadon. Ítéletét a Legfelső Bíróság 1990-ben sem-

missé nyilvánította. 2006. október 23-án, a forradalom ötvenedik évfordulóján nem kapta meg a Szabadság Hőse kitüntetést, amelyet viszont a besúgója átvehetett.

Ne fogadjuk el a hazugságot, az árulást, erre biztat bennünket Jecsmenik Andor verse – hangsúlyozta végül Eötvös Mihály.

A Ne álmoldj, népl! című verset Pap Dávid, a salgótarjáni Madách Imre Gimnázium 10/b osztályos tanulója szavalta el.

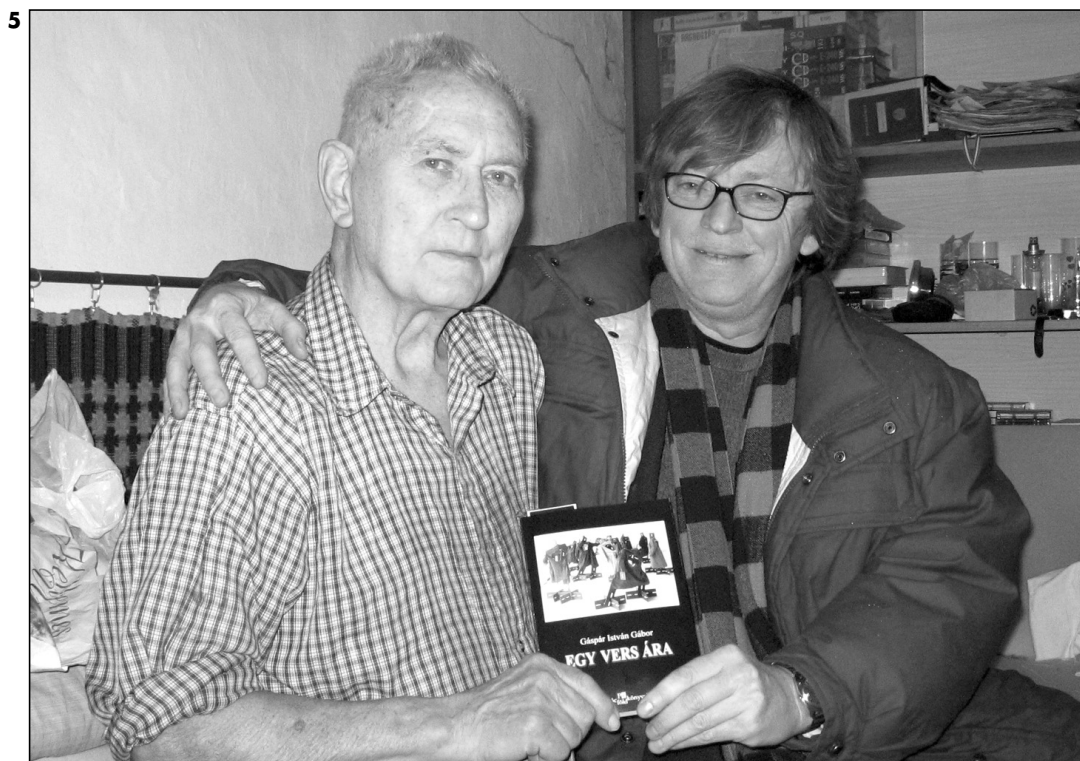
Jecsmenik Andort köszöntötte Kiss Dénes, József Attila-díjas költő, aki 1956 után fél évet töltött gyűjtőáborban, szintén egy verse miatt. A költő rámutatott: hét év börtön istentelenül sok idő egy versért. Miféle bíróság ítélkezett, miféle emberek ültek ott, akik kiszabták a hét évet? – tette fel a költői kérdést Kiss Dénes, emlékeztetve arra: 1956 után példátlan megtorlás következett, még Haynaun is messze túltettek az akkori bírúk, sőt tíz- és fíezrek voltak úgy, hogy még évtizedek múltán, ők és leszármazottjaik is másod- és harmadrendű állampolgárként éltek saját hazájukban. Hány Jecsmenik Andor lehet még, aki azóta sem kapott elégtételt? – tette fel a kérdést Kiss Dénes, és azonnal rámutatott: szerencsére mindig maradtak gerinces emberek, akik a forradalom leverése után is kitarítottak elveik mellett, úgy, mint Jecsmenik Andor.

„1966-ban már az ENSZ-ben is azt hitték, hogy Magyarországon már minden rendben van, amikor Jecsmenik Andort még letartóztatták és súlyos börtönbüntetéssel sújtották egy verséért” – hívta fel a figyelmet Kiss Dénes, majd végül megjegyezte, hogy a Balassi-emlékérem fontos kitüntetés, amivel, ha az igazságtalanságot jóvátenni nem is lehet, de legalább némi elégtétellel szolgálhatunk Jecsmenik Andornak.

Ezek után Rieger Tibor, M. S. mester-díjas szobrászművész – az érem alkotója – adta át a Balassi-emlékérmét az ünnepeltnek, aki köszönetként két, szintén mély társadalmi tartalmat hordozó versét szavalta el a szépszájú hallgatóságnak, akik vastappsal köszöntötték a kitüntetettet.

A (V – 152011) „kézirát” az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában került elő, 2005-ben.

BALÁS RÓBERT 7

ÉLETÚT

TARIÁNI VÁROSLAKÓ 7/2008

*Gáspár István Gábor 1957-ben született Salgótarjában. Író, újságíró, szerkesztő. A rendszerváltozáskor több lap alapítója [Salgótarjáni Röp(lapok), Salgótarjáni Krónika, Felvidéki Lapok]. Kötetei: Stációk (1991), Kint és bent (2006), Egy vers ára (2007); megjelenésre vár: Idő van című kötete.

„Művelt fők kellene a felemelkedéshez”

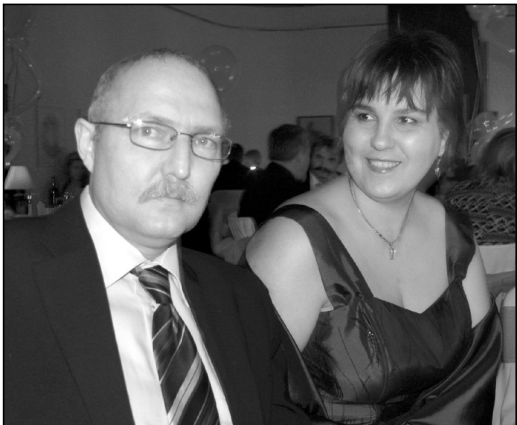
A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét vehette át dr. Gubán Miklós matematikus

„Engem a gyökereim idekötnek, nagyon szeretem ezt a várost, minden bajával együtt. A környékünk hihetetlenül gyönyörű. Bár a világban sok helyen megfordultam, de amikor jövök haza, és meglátom a Karancsot, az semmivel sem pótolható. Emellett hiszek abban – bár ma jelét sem látom –, hogy előbb vagy utóbb itt is bekövetkezik az a felemelkedés, ami más városainkkal már megtörtént. Szerintem ehhez a felemelkedéshez művelt fők kellene. Ma az értelmiség inkább elmegy a városból, mint idejön. Gond az is, hogy a korábbi jól képzett szakmunkásréteg is eltűnt, és így szinte lehetetlen olyan munkahelyet teremteni, ami később a város fejlődéséhez is hozzájárul. Akkor nyújtunk igazán sokat az embereknek, ha a fejekbe adunk olyat, ami később anyagot ad vissza nekik, és nem pusztán anyagiakkal segítjük őket” – említi dr. Gubán Miklós, a Budapesti Gazdasági Főiskola Salgótarjáni Intézetének igazgatóhelyettese, tanszéki osztályvezető főiskolai docens. A nem csupán városszerte, hanem az országban és a nagyvilágban is elismert, kiváló matematikus a március 15-i nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét vehette át Budapesten Hiller István oktatási és kulturális miniszertől. A kitüntetést oktatói-nevelői, kutatói munkája elismeréseként kapta a vérbeli lokálpatrióta szakember, aki szerint a főiskolánk megtartásához városi, megyei és regionális összefogásra van szükség, de úgy véli, profilbővítés nélkül nem lehetnek életképesek.

– Gratulálunk! Hogyan fogadta a kitüntetést?

– Nagyon örültem, először el sem akartam hinni. Csak az ünnepség előtti héten tudtam meg, hogy kitüntetnek, amikor kaptam egy levelet a minisztériumból, amelyben meghívnak

2

8

a Szépművészeti Múzeumban tartandó átadásra. Bár a tudományos munka – ellentétben a művészeti, illetve sporttevékenységgel – sohasem a nagy nyilvánosság előtt folyik, így ennek nyilvános elismerése is ritkább (lásd: rengeteg művészeti és sportdíj, kitüntetés van, de kevés tudományos), ezért különösen örülök, hogy ezt a köztársasági elnök által adományozott kitüntetést innen, Salgótarjából is megkaphattam. Emellett nagyon fontosnak tartom ezt az elismerést, hiszen a tavalyi felvételi rendszerrel több felsőoktatási intézmény – így a mi főiskolánk is – nehéz helyzetbe került. Remélem, ez a díj is ráirányítja a figyelmet ezekre az intézményekre, hogy itt is komoly és nagyon színvonalas munka folyik.

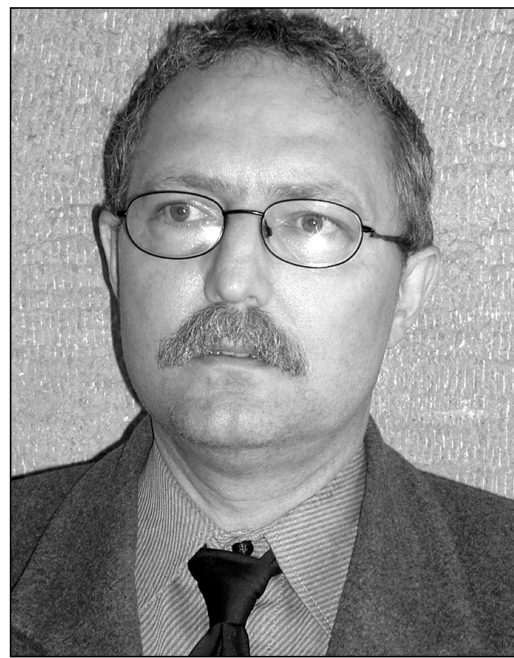
– Az indoklás szerint milyen érdemei alapján kapta meg az elismerést?

– A miniszter úr bejelentése szerint tudományos munkásságom eredményeként kaptam a kitüntetést. Valójában mindig is a tudományos munka volt az, amely a munkám jelentősebb részét kitevte, és természetesen mellette a felsőoktatási oktatói munkám.

– Honnan indult, és miért lett éppen matematikus?

– Büszkén vallom, hogy tősgyökeres, többgenerációs tarjáni, illetve Nógrád megyei családból származom. Ikertestvéremmel, Ákossal

1

az akkori város egyik legszebb utcájában, az Acélgyári úton nőttünk fel. Szüleink nagyon boldog gyermekkorot adtak meg nekünk, ők voltak azok is, akik elindítottak a tudomány felé. Édesanyánk igazi pedagógus volt, human beállítottságú. Tőle a tanulás fontosságát és módszerességét tanultuk meg. Sajnos ő már nincs köztünk. Édesapánk mérnök, aki jó matematikai érzékkel, mérnöki precizitással és logikus gondolkodással rendelkezik még mind a mai napig. Az ő tervszerű gondolkodása mindig példa volt előttem.

Már gyerekkorom óta a matematika volt az a tárgy, amit a legjobban szerettem. Mindig nagyon élveztem a jó feladatokat, problémákat. Én rejtvénynek tekintettem őket. Később aztán rájöttem, hogy a matematika más, mint érdekes feladatok gyűjteménye, de ez az új matematika még jobban vonzott.

– Hová járt iskolába, egyetemre?

– Általános iskolai tanulmányaimat az akkori Malinovszkij Úti Általános Iskolában végeztem. Több matematika versenyt is nyertem. Az általános után a Bolyai János Gimnázium matematika tagozatán folytattam a tanulmányaimat. Az akkori gimnázium országosan jó hírnévnek örvendett, és rengeteg jó tanár dolgozott ott, különösen a természettudományokban. A gimnáziumi matematikatanárom meghatározó volt számomra. Kapás Józsefné, Gizike tanított, és hogy matematikus lettem, nagyon sokban neki köszönhetem. Olyan tanár volt, aki mellett nem lehetett nem szeretni ezt a tárgyat.

A szegedi József Attila Tudományegyetem matematikus szakára jelentkeztem, ahová elsőre bekerültem. Tudtam, hogy pedagógusnak nem vagyok alkalmas, nevelési feladatok nem vonzottak, ezért választottam Ákos testvérem-

mel együtt ezt a szakot. Nem bántam meg. Ott olyan oktatók tanítottak engem, mint Lovász László, az egyik legnagyobb matematikus, aki pont most, március 15-én kapta meg a nagy Széchenyi-nagydíjat a köztársasági elnöktől, valamint Szőkefalvi-Nagy Béla, Fodor Géza világhírű matematikus professzorok. Élveztem az egyetemet, és elég könnyedén végeztem el. Ekkor már a geometria, azon belül is a véges geometriák, valamint a matroid-elmélet kezdett érdekelni.

– *A diploma megszerzése után mivel foglalkozott?*

– Amikor végeztem, több lehetőségem is volt, hogy jó állásba kerüljek, de mindenféleképpen Tarjánban akartam elhelyezkedni. Itt azonban nem volt a szakmámnak megfelelő állás. Szerencsére üresedés volt a SZÜV Salgótarjáni Intézetében, ahová programozónak kerültem, de rövidesen rendszerprogramozó lettem. Otthon azonban a saját kis matematikai problémáimmal szórakoztam. Itt ismerkedtem meg feleségemmel, akivel már 25 éve vagyunk házasok. 1985-ben átmentem az akkori Vízműhöz, ahol egy teljes számítástechnikai rendszer kialakítására kaptam lehetőséget. Nagyon élveztem, de miután készen voltam, nem elégített ki az ottani feladat, és ekkor jöttem át a jelenlegi munkahelyemre. Főiskolai dolgozóként kerültem a Miskolci Egyetem Hatvany József Doktori Iskolába, ahol doktori címet és PhD tudományos fokozatot szereztem informatikai tudományokból.

– *Mikor került a salgótarjáni főiskolára, és ott mivel foglalkozik?*

– Huszonegy éve dolgozom a főiskolán, kezdetben mint szoftverfejlesztési csoportvezető, majd 1993-ban átkerültem a Matematika-Statistika Tanszékre. 1996-ban kineveztek adjunktusnak, és én lettem a tanszék vezetője is. Azóta a tanszék kibővült, és most Módszertani Tanszék néven működik, melynek szintén vezetője vagyok. Jelenleg főiskolai docensként dolgozom. Emellett az intézet igazgató-helyettese vagyok.

Első perctől kezdve az olyan alkalmazott matematikai tárgyakat oktattam, mint az operációkutatás, a matematika mellett mindig is nagyon érdekelt a számítógépes programozás elmélete, és ezeket a tárgyakat is oktattam több felsőoktatási intézményben is. A logisztika is bekerült az életembe és vele együtt a matematikai modellezés is. Mint az akadémia köztestületi tagja, alapító tagja lettem a Műszaki Tudományok Logisztikai Albizottságának.

Emellett rengeteg számítógépes rendszert is kifejlesztettem. Volt két olyan közte, ami több mint húsz évig volt használatban. Egyik érdekes rendszerünk, amelynek fejlesztését elnyertük, a Magyar Katolikus Egyház pénzügyi

rendszere.

– *Mi a legfontosabb kutatási, tudományos területete?*

– Korábbi kutatási területem a gráfok színezésén keresztüli csoportosítási, műszer-felismerési problémák voltak. Egy módszert dolgoztam ki az Egyesült Államokban, amelyet aztán három országban is publikáltam (beleértve az USA-t is). Mostanában gyakorlati problémák matematika eszköztárával történő leírása foglalkoztat, valamint a hozzá kapcsolódó olyan optimalizálási eljárások kidolgozása érdekel, melyek alapfeladatához nincs hatékony úgynevezett egzakt megoldás. Ezek részben az úgynevezett heurisztikus algoritmusok. Velük hatékonyan lehet megoldani problémákat, és bár nem adnak pontos optimumot, de nagyon jól megközelítik azt. Emellett már régóta szintén módszertani oldalról érdekel a számítógépes programok készítésének (és itt a hangsúly nem a programon, hanem a készítésén van) módszertana.

– *Eddigi pályája során mire büszke, életének mely fontosabb állomásaira gondol szívesen?*

– Eddig egyetlen elismerésem volt, melyet

nuló, és amire külön büszke vagyok, kiváló matematikából.

Nagyon büszke vagyok egy olyan rendezvénysorozatra, melyet füleki barátaink találtak ki, de velem közösen indítottak el, ha jól emlékszem 1996-ban. Ez az INFOPROG a Kárpát-medencei magyar középiskolások programozói és felhasználói versenye. Ez a verseny két helyszínen zajlik: a Füleki Gimnáziumban és a főiskolánkon, s ma már Szlovákiában a felvételinél pluszpontokkal ismerik el. Ez a verseny külön cikket érdemelne, olyan nagy dolog.

Szintén jó szívvel gondolok vissza a szlovákiai tehetséggyógyító programra, ahol nagyon sok tehetséges fiatalnak adtam új ismeretet. Nagyon jó érzés volt, amikor a Műszaki Könyvkiadó első ottani könyvem megírása után még öt további szakkönyv megírására felkért. Jelenleg több mint 16 könyvem, jegyzetem jelent meg monográfiaként, illetve társszerzőként. Közel ötven szakkikem jelent meg eddig hét országban. Közte a már említett Egyesült Államokban, Kubában, Ausztriában. Talvaly előtt egy nemzetközi konferencia szaklek-

3

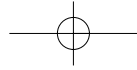

1991-ben kaptam: PSZF főigazgatói dicséret kitüntetés. Legbüszkébb elsősorban a családomra vagyok. Feleségem mérnökinformatikus, aki rendszergazdaként dolgozik egy cégnél. Két gyermekem van: a fiam végzett közgazdász és egy jó nevű pesti banknál dolgozik, nagyon jól halad, bár ő is nehezen hagyta itt Tarját. Lányom pedig a BME negyedéves vegyész-mérnök hallgatója, nagyon jó ta-

1 Dr. Gubán Miklós

2 Feleségével

3 A büszke apa és fiai

4 A kitüntetést Hiller István oktatási és kulturális miniszter adta át
5 Gyermekével

torának kértek fel a törökországi Izmiri Egyetemen.

– *Hogyan látja a magyar oktatásügy, a felsőoktatás helyzetét?*

– Vegyesek az érzéseim. Szerintem a bolognai folyamatot helyes, hogy bevezettük, nagy lehetőségek vannak ebben és maga a háromlépcsős egymásra épülő képzés nagyon jó gondolat. Talán probléma, hogy az alapképzés melletti felsőfokú szakképzés nem igazán tölti be a szerepét. Ma még a szülők, és főleg a munkáltatók sem igazán ismerik fel, hogy nem kell mindenhová diplomás szakember. Remélhetőleg előbb-utóbb be fog állni ez a képzés a megfelelő helyre.

A nagyobb probléma a magyar felsőoktatás struktúrájában van. A felsőoktatási intézményeknek közel a fele Budapesten van és a tavaly felvett hallgatók 42%-a egy városba (!!!) koncentrálódik. És ez a szám növekvő tendenciát mutat, sajnos. Ilyen nincs a világon máshol. Ez azt jelenti, hogy az állami támogatás jelentős része Budapestre kerül. Az elmaradott régiók felsőoktatása így nehéz helyzetbe kerül. Sajnos a szülők és főleg a diákok nem a képzés kimenetét (és nem a színvonalat) nézik,

5

10

4

hanem, hogy olyan helyre kerüljenek, ahol el is tudják végezni az egyetemet, de jól is tudják érezni magukat. Egy Budapesttel például Tarján nem lehet versenyképes. Ez a nagy probléma. Ha lehetne, akkor itt változtatnék, és jelentősen figyelembe venném, az elmaradott régiókban milyen fontos szerepet tölt be egy felsőoktatási intézmény.

– *Hogyan értékeli a salgótarjáni intézet helyzetét, lehetőségeit?*

– Mint az elején mondtam, nehéz helyzetbe került kis intézetünk az elmúlt évben. Azt mindenki elismerte, hogy ez nem a saját hibánkból történt, bár ez nem sokat segít rajtunk. Az idei évben nagyon komolyan felkészültünk, s lehetőségeinkhez és szűk pénztárcánkhoz mérten „kampányoltunk”. Igazán azonban nem ez lenne a megoldás. Itt egy megyei, városi és régiós összefogásra kell alapoznunk, még azon az áron is, hogy struktúrárt váltunk. Ezen egyébként nagyon keményen dolgozunk. Szerintem ma profilibővítés nélkül nem lehetünk életképesek. Itt főleg a műszaki irány behozatala lenne a legfontosabb.

Bízom benne (és én optimista vagyok ebben a kérdésben), hogy megfelelő megoldás fog születni, mert ennek a megyének és városnak elképzelhetetlen veszteséget jelentene, ha az intézet eltűnt.

– *Azon értelmiségiek közé tartozik, akik kitarítottak Salgótarján mellett. Miért maradt itt, milyenek látja a város helyzetét, mi lenne a megoldás?*

– Engem a gyökereim idekötnék, nagyon szeretem ezt a várost minden bajával együtt. A környékünk hihetetlen gyönyörű. Bár a világban sok helyen megfordultam, de amikor jövök haza és meglátom a Karancsot, az semmi sem pótolható.

Emellett hiszek abban – bár ma jelét sem látom –, hogy előbb vagy utóbb itt is megtörténik az a felemelkedés, ami más városainkkal már megtörtént. Szerintem ehhez a felemelkedéshez művelt fők kellene. Ma az értelmiség inkább elmegy a városból, mint idejön. Gond az is, hogy a korábbi jól képzett szakmunkásréteg is eltűnt, és így szinte lehetetlen olyan

munkahelyet teremteni, ami később a város fejlődéséhez is hozzájárul. Akkor nyújtunk igazán sokat az embereknek, ha a fejekbe adunk olyat, ami később anyagot ad vissza nekik, és nem pusztán anyagiakkal segítjük őket. Csak piacképes szakmákat kellene igazán támogatni, bevonva a helyi komoly és innovatív gondolkodással rendelkező vállalkozókat, vállalatokat. Ezt úgy tudnám elképzelni, hogy ezek a cégek valamilyen módon visszakapják azt, amit befektettek. Szakképzés szerintem működő vállalkozás nélkül nem lesz piacorientált és rugalmas.

– *A szakmai munkája mellett még mivel foglalkozik?*

– Gyerekkorom óta rajongok a képzőművészetért, azon belül is a festészetért, grafikáért. Ákos testvéremmel létrehoztuk a főiskolai galériát (amely ma Hegedűs Morgan nevét viseli), ahol szinte csak nógrádi képzőművészek alkotásait állítottuk ki. Emellett alapító tagjai vagyunk a Ceredi Művésztelepnek, az Ars Longa Művészeti Egyesületnek. Alapítója vagyok a Salgótarjáni Shotokan Karate Clubnak is (mai nevét már nem tudom), sokáig vezetőedzője is voltam. Ma már persze elfoglaltságaim mellett erre nincs időm.

Szintén alapítója vagyok a Peák István Matematikai Versenynek is.

Nagyon szeretek túrázni, a Táttra legfontosabb túraútvonallal jelölt csúcsára feljutottam.

Imádok zenét hallgatni. A tarjáni dixieland-fesztiválon kezdetek óta ott vagyok.

– *Tervei?*

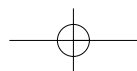
– Rengeteg tervem van még. Ezek természetesen függnek a főiskolánk sorsának alakulásától is.

Közeli terveim: több kutatási projektben vagyok benne, szeretnék minél több eredményt elérni bennük.

Hosszú távon szeretnék egy olyan salgótarjáni felsőoktatási intézményben dolgozni, amelyik legalább a jelenlegi színvonalas korszerű képzést nyújtja a sok Salgótarjánba jelentkező fiatalnak.

BALÁS RÓBERT

INTERJÚ

„Festészettel már nem lehet megváltani a világot”

Interjú Lóránt János Demeterrel

1

Kissé mulatságos körülmények között NEM találkoztam életemben először Lóránt Jánossal. Mielőtt azonban elmesélném ennek történetét, még valamit szeretnék megosztani az olvasókkal. A '70-es évek nagy részét Salgótarjánban éltem, kivéve a két év katonaságot. Mint a hozzám hasonló tizen-huszonévesek többsége, én is különböző kiállításokon találkoztam először Lóránt képeivel. Amikor 1981-ben a múzeumba kerültem, ő már Mátraalmáson élt. 1985-ben, az addig nyaranként leginkább a salgótarjáni leánykollégiumban működő nemzetközi művésztelep Mátraalmásra költözött. Természetesen Lórántnak csak a hült helyét találtuk abban a műteremlakásban, ahol végleges ott-hont reméltünk a múzeum által mű-

ködtetett telepnek. A mester ez idő tájt Egerben tanított a főiskolán. (Egyébként a mátraalmási művésztelepen 1985 és 1991 között nyaranta egy hónapot dolgoztak a különböző országokból érkezett alkotók. Bolgárok, finnek, hollandok, angolok, skótok, olaszok, oroszok, szlovákok és természetesen magyarok szívták magukba a friss mátrai levegőt, hogy aztán egymást is inspirálva, új képekkel kápráztassák el a környezetüket. A meghívottak között mindig volt megyei művész is, hirtelen Földi Péter, Hibó Tamás, Hegedüs Morgan és Tomka István neve jut az eszembe. Aztán a rendszerváltás „elsodorta” ezt a telephelyet a múzeum tulajdonából, a helyi önkormányzaté lett, később egy vállalkozó vásárolta meg...)

Vissza a lényeghez!

2001 szeptemberének első napjaiban, Párizsban forgattam a salgótarjáni születésű avantgárd művész, Nagy Pál portréfilmjét. Az elképzelésem az volt, hogy Pali a párizsi utcákon sétálva mesél nekem, a kamerával folyamatosan hátráló operatőrnek. Eléggé fárasztó munka volt mindkettőnknek. Egy nap épp az Odeon kávéház teraszán gyűjtöttünk erőt a következő helyszínhez, miközben a kamera folyamatosan dolgozott (óh, azok a sohasem elegendő vágóképek...), amikor a kávéház előtti zebrán a tömegben felbukkant egy ember, aki pont úgy nézett ki, mint Lóránt János... Na jó, egy kicsit fehérebb volt a haja és a szakállja. Fel kéne ugrani, gondoltam és utána rohanni. Igen ám, de mit mondok neki? Én ismerem magát. Na és, ő sosem látott engem. (Most persze eszembe jut jeruzsálemi találkozásom Wim Wendersszel, de az egy másik történet.)

A szalag tovább forgott, hogy aztán az Odeon kávéház előtt sétáló emberek immáron a film (Monológium II.) végső változatában jelennek tovább, közöttük természetesen Lóránt Jánossal.

A DVD másolatát ez év januárjában ajándékoztam a mesternek, az itt következő interjú alkalmából találkoztunk először. Másnap délelőtt ismét összejöttünk. Hogy tetszett a film, kérdeztem. Hú, legalább tízen voltunk, mesélte, és amikor felbukkantam a tömegben, olyan örömjongás tört ki, mint amikor a kedvenc focicsapatod gólt szerez a kupadöntőben!

(Azt hiszem, filmmel ekkora sikert még nem arattam...)

– Kezdjük a gyermekkel.

– 1938-ban születtem Békésszentendrán. Szarvason jártam a Vajda Péter Gimnáziumba. Ez nagyon jó hírű gimnázium volt, még a

1 Békésszentendrás 1966 április 2.

mai napig is az. Bejáró voltam, Szentandrás és Szarvas között négy kilométer a távolság. Az első két évben bicajjal jártam, aztán kaptunk egy Rába buszt, utána jött a Fakarusz. Ezek direkt diákbuszok voltak, '52 és '56 között vagyunk. A Rábában az volt a jó, hogy általában lerobbant, és akkor az első két óra elűszott. Akkoriban Szentandráson nagyon sok rizsföld volt. Szerettem a vizek mellett ólálkodni, és megkedveltem ezeket a rizsföldeket elárasztó gépeket. Különböző maszkek gyártmányok voltak, millió technikai megoldással, és engem ez nagyon izgatott, úgyhogy gépészmérnök akartam lenni, mindenképpen. Nagyon jó voltam matekból és fizikából, de párhuzamosan kezdett bennem kialakulni egy másféle vonzódás. Főleg horgászat közben, igen szép tájakat, vizeket meg tükröződésekkel láttam, ami csoda volt a számomra. Ha van egy tó, aminek tükröződik és fodrozódik a vize, és van egy erdő mögötte, és az erdő elég oldottan jelenik meg a vízben, akkor az egy kész impresszionista festmény. Ezeknek az élményeknek a hatására végül is úgy határoztam, hogy jelentkezem a képzőművészeti főiskolára. De mivel abban az időben rajz- és műtörténet-oktatás nem szerepelt a szarvasi gimnázium képzésében, nem éreztem magam annyira erősnek, hogy felvételizni merjek az akadémiára. Szegedre jelentkeztem a tanárképzőre, földrajz-rajz szakra, és ott is végeztem. A mesterünk, Vinkler László nagyon nyitott ember volt, nem kényszerített senkire semmit, milyen stílusban dolgozzon, hanem ami egyediséget, egyéniséget látott bennünk, azt próbálta fejleszteni, és ez nagydolog volt ak-

2

12

koriban. Szegeden jártunk egy vasutas szakkörbe is a főiskolai képzés mellett. Ott találkoztam első feleségemmel, Presits Lujzával.

Ő kaposvári volt, én alföldi, és amikor végeztünk a főiskolán, Kaposvárot kaptam rajztanári állást, és két évig teljes óraszámú tanító voltam. De hála a Teremtőnek, az igazgatóm szerette és támogatta az úgynevezett mellékanyagokat, úgyhogy se osztályfőnök, se üttörővezető nem voltam, csak a szakmámmal kellett törődnöm. Piciket is tanítottam, és ez óriási élmény volt, mert nagyon sokat tanultam tőlük. Mivel én már akkoriban festettem és eléggé sokat dolgoztam, az igazgató ajánlotta kollégáimnak, hogy vegyenek tőlem festményeket, részletfizetésre. Ez óriási segítséget jelentett.

Kaposváron egy szobában laktunk az anyósoméknál. Képzeld el egy ötször ötös szobát, ott volt a két gyerek, az volt a műterem, az volt a mosdó, mert fürdőszoba nem volt. Hallottam, hogy tetőtér-beépítéssel kialakítottak műtermeket a városban, kezdtem erre gyűjtögetni a pénzt. Közben tagja lettem a Fiatal Művészek Stúdiójának, amelynek az volt az előnye, hogy a tagok sok információt kaptak a lehetőségekről, pályázatokról, kiállításokról.

1962-ben volt az első nagy kiállításom Kaposvárott, a Rippl-Rónai Múzeumban. A művek nagy része alföldi tájkép volt, meg néhány balatoni ábrázolás. Nem sokkal ezután, a stúdió körlevelében jött a hír, hogy Salgótarjában épül négy új műtermes lakás. Megpályáztuk Lujzival, és néhány hónap múlva jelentkezett egy ember levélben, hogy mikor tudna bennünket meglátogatni. Ez Kelemen Pista volt, aki Salgótarjában, a megyei tanács művelődési osztályán dolgozott. Levonatozott Kaposvárra, körülnézett, hogy tényleg van-e két lányunk, megnézte a munkáinkat, és fél év múlva jött az értesítés, hogy az egyik műtermes lakást megkaptuk. Ez 1966 táján volt. Nem tudom, a Rökkant-telep építésére emlékszel-e, de az egy örült nagy agyaghegy volt, utak és minden nélkül. Teljesen új házak, de az utak még nem voltak kiköveve, nagy kéreknymok mindenütt, azokon bukácsoltunk lefelé. Lujzi mindjárt kapott állást a Gagarin iskolában, én pedig Pálfalván kezdtem tanítani.

Mi a harmadik emeleten laktunk, és télen a pincéből hordtam fel a szenet meg a fát, de mégis óriási dolog volt a műtermes lakás, mert el tudtam kezdeni a munkát, volt hol festenem.

– *Nem sajnáltad Kaposvárt?*

– Kaposvár tipikus kispolgári város volt, Rippl-Rónaival, Vaszaryval. Egészen más karakterű, mint Tarján, ez az úgynevezett szocialista város a hatvanas években, ahogy a semiből elkezdtek kinőni a modern épületek. Itt fedeztem fel olyan figurákat, fejeket, elgyötört, durva arcú embereket, amilyenekkel Kaposvá-

3

ron nem lehetett találkozni. Sosem felejttem el az első élményünket, amikor leszállva a vonatról, beléptünk a régi állomásépületbe. Pálinka-szag, kegyetlen állapotban lévő klotyó, örült nagy káosz volt itt, és közben éjjel-nappal zubbogtak a gépek, verték a cölöpöket, épült a város.

– *És ez nagyon inspiráló volt számodra.*

– Ezt azért mondtam el, mert ha Kaposváron maradok, maradunk, akkor a szemlételem festői értelemben polgáribb lett volna, tehát nem mélyedek bele olyan témákba, mint amilyeneket a Tarjánban készült képeimen látni. A munkás-művész találkozóra, az autóbusz-állomásra meg a bányász-témákra gondolok. Tehát itt inkább az élet úgynevezett árnyékosabb oldalára figyeltem, ami egyébként is élt bennem, és mind a mai napig így vagyok ezzel. Tarján abban segített, hogy erre forduljon az érdeklődésem. Megpályáztam a Derkovits-ösztöndíjat. Abban az időben egy tanárember 1200-1300 forintot kapott havonta, én pedig 3000-et, és mindezt három éven keresztül. Ez hihetetlen időszak volt! Évenként kellett beszámolót tartani a Műcsarnokban az ösztöndíjasoknak, és fiatalon, hála a jó sorsomnak, eléggé ismert és befutott művész lettem. Szerepeltem A TV Galériája című műsorban, amelyet D. Fehér Zsuzsa szerkesztett, szóval ez nagyon jó korszak volt az itt töltött életemben. Amikor véget ért a Derkovits-ösztöndíj, akkor lehetőségem nyílt, hogy úgynevezett szocialista szerződést kössök az Öblösüveggyárral. (Ez bevett szokás volt, más művészekkel is kötöttek ilyent.) A gyárban volt egy 4-5 fős társaság, gravírozók, és tanítgattam őket rajzolni, hogy az üvegvázákon megjelenő motívumok és figurák normálisan mutassanak. Ezért kaptam a fizetésemet, és nem kellett szégyenkezni, hogy a semmiért kapok támogatást.

– *És nem kellett visszamenni tanítani, lehetett tovább festeni.*

– Így van. Akkoriban alakult a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége észak-magyarországi szervezete. Itt is elég aktív munka

LÓRÁNT JÁNOS DEMETER

A '60-as, '70-es évek hazai festészetének egyik legeredetibb képviselője. Művészi felfogása látszólag a vásárhelyiek realista szemléletével rokonítható, Lóránt magányos, szuverén egyéniség. Korán rátalál sajátos témavilágára és szuggesztív kifejezési eszközeire. Főként a végtelenséget sejtető kopár tájak, folyóparti térségek érdeklik, ahol rendszerint magányos vagy mechanikus rendben megjelenő apró alakok tűnnek fel. Mint ha Mednyánszky vagy Nagy István figurális felfogását építené tovább, amikor megteremti tömbös, magukba roskadó, zárkózott lényeit, akik szemlátomást a föld gyermekei, ám ilyenformán is mélysegesen magányosak és elhagyatottak. Annál is inkább, mivel Lóránt monokróm szürkés, okkeres képfelületeket alkot. Ezzel valami álomszerű misztikát kölcsönöz látomásainak.

A '80-as években kipróbálta a textíliákban rejlő képalkotási lehetőségeket. Talán ez is közrejátszik, hogy ettől kezdve festői előadása is színesebbé válik. Most már Csontváry vagy Földi Péter eleven színkultuszából töltkezik, másrészt a szürreális komponálás és az ironikus emberfelfogás is beépül művészetébe. Lóránt konzekvens, sokoldalú alkotó, aki az olajfestészet mellett a grafikában, a vízfestészetben is jelentős műveket alkotott.

SZUROMI PÁL
artportál.hu

folyt, országos kiállításokat szerveztünk. Tariánban elkezdődtek a Tavasz Tárlatok, később a Rajzbiennálék, Egerben az Akvarellbiennálék, Miskolcon pedig a Grafikai biennálék. Ez jól összehangolt munka volt, sok sikerélménnyel.

– *Nem kellett politizálnod, festened kellett. Szerencsés dolog.*

– Igen, szerencsés. De az is szerencsés volt, hogy, bár Czinke Feriről elég sok rosszat elmondtak, és sokan nem szerették, de azt, hogy Salgótarjánban létrejöttek ezek a tárlatok, biennálék és a képzőművészeti gyűjtemények a múzeumban, nagyrészt neki köszönhetjük. Mert ő az MSZMP megyei végrehajtó bizottságának is tagja volt, és olyan szónoki tehetséggel volt megáldva, hogy el tudta hitetni az akkori vezetőkkel: elvtársak, ha mi ebből a

Salgótarjánból komoly várost akarunk építeni, akkor itt kultúrának is lennie kell. De még ahhoz is köze volt, hogy a modern városközpontot a kor legjobb építészei tervezték, és a legjobb szobrászok készítették a köztéri alkotásokat. Lehetett volna házgyári panelekből is építeni, nézd meg a többi szocialista várost...

– *Tehát „alakult” a kulturális élet.*

– Alakult. Elég jelentős fiatal társaság kezdte bontogatni a szárnyait: Molnár Zsolt, Tóth Elemér, Kojnok Nándi és a kollégáim, Iványi Dönci, Szatmári Béla, Szujó Zoli, Hibó Tamás, de Földi Péter is kezdett már jelentkezni, aztán Pál Jóska és Végh Micó a Palócföldnél. Tehát volt egy feltörekvő társaság. (Földi Péterrel barátságunk révén egyre közelebb kerültünk egymáshoz, talán ő az egyetlen, akivel ma is el tudok beszélgetni művészetről, életről.)

– *Volt összetartás ebben a társaságban?*

– Volt. Mondjuk Czinke Ferire sokan irigykedtek, mert az átlagosnál több megrendelést kapott, de korántsem annyit, mint gondolták. Ha akart volna, akkor milliomos lehetett volna abban az időben, de mint tudjuk, gimnáziumi tanárként ment nyugdíjba. Azért Feriről azt tudni kell, hogy amikor őszintén beszélt, akkor azt mondta, hogy Janikám, azért azt be kell vallanunk, hogy egy gyarmat vagyunk, a Szovjetunió gyarmata. Ezekkel tisztában volt, de ezt nem mondta ki hangosan, hanem beállt a sorba, hogy vigye valamire.

– *Te jó viszonyban voltál vele is, meg Szujó Zolival is.*

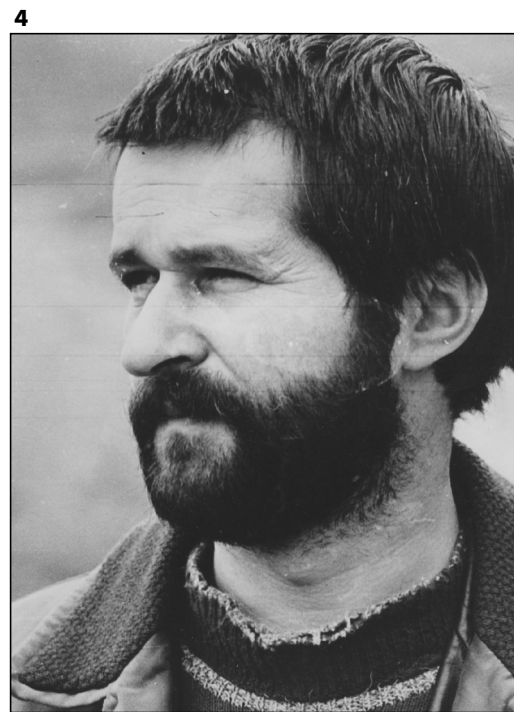
– Feriekkel családi kapcsolatban is álltunk, mert a gyerekeink sokat játszottak együtt. Könnyebben találtunk hangot, talán abból kifolyólag, hogy mindketten faluról jöttünk: Czinke a Bodrogeközből, én meg Békésből, és a gyerekkori élmények jobban összekötöttek bennünket, s azt hiszem, a gondolkodásmódunk is sokban hasonlított.

Ferinek volt egy nagy korszaka, a Népi eszközök, népi tárgyak című linómetszet-sorozata. Szerintem neki ez a fő műve, mert azok őszinték voltak, azt a gyerekkorból hozta és zseniálisan emelte át a magas művészetbe. Hát, a hatalom megbízásából készült képek és mozaikok alkalmazott művészetnek tekinthetők. Amit kívántak tőle, azt a maga színvonalán megvalósította. Millió rézkarcot készítettünk, én is, Hibó Tamás is Szujó Zoli is. Ennek semmi politikai oka nem volt az égvilágon, csak családi oka: kellett a pénz. Nem szerettem a múlt rendszert, mert rengeteg ellentmondás volt benne, meg a bezártság, amit csak most kezdek tapasztalni, hogy hol tarthatna a magyar művészet ismertsége nyugaton, ha nem lett volna a vasfüggöny. Ugyanakkor arról se feledkezzünk meg, hogy abban az időben évenként egy vagy két alkalommal a városi, vagy a megyei pártbizottság osztályvezető-

2 Karácsony

3 Czinke Ferencsel

4 Portré

je, vagy a kulturális osztály vezetője eljött, meglátogatott. Megkérdezte, mi újság, tud-e valamiben segíteni. Manapság ilyesmiről szó sincs. Az más kérdés, hogy ezt hivatalból tették, vagy pedig őszinte érdeklődésből, esetleg büntudatból, vagy csak hencegni akartak azzal, hogy művész barátai vannak? De tény, hogy volt ilyen.

– *Mesélj még a kollégáidról.*

– Nagybátonyban, a vasút mellett, ahogy átmege az ember a sorompón, volt egy épület, tán kocsmá volt alul, fent pedig egy kis padlásszoba. Valaki mondta abban az időben, hogy ott él egy Szujó nevű dekoratőr, aki rajzolgat is, és elmentem megnézni. Óriási élmény volt találkozni vele, meg a munkáival. Nagyon sajnálom, hogy olyan korán elment. Sajnos nála is bejött az a szindróma, hogy aki faluról városba kerül, könnyen elcsúszik, és talajtalanná válik. Sok ilyen kollégám van, pestiek, akik faluról kerültek a nagyvárosba, elvezítették a kapcsolatukat a környezetükkel, és csúsznak lefelé. Hibót nagyon szerettem. Egy nagyon keményen és nyíltan beszélő, mindent kimondó ember volt. Nem volt berezelve semmitől. Nagyon szerettem Iványi Döncit is, aki hihetetlenül barátságos, jóindulatú, és amellet nagyon naiv ember volt. Senkiről semmi

rosszat nem tudott volna feltételezni, mindenkit szeretett, mindenkivel jó viszonyt ápolt, s nem mellesleg kiváló akvarelista és remek pedagógus volt. Kár, hogy nincs annyira a város köz-tudatában, mint ahogyan azt megérdemelné. Hegedűs Morgant nem ismerem annyira, de nagy művésznek tartom, ahogy a munkáiból ez később kiderült számomra.

– *Te végül is nem kerültél konfliktusba a hatalommal a képeid miatt.*

– Nem. Viszont sok kritikát kaptam a hatalomtól az Új lakás, a Buszmegálló, meg egy csomó más képem miatt.

– *Szerintem egyébként indirekt módon a te képeid ugyanolyan erős kritikái az akkori rendszernek, mint a Hibóé.*

– Azt szoktam mondani, hogy ez volt az én szocreáлом, a Munkás-Művész találkozó és a hasonlók. Emlékszem, Kányáson kijöttek az emberek a bányából, mi pedig vártuk őket: én, Káloviits Géza, a szakszervezeti főnök és Hann Feri, a művészettörténész.

– *Hogyan kerültél Mátraalmásra?*

– Visszamentem a falumba, és a húgommal éltem egy évig a szülői házunkban. 1979 táján visszahívtak Nógrád megyébe, és akkor adódott a mátraalmási lehetőség, hogy az egykori iskolát műtermes házzá alakítják. Hát, ez csodálatos négy év volt.

– *Csak közbevetőleg, 1985-től a nemzetközi művésztelep működött ebben az épületben, és nagyon sokat dolgoztam ott, mint a múzeum munkatársa. Több filmet is készítettem.*

– El tudod-e képzelni, hogy ott állsz a műterem nagy ablaknál, mondjuk egy februári dél-előttön, egy bizonyos magasságig köd van, és a köd felett látni az Alacsony- és a Magas-Tátra csipkézett vonalait? Ez hihetetlen látvány volt. A faluban sok emberrel összebarátkoztam. Megtanultam 18-20 féle erdei gombát 100%-os biztonsággal gyűjteni. És azok a beszélgetések! Bányászok és favágók éltek Mátraalmáson, eredetileg szlovák település volt, és az akkori párom is szlovák volt.

– *Tehát a városok után megérintett ez a csöndes vidéki lét.*

– A Mátra látványa maga a csoda. Almás 550 méterrel a tengerszint felett van, és amikor itt Tarjánban hetekig köd volt, ott, abban a magasságban süttött a nap. Az őszi és a téli erdő... Ezeknek a látványa olyan vonalakat, faktúrákat, struktúrákat hoztak elő, ami engem borzasztóan érdekelt, és abban az időben készítettem több nagy sorozatot. Terveztünk könyvet is Tóth Elemérral, néhány verssort a rajzokhoz – aztán ebből semmi sem lett. (A rajzokat egyébként a Nógrádi Múzeumnak ajándékoztam.) Az évszakok változása, azok a figurák, a mai napig visszajönnek a képeimen. Meg a nagy fehér telek. Sokszor ott kellett hagyni az autót Szuhán és felgyalogolni

SALGÓTARJÁNI FLASHBACK

A költözés

Mint vékony tojásfehérjemáz a nagymama temperás-sütijét, úgy borítja a porhó a január esti Salgótarját, amikor apám kinyitja a még guruló vonat ajtaját. Jó meleg a Volga taxi, megcsap jellegzetes szaga, ahogy beülünk a vidám, palócbeszédű sofőr mögé. Rokkantelep 17.

Az ismerkedés

Apu, anyu, Feri bácsi, Gizi néni, Laci bácsi és Ibi néni a műteremben boroznak. A nagyszobába, ahol Cicókával, Zsuzsikával és kis Ibivel babázunk, beszivárog a cigarettafüst, nevetésük, felnőtt beszélgetés.

A festmények

Ez az utolsó forduló. Bekeretezett, olajfestéssel fedett vásznak, vakkereteket, nagyméretű farostlemezeket cipelünk négyen a harmadikra. Libasorban, egymás között kuncogva, a lépcsőkorlátban el-elakadozva, a lakók megvető, kíváncsi vagy éppen megértő tekintetétől kísérve.

A horgászatok

Macskával ölünkben, álmosan és mérgelődve szállunk be a kocsiba, apánk a horgokkal, gilisztákkal, villantókkal és botokkal babrál a csomagtartó mellett, anyánk szendvicseket kínál. Irigykedve gondolok más, normális család gyerekeire, akik a betonfalak között töltetik a vasárnapot.

A koncertek

Apu már lement a garázsba. A szokásos kapkodás, az elsőről visszafutás a jegyekért, a lakásajtó is nyitva maradt. Éppen csöngetnek, amikor belihégünk a Józsiába.

A korcsolyázások

Bakancsainkat fűzzük szorosabbra, megkötjük sapkáinkat, kesztyűt húzunk, óvatosan körözünk egyre nagyobb ívekben a befagyott lpoly kiöntésen, amíg apánk fűzfaágakból hokibotokat farag.

A kiállítás-megnyitók

Anyu a legújabb divat szerint, attraktív aura, parfümillat, szőke paróka, extrém körömlakk, egyedi kosztium; apu a művész, festékfoltos kordbársony nadrág, kinyúlt pulóver, hóna alatt katalógus. Kollégákkal, barátokkal beszélgetnek az üvegcsarnokban. Lujzika és én unatkozunk, röhögő görcsökön túl, a kiállítást már ötször is körbenézve. Mikor már csak az a 15–20 fős szokásos brancs marad, végre elindulunk haza. Ők is jönnek. A barátok. Újabb üveg Debrőierért kell mennem a kisboltba. A lépcsőházban is hallom a gitár és a furulya dalát. „Este tíz óra van, nem tudok pihenni” – csönget be Aliz néni, máskor csak szimplán kihívja a rendőrséget.

GARAINÉ LÓRÁNT ANDREA

szépen, mert csak traktorral lehetett volna kihúzatni. Volt, hogy két-három napig is el voltunk zárva a külvilágtól. A kocsmá volt a találkozóhely, jó magas lépcsővel. De az alatt a négy év alatt, amíg ott élünk, egy szál ember sem esett le a jeges lépcsőköre, pedig hót részegek is voltak közöttük. Közben felajánlottak egy szakkörvezetést Nagybatonyban, a művelődési házban, és hetenként egy alkalommal lejár-

tam tanítani. Ez megint külön élmény volt, mert sok tehetséges gyerekkel találkoztam. Kicsiny Miklós volt még akkor az igazgató. Egy kicsit nehéz volt, hogy a párom nem ment el dolgozni, mert gyengén beszélt a magyar nyelvet. Mielőtt megismerkedtünk, a kassai kórházban dolgozott a radiológián. Borzasztóan kellemtelen, ha az ember nem érti rendesen a másik nyelvét. Az alkata különben is az átlagnál

érzékenyebb volt. Nos, amikor már a Képcsarnok Vállalat sem vette úgy a képeket, mint előtte, elfogadtam az egri főiskola ajánlatát, és újra elmentem tanítani. Ugyanakkor alakultak új alkotói közösségek az országban, és bármennyi képet el lehetett adni, mert korábban ezt korlátozták. Nekem, mint főiskolai docsnak, hat és félezer forint volt a fizetésem, és az alkotó közösségtől gyakran 20-25 ezer forintot is kézhez kaptam, havonta. Úgyhogy ez óriási változás volt.

– *És milyen volt Egerben?*

– A főiskolán szerettem tanítani. Sok tanítványom van, akik elismert művészek lettek mára. Viszont nem találtam meg az „egri csillagokat”, akikről korábban olvastam. Az ottani kulturális élet nem volt annyira pezsgő, mint a taryáni, annak ellenére, hogy sok főiskolás hallgató élt ott. Viszont számtalan, olyan kimonodottan művészeti kérdésben hozott újat a tanítás, amire választ kellett találnom, illetve közösen oldottuk meg a problémákat a hallgatókkal. És ez jó volt. Sajnos ekkor történt, hogy a fiam, aki hároméves volt ekkor, kegyetlen tüdőgyulladást kapott, amit későn vettek észre, és két hétig élet-halál között lebegett. A tüdő nem tudott oxigént felvenni, és így a szív is legyengült. Csont és bőr volt. Láttam egy csomó auschwitz-i fényképet, és látványban nem volt különbség azok között az emberek és az én fi-

am között. Újra kellett tanulnia járnai. A páromnak meg még mindig nem volt munkahelye, és volt egy olyan ígéret, hogy Budapesten, a MÁV-kórházban lesz egy státus a radiológián.

– *Közben gyakorolta a nyelvet?*

– Gyakorolta, és honosítottuk a diplomáját is. Úgy volt, hogy Pestre költözünk, fel is ajánlottak egy műtermet a Gorkij fasorban. De az orvosok nem javasolták, hogy Pesten éljünk, a rossz levegő miatt, mert az borzasztóan veszélyes lett volna Demeter betegségének, ugyanis maradtak összenövések a tüdőcsúcsokban. Ekkor úgy döntöttünk, hogy a húgomtól megvesszük a szülői házat, mert ő gondozta a szüleinket halálukig, így az övé lett a ház, és visszaköltözünk Szentendrásra. Ez 1986-87 körül volt.

– *Visszatértél a szülőhelyre.*

– Vissza, reméltem, végleg, de nem úgy lett. Ez megmagyarázhatatlan, nyilván az én hibám is és lehet, ahogy a páromé is, ő nagyon érzékeny volt. Azt tanulta az iskolában, hogy a magyarok idejöttek 1000 évvel ezelőtt, és kiirtották a szláv népeket. Nekem mindig azt mondta, hogy menjek vissza Etelközbe, oda, ahonnan jöttem. Mire én: Figyelj! Amerikát csak 400 éve hódították meg a spanyolok és az angolok, és nézd meg, hogy hány bennszülött indián él ma, és ők is hogyan. És aztán nézd meg az itteni szlovákságot és a nemzeti-ségeket. Szóval ilyen vitákba torkollott a kapcsolatunk végül, bár én rendkívül lojális vagyok mindenkivel, mert félig bolgár vagyok. Anyai nagyszüleim bolgárok voltak ugyanis. Egyébként ekkortól kezdtem el használni a második keresztnévemet, nagyapám, Dimitar Koszta után. Sokáig élünk Békésszentendrason, akadtak azért jó időszakok is. A festésem egy kicsit kiszínesedett, a gyerekkori témák inkább előjöttek.

– *Hogyan kerültél Mezőtúrra?*

– Végül elváltam a páromtól, és ők ott maradtak a családi házban, a fiammal. Szerencsére a párom összeismerkedett Szentendrason egy tojásfestőnővel, és elkezdett tojásokat festeni meg gravírozni. Kiderült, hogy nagyon ügyes a keze, jó ízlése van.

– *És mit csinál ma Demeter?*

– Demeter Pesten él, 25 éves, filmezik, fotózik, meg rajzol is. Perfektül beszéli az angolt, díjat kapott Amerikában egy rövidfilm vágásáért. De inkább a horrorfilmek felé orientálódik.

– *Elakadtunk Mezőtúrnál.*

– A nagyobbik lányoméknak van lakásuk Szegeden, és miután Szentendráról el kellett jönnöm, mert már kezdtem begolyózni, leköltöztem Szegedre, egy évig ott voltam. Előtte két évvel ismerkedtem meg Louss-szal. Mezőtúron működik a nyári nemzetközi művésztelep, Louss hivatalos volt egyszer, és ott találkoztunk. Aztán a várostól bérlünk egy műteremla-

kást, amit a saját elképzelésünk szerint alakítottunk át.

– *És akkor most kétlakóság?*

– Igen, ilyen kétlakóságban élünk, most már vagy 10–12 éve.

– *Louss mivel foglalkozik?*

– Szobrot mintáz, nyomtatott grafikát készít. Hollandiában, Leidenben tanított egy népfőiskolán, ezt ott Folk akadémianak hívják. Különböző korú emberek tanulnak valamilyen művészeti ágat, aztán diplomát kapnak, és általában szociális munkásként dolgoznak valahol, ahol idősekkel, kicsit sérült emberekkel töltik a napot, és foglalkoztatják őket. Általában 3-4 hónapot töltök Hollandiában, és ő is ennyit van Magyarországon. A többi idő egyedül telik, de ez nagyon jó, mert olyankor nem zavar semmi, lehet haladni a munkával. A lényeg az, hogy Leidenben van egy szép régi épület, ipari tanuló inasiskola volt (az 1900-as években épült), és abból egy csomó műtermet alakítottak ki, és ott van Loussnak is egy.

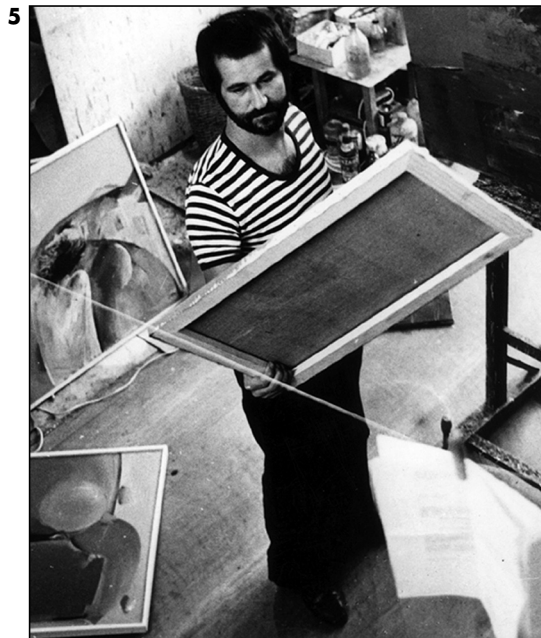
– *Milyen benyomásokat szerezte Hollandiában?*

– Most, hogy sokat járok oda, kezdek rájönni, hogy nekünk a törökökhöz sokkal több közünk van, mint a finnekhez, mert kinézetükben, mentalitásukban hasonlítanak ránk. Ott ugyanis sok török él, hasonlóan más nyugateurópai országokhoz. Hollandia egy ideig csak olyan hatással volt rám, hogy érdekes, színes, látványos, de most már kezdtem meglátni a visszasságait is, és igyekszem ezt megfesteni. A holland egy furcsa nép. Én magyar szemmel megnéztem, megrajzoltam, lefestettem őket, de ők nem úgy látják saját magukat, mint én, és egy kicsit elnéző mosollyal tudatják velem, hogy mi nem ilyenek vagyunk, ám!

– *A hetvenedik születésnapodat ünnepelek.*

Nem tudom, van-e valami összegzésed a számmunkra ebből az alkalomból.

– Észnél kell lenni, csak olyan dolgot műveljen az ember, aminek értelme van, és semmi feleslegeset ne tegyen. Magadnak és a családnak kell élni, az idő kegyetlen. Ilyen közhelyek jutnak az eszembe. Apám részt vett az első világháborúban, meg is sebesült, és gyerekejjel nem kérdeztük azokról a dolgokról, pedig egy szülőltől kapott információ sokkal mélyebbre rakódik, mintha olvasnánk valahol. Minden fiatalnak elmondom, hogy kérdezzék a szülőket, és azok mesélik el, hogy mi volt, hogy volt, mert a fiam, például el nem tudja képzelni, hogy amikor 1972-ben átmentem Szlovákiába, és volt nálam 225 forint, akkor a határon elvettek tőlem 25 forintot, mert azt már tilos volt átvinni. Aztán van egy sor olyan dolog, ami ellen nem lehet mit tenni. Az egyik, hogy ezzel a szakmával, amit én művelek, ma már nem lehet a világot megváltani, mert ott van a televízió, a multiplex, a

5 Munka közben

MŰVÉSZET

kommersz, a bulvár, a reklámáradat. Elégge beszűkült ez a terület, ahol az ember festményekkel tudja kifejezni magát, pedig nagyon sok mondanivalóm lenne a mai állapotokról, hogy milyen erkölcsi viszonyok között élünk. De ha mondok is valamit, az nem jut el túl sok emberhez, és úgy gondolom, nem tudom olyan expresszív és brutálisan elmondani, hogy komoly figyelmet keltsék velem.

– *Arra gondolsz, hogy festőművészként nehez a tömegekhez szólni, felrázni őket?*

– Nagyon sokat árt a nyugati kommersz kultúra beáramlása. A rendszerváltás előtt, művészi értelemben volt egy értékrend, ami még a Képcsarnok Vállalatra is kiterjedt. Nem volt olyan giccskipakolás, mint manapság. Ma, igen jelentős áráért kitesznek, és meg is vesznek elképesztő giccseket. Vagy egy másik eset: kiállításom nyílik valahol, jó lenne, ha valamelyik tévécsatorna tudósítana róla. A szerkesztő első kérdése: „Mennyit tudsz adni, százezret, kétszázat? A zsebembe, természetesen. Mert csak akkor mehet.” Ilyen lett a világ. Hová tűntek az álmok és a csodák? Fiatalként, korán Munkácsy-díjat kaptam, ösztöndíjat, meghívtak Kubába, vitték a képeimet szinte az egész világon bemutatni. Annak ellenére, hogy nem voltam párttag, tehát nem a kapcsolatrendszeremen múlt, hanem nyil-

– Az itteni kiállítást követően nagyon sok meghívásom van erre az évre. Ha ez lezajlik, a meglévő anyagomat elosztom a rokonság és néhány múzeum között, akik támogattak és megbecsültek. Aztán van még egymillió üres vásznom, tehát nem hagyom abba a munkát. Gyekszem naprakész lenni, amiatt, mert 70 felett már ajándéknak mondanak minden napot a magyar férfiak esetében, tehát lehet, hogy holnapután én már nem vagyok. Ez praktikus kérdés, hogy ne legyen családi probléma a hagyatékból. Még Mátraalmáson hallottam egy öregasszonytól, azt mondta: „Dolgozni úgy kell, mintha sosem halnánk meg, imádkozni meg úgy, mintha már másnap.” Apám kántortanító volt, én nem tartom magam különösebben vallásos embernek, de van egy olyan érzésem, hogy az, ami bennem összegyűlt tapasztalat, érzés, az nem tűnhet el a semmiben. Ennek valahol le kell csapódnia, tovább kell élnie. Végül is a halált egy nagy kalandnak tartom, kihívásnak. De abban hiszek, hogy amit az emberiség felhalmozott magában, azt a tudást, érzést, akár gyűlöletet, az átplántálódik valahová, esetleg egy másik emberbe. De nem tudom konkrétan megfogalmazni.

– *Mindenkitől megkérdezem: van első emléked?*

– *Mesélj.*

– Meghatározzák a napjaimat. Annak ellenére, hogy nem mindig emlékszem rájuk, de napközben előjönnek.

– *Könnyen megy a festés?*

– Á, dehogya. Nagyon ritka, amikor az ember úgy érzi, hogy megfogta az Isten lábát. Sokat dolgoztam, ez tény, de ezekkel megszenvedtem. Nagyon-nagyon ritka volt az, amikor úgy éreztem, hogy most repülni tudnék, mert annyira jól sikerült, és úgy sikerült befejezni, hogy már nem szabad hozzányúlni. Egyébként vannak időszakaim két-három hónap, amikor azzal ébredek, hogy megnézem, mit csináltam előző este. Ezek nagyon jó időszakok. Valamikor meg nincs mit mondanom és nem is érdekel a dolog. Még egy hobbim előjött mostanában. Majdnem ötven év eltelté után vettem egy klarinétot, és újra kezdtem játszani, csak úgy a saját szórakoztatásomra. Ez ugyan elszáll, de végül is én azt tartom, hogy a zene a legfantasztikusabb műfaj, mert ebbe nem lehet semmit belemagyarázni, ott te vagy a főszereplő, te, aki hallgatod.

– *Sokfelé éltél és jártál már a nagyvilágban, milyennek látod a mai Tarját?*

– Annyira nem ismerem a mai várost, de egy kicsit fáradtnak, kopottnak érzem, ahhoz képest, amilyen a '70-es években volt. El tudnám képzelni, és Lousszal erről sokat beszélgetünk, hogy ha a házakat kifestnék, vagy kiszíneznék, akkor egészen más hangulatot árasztana. Egyébként volt egy örült ötletem, még akkoriban, amikor a Cigányhegy megvolt. A 70-es években a naiv festészet világszerte borzasztóan feljövőben volt, és én javasoltam Csík Paliéknak és a város más vezetőinek, hogy a Cigányhegyet meg kéne menteni, a házakat rendbe lehetne hozni, szigetelni, csatornázni, miegymás. Aztán kiosztani a jó népeknek egy csomó festéket, ecsetet, vásznot, és akkor gyérünk, neki. Ez egy világszenzáció lehetett volna, de természetesen nem végleges megoldás. Ebben nyilván volt egy csomó szürrealista elképzelés is, de szerintem néhány évtizedig működhetett volna.

KOVÁCS BODOR SÁNDOR

16

ván a munkáim miatt történetek így a dolgok. Ha kritikus is volt egy kép a rendszerrel szemben, a kvalitást elismerték. Ma meg? Mindenesetre az idő elszállt, és olyan szempontból hálás vagyok a sorsnak, hogy az irányultságom a groteszk és a kritikai megfogalmazás felé itt alakult ki Salgótarjánban. És ez a mai napig végigkíséri a munkáimat.

– *Eltelt az első hetven év. Hogyan tovább?*

– Igen, van egy, amikor talán 3-4 éves lehettem, és az édesapám első házasságából származó kislányka, aki akkor 19 éves menyasszony volt, meghalt tüdőbajban. Ott rémlik valami, egy nagy fehér szoba, rengeteg virággal, és egy nagy-nagy fehér lepellel letakart asztal. Ez visszatérő kép az álmaiban is. Én egyébként rengeteget álmodom, vannak visszatérő álmaim.

6 *Műterem belső*

MŰVÉSZET

A lóránti lépték

Lóránt János Demeter kiállítása*

1 Kubikus, 1968

Tisztelt közönség!

Engedjék meg, hogy a '70-es évekből néhány képcímét idézzek Önöknek. Ott kezdeném, hogy Raposka, Át a hegyen, Egy malom emléke, Bányászsor, Vadorzó, Új lakás, Fivérek. Nagyjából abban az időben láttam Jancsó Csend és kiállítását, és aki ezt a filmet látta, és látta Lóránt képeinek ezt az iszonyatosan feszülő drámáját, az tudja, hogy egy léptékű, azonos gondolkörű világról van szó. Vagy, hogyha az ember emlékszik az Internacionalistákra, akkor megint csak két Jancsó-film jön az ember emlékezetébe, az Így jöttem és a Csillagosok, katonák, amelyek bartóki léptékű, kegyetlenül valóságos történelmi igazságról szólnak. Szóval, ha az ember megnézi ezeket a Lóránt-műveket, akkor körülbelül azt érzi, mint amikor tavaszi hóolvadáskor az elhullt állatok vére, vagy éppen elpusztított emberek vére átüt a hófolton, és kegyetlenül, kíméletlenül, valami iszonyatos kietlenséggel süt át a fájdalom, olyan igazságtartalmak mentén, amiket előzőleg, addig ott és ilyen módon senki nem fogalmazott meg.

A szocreálnak az a nagyon buta, demagóg, a külsőségekre és demagógiára építkező, látványkeltő, látszatkeltő, és propagandista művészete mellett egyszer csak megszólalt egy olyan hang, aminek a léptéke, hogyha mondjuk Az ipari tanulókra emlékeznek, csak Rouól Tanoncával mérhető, vagy hogyha egy irodalmi hasonlattal akarok élni, akkor nyilvánvaló, hogy Márquez mágikus realizmusa valahol már ott lappangott a levegőben. Lehet, hogy Lóránt ezt előbb megérezte. És akkor hadd mondjak még valamit, ami nekem talán fontosabb, vagy lényegesebb élmény volt, Ajmatov Fehér hajója, A versenyló halála, Dzsamilla szerelme, ezen művek léptéke tulajdonképpen azzal, hogy a világhírre emelték azt a fajta drámai és tragikus emberi létet, amit láthatóvá tett, a lóránti léptéket támasztják alá, illetve a lóránti léptékekkel vannak fogalmazva. Mindezeket csak azért mondom, hogy mértéket mutassak annak a művészetnek, aminek most egy szeletét látjuk ebben a környezetben.

Olyan közegben mondott akkor Lóránt igazat, amikor nem volt divat igazat mondani. A művészetnek van egy megkerülhetetlenül fontos, elhivatott lényege, tudniillik utat kell mutatnia. Nem lehet művészetet csinálni, csak azért,

1

mert művészetet kell csinálni, mert művészkedünk; egyszerűen a művész azért van, mert életlehetőségeket ad, életlehetőségeket ajánl. Bemutatja azt a rettenetes kétségbeesést, bemutatja azt a megnyomorodott testet, de közben, és ez a lényeg, átmenti az emberséget, azt a nemzetet, akinek szól, akihez szól. Na most ilyen nemzetmentő nekem Lóránt, és akaratlanul nemzeti igazmondóvá vált. Nem volt egyedül, mert ott volt Kő Pali Szárnykészítője, Német Józsefnek a Boronása, Kokasnak az Életfája. Most, hogyha ezek mellé odateszem Lóránt Át a hegyen-jét, honnan tudtuk, hogy át fogunk érní? Azért, hogyha ezeket az ember végiggondolja, akkor itt érzi meg a magyar művészetnek a forradalmát, azt a forradalmát, amikor a hazugság helyére az igazság lépett. Nyilvánvalóan ebbe a vonulatba sok minden beletartozott, ott volt a kondori vonal, de mögötte ott állt Nagy László és Illyés, és ott volt valahol lappangva Tóth Menyhért.

Ha az ember keresi a gyökereket, akkor nyilvánvaló, hogy egy Nagy Istvánt meg egy Egri-t talál meg. Nagy Istvánnak a póztalan igazmondása, Egrinek meg az átirtsága az, ami

Lórántban valahol formanyelvi szinten is számomra kitapintható, nem úgy, hogy ez valamilyen módon még csak hasonlítana is rájuk, hanem egyszerűen az igazmondás kényszere, az igazmondás formája tekintetében. És valahol még Giacomettit említeném meg, ő az, aki a festékből kihámozza azt a furcsa teret, amelyik térben egyszer csak megfogalmazódik a figura. De hogyha Giacomettinak ezt az individualizmusát, ezt, ha úgy tetszik, befelé forduló, teljesen a magányra koncentrááló művészetet szembehelyezem a lóránti művészettel, akkor itt nem lehet nem észrevenni azt a társadalmi felelősséget, amit a lóránti művészet mindig hordozott, és máig benne van. És ez nem a politikai értelmű társadalmi elkötelezettség, ezért nem mondtam Derkovitsot. (Nem, mint hogyha nem szeretném, mert rettenetesen fontos művészek tartom, különösen most, hogy nem szeretnek róla beszélni.) De Lóránt egyetemesebb, tudniillik Lóránt transzcendens, és a transzcendencia az valami olyasmi, amikor egyetemes emberségről szól, az egyetemes emberségről beszél, úgy, hogyha ezt a dolgot most képben szeretném megmutatni, akkor tessék megnézni. Itt már beszélünk a Madách-képről. Ezen lehet leginkább tapasztalni azt a fajta, számomra Egrihez való kötődést – tulajdonképpen lehet, hogy ez abszurd –, mert Egri az atmoszferikus, nagyon fénytel teli világban fogalmaz, Lóránt meg ebben a furcsa szürkében, de a festék terében egyszer csak megfogalmazódik és kibújik egy figura, belefeszül ebbe az ívbe, és az alak abból a monocrom hamuszürkéből emelkedik ki.

Aki gyerekkorában tüzelt már kukoricacsutkával, vagy ágnyesedékkal, és belerajzolt bottal a hamuba, az tudja, hogy az a hamu mögött az izzó parázs olyan nyomott hagy, ami átégeti, fölmutatja a formát. Valahogy így égeti át a teret a lóránti figura. Hogy mit csinál? Hát itt van a különbség az elődökhöz és a kortársakhoz képest. A lényege a lóránti művészetnek az, hogy gondolati. Mindig van mögötte gondolatiság, például a madáchi léptékű értelem játszik ezzel a kis krampusszal. És egyszer csak mit veszünk észre? Hogy ez a kis krampusz az idővel mekkora feketeséggé nőtte ki magát. És akkor azt gondolhatjuk, hogy Lóránt érvénytelen, mert nem látta előre, mert azt hitte, hogy ez csak játék. De a szellem mél-

tósága kuncog azon a szánalmas ördögi erőlködésen, amelyen az Isten képére teremtett ember önbecsülését vonja kétségbe.

Lóránt a magyar művészet egyetemességét emelte a konzumglobalizmus látszatokeltő, felszínes, üzleti érdekeket hajszoló jellegtelensége fölé. Tessék megérteni, hogy olyan jelentékeny alkotó, aki erkölcsileg, etikailag emelte vissza a művészetet arra a rangjára, amit az ősember kitalált neki. A hazugságoktól tisztította meg.

Aztán úgymond jött a változás, amit az emberek így, úgy, amúgy értékelték. Hogy miért nem csinálta Lóránt tovább azt, amit csinált. Mi az, hogy most akkor újat kezdett. És ha mindezt alaposan megnézik, akkor rájönnek, hogy az egész gondolkodásmód abszolút egy lényegű. Olyan módon egy lényegű, amilyen módon egy ember természetes fejlődését tapasztalni, érzékelni lehet csak. És ennek mi a lényege? Tulajdonképpen azok a feszes ívek, amelyek eddig is ott voltak, ezek egy kicsit lazábbak lettek. Oldottabb lett a felület, az újrafestett, megfeszített, kényszeresen, a kép terébe, de annak a síkjába beleprésselt figurák egyszer csak lazábbak, könnyedebbek lettek, de ennek ellenére és ebből adódóan tulajdonképpen expresszívabbá váltak. A szaggatott

ecsetkezelés, a szaggatott felülethasználat drámaivá „feketedett”. Az egész felületet megfeszítő gondolkodásmód lényegén nem változtatott, csak az előadásmód spontaneitása, elevenése, intenzitása fokozódott. Ez a puritán, eszköztelen fogalmazásmód, mint hogyha egy festői tobzódásba csapott volna át. Az ember azt érzi, hogy egyszer csak Lóránt ráérezett a festészet öröme, nem a felelősen öröme, hanem a festés öröme.

Ha most ezt az újfajta festői gondolkodásmódot, hasonlítjuk az Új lakás című képpel (amely derkovitsi léptékű társadalomkritika mentén fogalmazza meg a lakótelepi létet és ennek a drámáját), csak tematikai váltást látunk. A szülőföld földszagú egyetemességére talált rá. Arra az egyetemességre, ami a földből, ebből a tépelt, szakadozott, fölszabdalt, sérült földfelületről szól. Arról az Alföldről, amibe visszatért, ami a teremtőerejének gyökere. És tulajdonképpen az ebben gyökerező, az ehhez kötődő, ebbe születő, ebbe meghaló emberi, illetve állati lényeknek az egymásmellettsége, az együtt élése az, ami új típusú lett.

Döbbenetes az a fajta szaggatottság, az a fajta elevenesség, az a fajta sérültség, sérülékenység, amellyel ezeket a figurákat egymás

(önarckép), akkor látják, hogy úgy elvan magával. Sokan azt mondták, hogy „Lóránt, ah...” Hát nézzék meg! Mert miközben ez a mozdulat ott van benne, még a keze is megáll, egyszer csak megszületik a kép, azokból az élményekből, élménydarabokból, és ezek az összerakott élménydarabok egyszerűen képi tartalomká állnak össze.

Csak címekeket mondok – Alvó nyúl, A dög, Valaki jön, Fagyini fog. Olyan nűánsznai kis történetek, amiben mindig lehet találni gondolatiságot, mert A dög mellett ott az élő; A valaki jönnek a mozdulata, az Alvó nyúlnak ez a furcsa állapota, ami egyszerűen a fölriadás előtti pillanat. A dolgoknak az a csendje, ahol az idő végtelenségben egyszer csak történik valami. Az a kicsi valami, amiért érdemes élni. És mindez belefogalmazva egy olyan színközegbe, amiből színeköltészet lett. Ez a színvilág áttemel, beleszipant a kép terébe, és részesévé tesz a képi üzenetnek.

Mozdulatgesztusokat találunk. Azok a gesztusok, amelyek eddig festői gesztusokként a figurákat feszítették, most mozdulatgesztusokká állnak össze, lendületté, olyan emberi és állati gesztusokká, melyek időnként a horizont fölé nőve, a horizontról néznek vissza ránk. A formaképzésnek kialakult egy olyan új típusú szaggatottsága, egy olyan belső teremtőereje, amelyik néha már majdnem a brutalitással vetekszik. De ez a brutalitás mindig valami különös költészettel is párosul, és ez a költészet, ha most megnézzük a Zenét, tele van különös, de nagyon emberei sóvárgással is. Ha az ember megnézi azt a kútba merülő vödört, akkor meglátja, hogy ez a mélység kútja. A valóság kútja. Lóránt nem kitalálja a művészetet. Lóránt a valóságot fogalmazza.

A mai művészet a művészetben él, vagy saját zsigereiben. S legrosszabb esetben egy politikai elvárás mentén próbálja meghatározni magát. De Lóránt nem innen hozza a történeteit. Lórántnak a térszerkezete is egészen félelmetes, talán itt van megint az, amit Egri kapcsán említettem, hogy az atmoszferikus tér Lórántnál egy egészen más, egy festői térben, a színben fogalmazódik meg. De amikor „hátraviszi” ezeket a vizeket, megfeszíti az eget, olyan távlatot teremt, olyan végtelent tud az ember számára mutatni, ami hordozza az élet reményét, az élet igenlését.

Ez az életigenlés, ez a fajta játékosság a hollandiai élményekhez kötődik leginkább. Megértőbb lett, elnézőbb, ironikusabb, időnként, hogy úgy mondjam faunosan pajkos. (Ha én valaha faunt festettem volna, a modellem biztosan Lóránt lett volna.) Szóval az a lényeg, hogy ugyanakkor ezekben is ott van még a régi szociologikus érzékenység. („Az, akinek saját halastava van”.) Megbocsátja az embertársainak ezt a buta kis bumfordiságot.

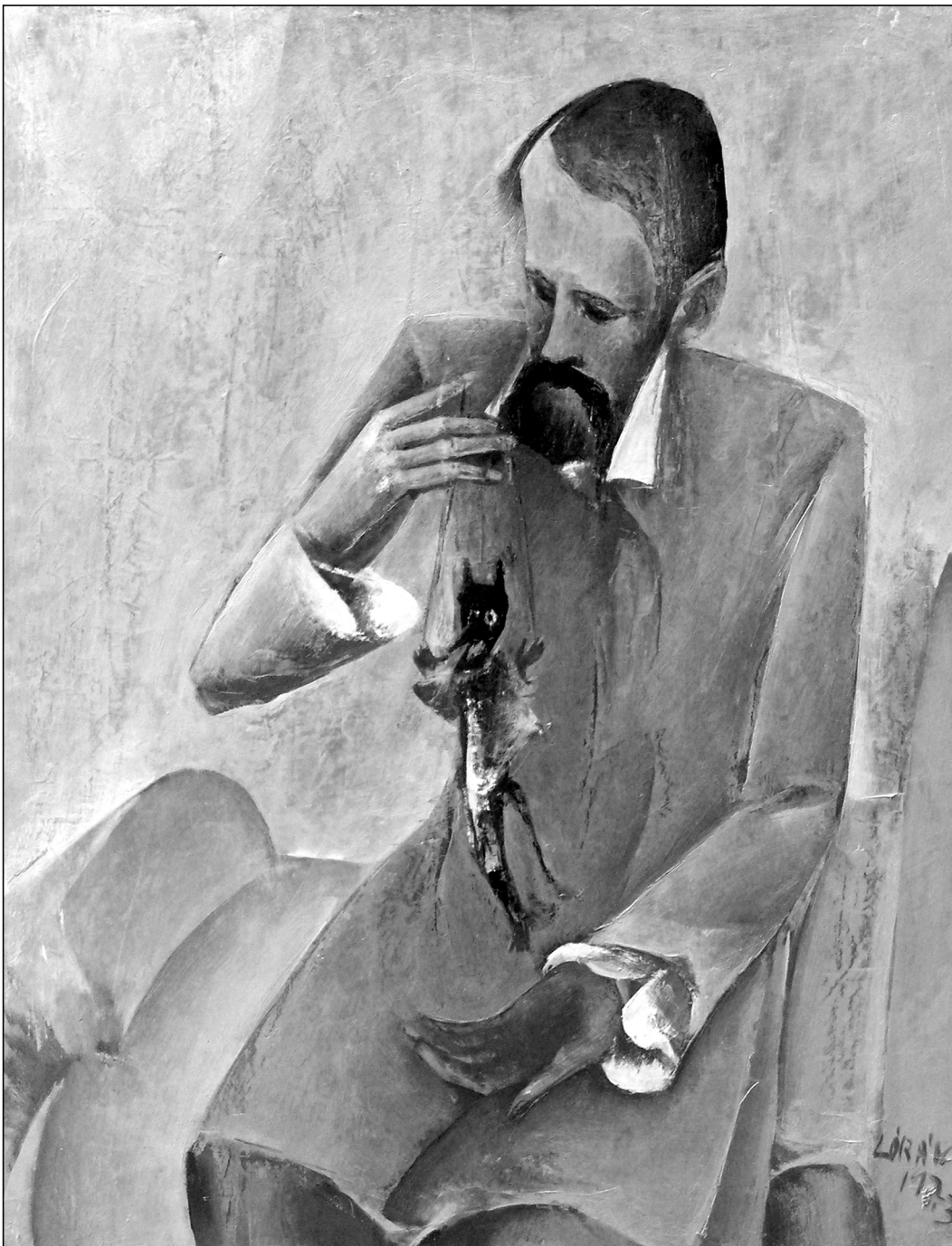
18

mellé rakja, és ahogy ezek a figurák tulajdonképpen a földből kinőve a térbe fogalmazzák önmagukat, és megjelenítik azt a fajta mély emberséget, amiről eddig is beszélt. Tulajdonképpen életképek. Élet = kép. Nem az a mesebeli életkép, amit a művészettörténet életképeknek mond. Élményalapú, de mindig belül születik.

Ha megnézik az Egy cigaretta című képét

MŰVÉSZET

3

2 Egy cigaretta, 1980

3 Madách, 1973

te az összes bizonyítási kényszerét. Azt hiszem, Lőránt is eljutott erre az állapotra, már nem akar senkinek sem bizonyítani. Kinek, mit, miért? Ha ez nem volt elég, akkor mi...? Hanem egyszerűen elkezd úgy festeni, mint ahogy egy gyerek fest, öntelelten, elragadtatva, belefeledkezve, és egyszer csak örül az eredménynek. És ebben az állapotban is ez a lényeg, hogy nem tud rontani. Eljutott odáig, hogy tévedhetetlen lesz. Én csak egy idő után jöttem rá, hogy a Még egy cigaretta önarckép, de maga a gesztusrendszer, a felszabadult lényeglátása az olyan fokon magával ragadott, amilyen fokon eddig még egyik Lőránt-kép sem.

Megrendítő erejű, ugyanakkor felszabadult öröm és valami olyan mélységes önvallomás, amit tudatosan nem lehet megfogalmazni. Az a figura, ugyanúgy, mint az előző cigarettás festményen, a képet szüli magában, és a kép megszületett. Ha az ember elég sokáig él, és reméljük, hogy ez a dolog teljesen nyilvánvaló Lőránt esetében, és elég okos, akkor, ahogy halad a saját maga által kijelölt úton, azon a lépcsősoron, amelyeknek mindegyik lépcsőfoka egy-egy elkészült kép, mindegyik kijelöl egy erkölcsi, etikai, esztétikai irányt. És ezen a lépcsőn, ahogy halad, egyre magasabba emelkedik, miközben észre sem veszi: bölcsül. Olyan fajta bölcsességre jut, amilyen bölcsességre alkotó ember csak a saját maga által megélt eredményei mentén juthat.

Ez a bölcsesség nem tanulható, ez a bölcsesség a tapasztalásból, a megélt igazságokból, a megélt és kimondott társadalmi és emberi felismerésekből, valahol abból a mélységes empátiából születik, amivel ő a világgal együtt él. Ezen az úton haladva megéri a teremőerő lényegét, azzal a megértéssel, és azzal a mélységes alázattal, ahogy eddig is szolgálta ezt a népet. Valahogy így szabad, meg így kell élni.

FÖLDI PÉTER

*Elhangzott Salgótarjánban, a Nógrádi Történelmi Múzeumban, 2008. január 11-én.)

Az a kis bugyi, ami bevágódik a combja közé a csúnyácska lánykának, annyi érzékiséget, és annyi örömnepet hordozva magában, hogy elhisszük az élet szépségét (Holiday). Itt jön elő az, hogy a karikatúra megértő bája is beépül a képeibe.

Tulajdonképpen nekem ezek az idolk is ezt az örömet, ezt az euforikus élményét hordozzák. Addig csiszolja, addig koptatja, addig színezi őket, amíg egyszer csak ezekből a megtalált kis uszadékfákból, formákból jellem lesz, karakter lesz.

Ha a rajzokat is megnézzük, akkor azt látjuk, hogy a megtalált tömegeknek a viszonylati pontosan kimértek. Tessék azt megérteni, hogy Lőránt folyamatosan szerkeszt, építi a képet, és a figurák egymásmellettisége – bármi-

lyen szabadosnak is tűnik – mindig átgondolt, és mindig az arányok, az értékek mentén fogalmazódik meg.

Három önarckép, három különböző formanyelv. De mind a háromban ott van valami rettetetesen fontos, ez pedig a közlésvágy. Lőránt nem tud nem festeni. Ha nem festene, belehalna. Ez a közlésvágy feszíti folyamatosan, mióta él, és ez fogja ezentúl is vinni.

Hadd beszéljek arról a képről, amit még soha nem láttam, és ami valami iszonyatos erővel hatott rám: Még egy cigaretta a címe. Egyszerűen csak azt láttam benne, hogy hihetetlen felszabadultsággal fest valaki valamit, és ez a felszabadultság már mindenféle gátlást, mindenféle pózt levetkőzött. Picasso és Rembrandt, amikor eljutott az öregkorára, levetkőz-

Egy képíró a Varázsvölgyből

Shah Timor életűfilmje Gaál Istvánról

Shah Timor legújabb filmjében ismét nógrádi értéket villant fel, ezúttal egy kiváló nógrádi személyről, Gaál István, Kossuth-díjas filmrendezőről készített portréfilmet.

Gaál István Salgótarjánban született 1933-ban. Gyermekkorát az általa Varázsvölgyként emlegetett Pásztón töltötte.

A 62 perces filmet átszövik Gaál István visszaemlékezései a gyermekkoráról, a római filmfőiskolán töltött évekről, az indiai egyetemen általa vezetett rendezői kurzusokról.

Filmjei csendes születésének pillanatairól beszél – hogyan fonódik össze a zene, a ritmus, a lüktetés a kép megformálásában; milyen irodalmi, mitológiai, történelmi, művészettörténeti, technikai ismeretek szükségesek a „képíráshoz”, ahhoz a munkához, melyek olyan filmeket eredményeztek, mint a *Pályamunkások*, a *Sodrásban*, a *Zöldár*, a *Keresztelő*, a *Magas-*

1

20

FILMKÉSZÍTŐK

iskola, a Holt vidék, a Legato, a Cse-repek, az Orpheusz és Eurydiké, és a Gyökerek.

Ebben a filmben kiemelt helyet kap, illetve központi téma a Bartók Béla életútját bemutató, *Gyökerek* című film elkészítése, melynek központi szimbólumát, a „Gyökereket” a művész a salgótarjáni Dolinkában találta meg.

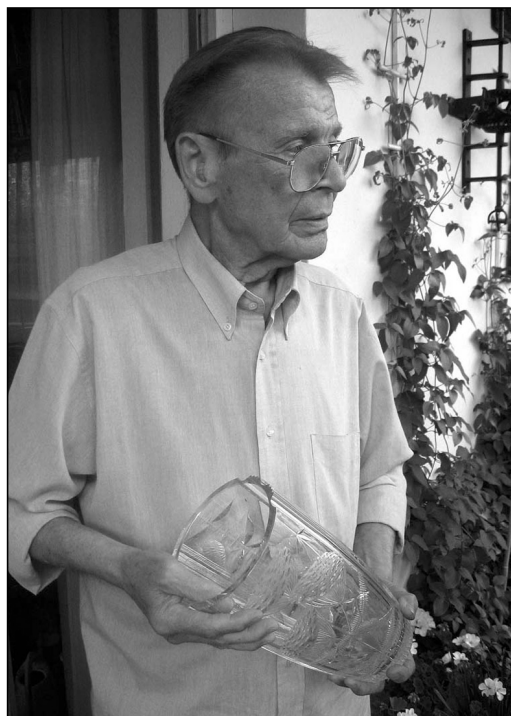
Shah Timor már a film forgatása előtt is jó barátságban volt Gaál Istvánnal, ez a szeretet és bizalom átsüt a filmkockákban. Végigkísérhette a felvételek minden mozzanatát, és láthatja végső formájában is. Fájdalom, hogy október 17-én, Pásztón tartott bemutatón már üres maradt a széke: Gaál István 2007. szeptember 25-én elhunyt.

IDÉZETEK A FILMBŐL

Schrammel Imre, Kossuth-díjas keramikusművész, Gaál István katonatársa, azóta is igen jó barátja meséli a filmben, hogy az '50-es években az volt a szokás, hogy a főiskola első és második éve után, nyaranta négy hétre behívták a főiskolásokat katonának. Gaál Istvánnal Nagykanizsa mellé került. A dobozi nagyerdőben kiképzésen vettek részt, amikor egy társuknak feltörte a lábát a csizma, szépsziszt kapott és összeesett.

„A politikai tiszt azt mondta, hogy hagyjuk ott békében. – De hát meghal. – Nem érdekes! – ekkor Gaál Pista odament, felemelte és elindult vele kifelé a lőtérrel. – El kell vinni kórházba, mert különben valami nagy baj van. A politikai tiszt erre elővett a pisztolyt, hogy lefogja löni, mert ez parancsmegtágadás. Gaál István nem törődött vele, ment tovább. Pedig ez egy éleslövészeti gyakorlat volt. Több fegyverben volt éles lőszer. Nagyon feszült pillanat volt, s a lényeg: volt Gaál Istvánban annyi bátorság, hogy egy ilyen szituációban a megszállott politikai tiszt fenyegetőzése ellenére a legemberségesebb megoldást választotta. Számomra ez az egyik legnagyobb tett. Ha valaki ezt megteszi, akkor számomra az olyan rendkívüli embernek számít, aki előtt minden esetben megemelem a kalapom.”

2

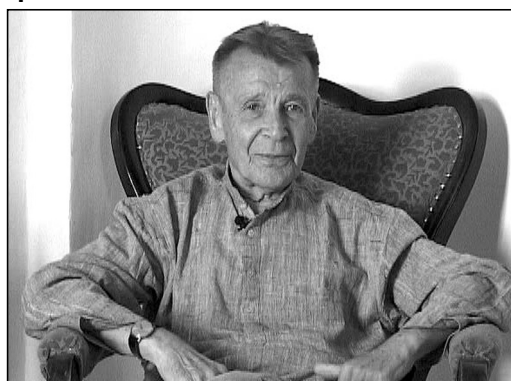
3

Gaál István a *Pályamunkások* című film készítéséről:

„Nyolcéves lehettem, amikor a Szurdokpüspöki felé eső őrháznál hallottam egy fantasztikus muzsikát, egy gyönyörű zörejt, amely az emlékezetemben később egy munkadallá nemesedett. Ez nem volt más, mint amikor krampácsolt négy ember. Tehát a sínek talpfái alatt lévő kavicságot zömítette, amit a vonat szétzilált, tehát veszélyes volt, különösen a kanyarban, hogy labilissá válik. Tehát feszesen kellett alávern, hogy tartson. Emlékszem, bámultam

4

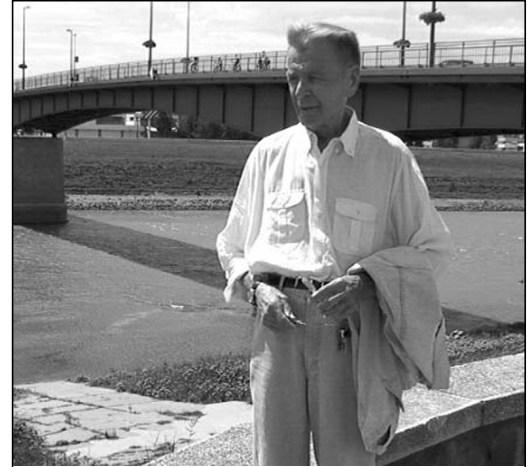

5

- 1 Gyökerekkel a Dolinkában
- 2 Gaál István
- 3 Gabriella és Timor
- 4 Rajeczky Benjamin székében
- 5 A forgatás szünetében
- 6 A Tisza parton
- 7 Gyökerek

6

7

ezt a négy embert, mert olyan ütemmel és olyan ritmussal dolgoztak, ami egyszerűen másodperccel lehetett volna mérhető, és emlékszem, amikor tátott szájjal néztem ezt a gyönyörű munkát, ami zárójelben szép munka kívülről, de ha csinálja az ember, a bányászat után az egyik legnehezebb munka. Már nincsen, mert gépek verik alá. S akkor az egyikük megállt – leállt az egész gyönyörűséges zene, s azt mondta:

– Na, beállsz, öcsi? – Be én, mondtam hetykén. S odamentem, és picikét a fejembe ütött a gondolat, hogy kissé elhamarkodott volt ez a jelentkezés, mert iszonyatosan nehéz volt ez a csákány. Hát mindegy. Elkezdte a vezér ütni. És én beléptem a dologba. Vertem alá kb. 20 másodpercig. Hát azt hittem, hogy leszakad már a kezem. Úgyhogy sajnálatos módon, hibából leállt az egész. Nevettek rajtam, gondolhatjuk, de annak nagyon örültem, hogy megértették persze, egy ilyen kisgyerek örülhet, ha fel tudja emelni. De megdicsértek, mert

nem estem ki a ritmusból.

Ez a bizonyos pályamunka volt az, ami visszaköszönt a főiskolai éveim alatt. Amikor fotografálni mentem a Hűvösvölgybe, egyszer csak messziről hallok ugyanezt a csodálatos hangot, és ennek kapcsán megcsináltam az első vázlatot.”

Sára Sándor volt az operatőr, akivel a főiskolán párhuzamos osztályba járt, és együtt készítették a vizsgafilmjeiket. A bécsi Világifjúsági Találkozón első díjat nyert.

Nemeskürty István a Pályamunkásokról:

„Kétségtelen volt számomra, hogy ez remekmű. Nemcsak mint mozgófénykép, hanem a kép és a hang összedolgozása.”

A Sodrásban című film egy gyermekkori emlékből indult ki.

Nemeskürty István a Sodrásban c. filmről:

„A statisztikai tények azt mutatják, hogy a Sodrásban 1945 után, vagy inkább 1942, az Emberek a havason után az első magyar művészi játékfilm, amely a világon osztatlan elismerést aratott. Ez azért bizonyos, mert akkoriban híres folyóiratok, mint a Sight and Sound, Bianco e Nero és még néhány más folyóirat szokása szerint megszavaztatta az általa legnevesebbnek tartott kritikusokat, hogy mit tartanak az év legjobb filmjének. És a Sodrásban mindegyiknél bejött a legjobbak közé.”

Gaál István a Sodrásban-ról:

„Amikor december végén (1963) elkészült a film, itt volt Henri Langlois, a párizsi filmarchívum alapítója, és még meleg volt a kópia, azonnal meghívta, hogy bemutattja a párizsi Cinemateque-ben világszű bemutatóra. A film

Pesaróban is első díjat kapott a fiatal kritikusoktól.”

Gaál István Nógrádról:

„Ha azt mondom, hogy Nógrád, akkor az nekem a hazám, nekem az a fajta település, hogy úgy mondjam, ahol szívesen tanyázom. Szívesen jövök ide és itt is pihenek, mert ez a vidék teljesen kikapcsol. A táj jellege olyan, hogy minden egyes lépésnél bárhová megyek egy új művészi szempontot villant fel, amit meg lehet fogni, le lehet fényképezni vagy csak az ember beteszi a kis komputerébe, be a kis kredenciókjába és becsukja és ez előjön. Valami előjön mindig, mert együtt kell létezni mindig a saját létünkkel, amit nem lehet fiatalságra és időskorra felosztani, mert akkor nagyon nagy baj van. Természetes, hogy a lányommal és az unokáimmal felszaladok a Kövecses-partra és pörgetünk egy kis alulcsapott vízikereket vagy sütünk szalonnát, mert ez a táj felejthetetlen, ez a táj ez vonz.”

SHAH GABRIELLA

Egy perzsa filmes Salgótarjában

Beszélgetés Shah Timorral

Magyarországon sem az én korosztályom, sem a gyermekeink nem ismerik a háború szörnyűségeit. A televízió képzuhatagában híradós tudósítások keverednek hollywoodi szuperprodukciókkal, nem beszélve a számítógépes programok gyilkológépeiről, amelyek – kétségünk nem lehet felőle – a lelket ölik ki „játsszótársaikból”.

Timor gyermekként átélt borzalmainak közreadása, a személyes hang hitelessége talán megsejtet valamit abból a világból, ahol mind a mai napig ártatlan gyerekek veszítik életüket, számukra ismeretlen okokból.

Még egy dolog. Ma, Salgótarjában, az itt élők közül egyre többen mondják ki hangosan, hogy – finoman szólva – mennyire nem szeretik városunkat. Az ő figyelmükbe ajánlanám Shah Timort, aki idegenként, egy másik kultúrából érkezve, fenntartások nélkül szereti ezt a várost, és ezt nem is rejti véka alá. Városlakó társaim, tanuljunk tőle!

– Timor, mesélj a '70-es évek Afganisztánjáról.

– Két szót nem ismernek az Afganisztánban élő emberek: az egyik az irigység, a másik a stressz. Teljesen mindegy, hogyan próbálsz megmagyarázni nekik, akkor sem fogják megérteni, hogy mi az isten csudája ez a két szó. Az ottani emberek hegyekben laktak, ők voltak a világon a legboldogabbak; őket nem érdekelte, hogy ki volt a miniszterelnök, ők dolgoztak saját maguknak, művelték a földet, és állattenyésztéssel is foglalkoztak. Mindaddig,

bírt ennyi embert fogadni, és az afgán amúgy is harcias nép, úgyhogy felfegyverezték őket, és a menekültek visszatértek harcolni az oroszok ellen.

– Vannak élményeid az orosz megszállásról?

– Hogyne. Képzeld el: este alszol az otthonodban, és egyszer csak valaki betöri az ajtód, felrugdos téged és a családtagjaidat a koszos katonai bakancsával. Kisgyereket, apát,

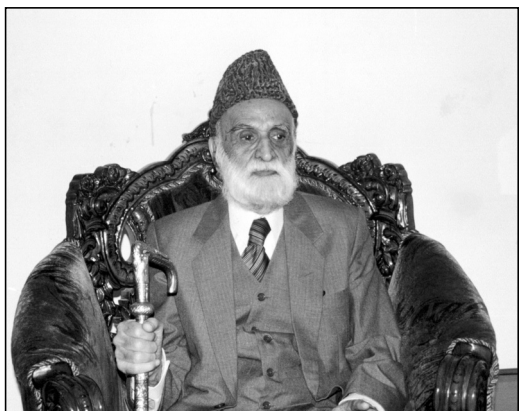
3

amíg 1979-ben be nem jöttek az oroszok. Az oroszok iszonyúan megsértették őket, mert felégették a templomaikat, megszentelténítették őket, és nem olyan kommunizmust akartak építeni, mint Magyarországon volt a Kádárkorszak. Jóval agresszívebbek voltak, és ezeket a parasztokat egyszerűen elkergették a földjeikről. Főleg a vallásosabb emberek menekültek Pakisztán felé. Hát, Pakisztán nem

anyát, és azt mondja: most pedig én ezt a házat átkutatom, és megnézem, hogy mit rejtettek. És mielőtt elmegy, persze, hogy az aranyékszereket, meg az értékeket zsebre teszi. És még meg is fenyeget, hogy, ha valakinek szólunk, akkor legközelebb még kegyetlenebb módon fog viselkedni.

– A II. világháborút megélt magyar lakosság is tudna erről mesélni...Miért szállták meg az

22

FILMKÉSZÍTŐK

- 1 Timor édesapja
- 2 Kabuli koldus
- 3 Kabuli utcázészet
- 4 Kabul
- 5 Timor édesapjának művei

4

oroszkok Afganisztánt?

– Afganisztánban királyság volt, és a királyt az egész afgán nép, a 30 különböző nemzetiség, tádzsikok, üzbégek stb. szerette. Egy csúnya napon a királynak az unokatestvére puccsot csinált, és Afganisztán azon a napon lett úgynevezett demokratikus állam. Akkoriban nagyon jól éltek az afgánok, és elkezdett fejlődni az ország, már rengeteg gyárat építettek, volt földgáz, kőolaj. Amerika azt akarta, hogy Afganisztán csatlakozzon a NATO-hoz, az oroszok meg azt akarták, hogy kommunista országgá váljon. Az oroszok azt gondolták, hogy Afganisztán csatlakozni fog a NATO-hoz, és azt mondták: ha az amerikaiak, ide a Pamír-hegységbe behozzák a rakétáikat, akkor Oroszországnak vége, inkább gyorsan támadjunk.

Az oroszok bejövetele előtt Afganisztánban rengeteg pénzt fektettek az oktatásba, és sok afgán fiatal ment Nyugat-Németországba tanulni. Amikor visszatértek, valóban sok csodálatos dolgot építettek, rengeteg modern épületet. Az orvostudomány szépen fejlődött és a kultúra is. Rengeteg egyetemet építettek, főleg

Kabulban. A kommunizmusnak az volt a propagandája, hogy majd a kisembereket fogja támogatni, és „ez az Amerika micsoda gonosz állam...!” Az oroszok az afgán értelmiséget vagy megölték, vagy elűdözték otthonaikból. A vallásos emberekkel és a papokkal is ugyanezt tették. De az oroszok arra nem számítottak, hogy az emberek elmennek Pakisztánba, fegyvert fognak, és visszafordulnak.

Sok-sok fiatal védte a hazáját, teljesen mindegy, hogy milyen nemzetiségű volt, mert, mint mondtam, Afganisztánban 30 nemzetiség van, és egyik sem vallja magát kisebbségnek. A nyugati országok, mint például Németország vagy Franciaország, fegyverrel, élelmisszerrel látták el őket, mert ez honvédő háború volt. Az oroszok egyre durvábbak lettek. Falvakat égettek fel, kisgyerekeket, civileket öltek meg, az iskolákat éjszaka lebombázták. Nem azért mondom, hogy most engem valaki sajnáljon, de azt képzeld el, hogy az oroszok éjjelente nagy magasságból szálló repülőgépekről ejtőernyővel dobták le a bombákat, hogy ne halljuk meg, ne ébredjünk fel a hangjára. Minden éjjel ilyen alagút felé kellett rohanni, de inkább ott kellett volna aludni. Kabulban gyakran előfordult, hogy éjszakánként mindenki a háztetőn volt, és imádkozott az idegen katonák távozásáért. És az oroszokat ez iszonyúan idegesítette. Sok embert lelőttek a háztetőkről, hogy ne merjenek odamenni a többiek.

– *Hogyan kerültél Magyarországra?*

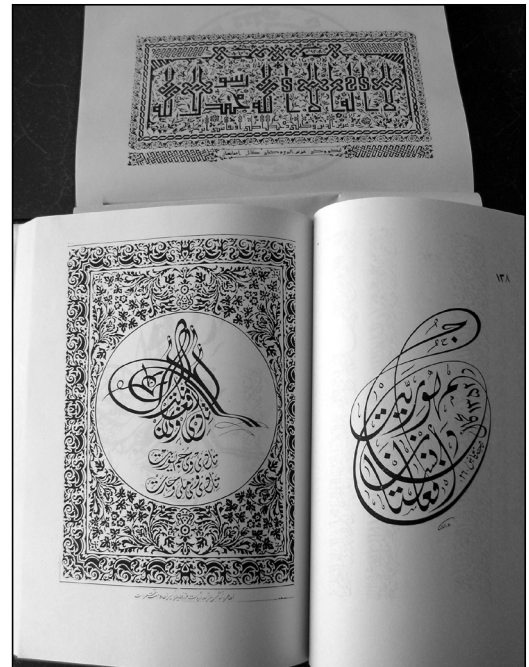
– Viszonylag jómódú perzsa családba szü-

lettem, mert apukám jó nevű író volt az arab országokban, és Perzsiában is eléggé ismert embernek számít. 22 könyvet írt eddig, perzsa nyelven. Persze ezt nem úgy kell elképzelni, mint amikor egy európai író leül a számítógépe elé, megírja a regényét, és elküldi a kiadónak. Egy perzsa vagy arab nyelven írott könyv egyszerre képzőművészeti és irodalmi alkotás.

A családukban én voltam a legkisebb. Az osztályban, ahová jártam, negyven gyerekből már csak húsz maradt. A legtöbben aknára léptek, és vagy a lábukat veszítették el, vagy meghaltak. Az édesanyám, amikor mentem iskolába, mindig félt. Hárman voltunk fiútestvérek, és mindig mondta, hogy a legkisebb fiamat élve akarom látni. Képzeld el!

Egyszer elmentünk az egyik barátommal kiégett orosz tankokhoz játszani. Ő sem kapott engedélyt otthonról, én sem. Mászor is mentünk már, nem volt semmi baj. Halottak, csontvázak voltak a tankokban, nem féltünk, bemásztunk, játszottunk. Ezen a napon is odamentünk a tankok közelébe, és egyszer csak a barátomat fejbe lőtték, engem meg lábon. Kis srácok voltunk, 13 évesek. Az egész a másodpercnél tört része alatt történt. Nem éreztem fájdalmat, csak ahogy a lábamat próbáltam felemelni, akkor estem el. Sok vért vesztettem, és a kórházban már nagyon fáj. Ha elmúltam

5

23

volna 18 éves, akkor levágták volna a lábamat, de szerencsémre a lövedék nem ért csontot, így nem kellett levágni. Volt mankóm, úgy jártam az iskolába.

És akkor csoda történt, bejött az iskolába a magyar szolidaritásnak egy nemzetközi képviselője. Akkor már Kabulban szétlőtték a vízvezetékrendszert, és nem volt víz, nem volt fűtés. Hiába volt pénzed, ezeket nem tudtad megváltani.

sárolni. Szóval, jött ez a magyar ember, aki szőke volt, szemüveges, és azt gondoltam: az csak orosz lehet. Kiabáltam vele, hogy: „Vigyétek innen a mocskos fegyvereiteket, mi csak élni akarunk, miért kell nekem minden éjjel gödörben aludnom miattatok?!” Ő halkán azt kérdezte, hogy mi a kívánságom? Bátran elé álltam, és azt mondtam: úgy szeretnék egyszer annyi vizet inni, amennyit akarok, és úgy

6

felkelni reggel, hogy ne reszkessek attól, mikor jön a bomba! Azt mondja, ha a vizsgát jól leteszem, elvisz Magyarországra. Megyek haza, szaladok anyukámnak az ölébe, mondom neki: elvisznek Magyarországra. Hogy milyen ország ez, nem tudtuk. Eltelt egy hónap, két hónap, reménykedtünk. Egy napon megjött a levél, és elindultam Magyarországra.

Az itteni iskolában hét hónapig csak a magyar nyelvet tanultunk, és utána azt mondták, hogy irány Salgótarján, és ott tanulhatunk autószerelő szakmát. De nem nagyon akartam. Mondták, hogy ne szakadjunk el egymástól. Jobb, ha négyen vagytok afgánok, és mindenki autószerelő. A jövőben majd ez hozza a pénzt, biztattak. 1989-ben végeztünk az iskolában, és utána olyan nagy szerencsém volt, hogy magyar állampolgárságot kaptam. Elmentem Németországba, ott dolgoztam egy McDonald's-ban. 1992-ben lejárt a munkaszerződése, utána visszajöttem szeretett városomba, és azóta az itteni postánál dolgozom.

– *Hogyan alakult a családotod sorsa Afganisztánban?*

– Tizenöt éves koromban, 1984 decemberében jöttem Magyarországra, és csak tizenhét év múlva, 2001-ben találkoztam újra a szüle-

immel, akik 2000-ben költöztek Indiába a tálib rezsim elől. Az egyik bátyám Afganisztánban légiforgalom-irányító, a másik Németországban él. Azóta a szüleimmel négyévente találkozunk. Hál' Istennek, most már van internet, mobiltelefon; ahogy béke lett Afganisztánban, gyorsan elterjedtek ezek a hálózatok. Csak az a baj, hogy a szüleim idősebbek lettek.

– *A videó pedig a szerelmed lett. Szerelemből elkezdtél filmeket készíteni, és mindezt magadtól tanultad.*

– Kiskoromban apukámhoz gyakran jöttem televíziósok interjúkat készíteni, főleg franciák, és olyankor körbekamerázták a házat. Komolyan mondom, majdnem megcsókoltam őket, főleg, amikor magamat is megláttam a tévében. Nagyon szerettem őket. Nem kedveltem azokat az újságírókat, akik csak papírral meg tollal jöttek. Mondtam is az apukámnak, hogy minek hozod ide őket? Azokat hozd, akiknek kamerájuk is van!

Én a mai napig nem tudom a szakmai nyelvet, mert mindent magamtól tanultam. 2001-ben volt szerencsém beszerezni a legegyszerűbb kamerát: akkor készítettem egy felvételt a városról, és lefilmeztem a szökőkutat is a Fő téren. Elküldtem Pakisztánba a bátyámnak, aki akkor ott élt, mint menekült. Afganisztánban rengeteg sivatag van, zöldet nem látsz. Hát, azt mondja bátyám, hogy neked mekkora szerencséd van! Itt, Pakisztánban, sorban állunk egy pohár vízért, ti meg ott pazaroltok azzal a kúttal. Az volt az első filmem. De utána elkezdtem komolyan foglalkozni vele. Egyszer Pásztón volt Erdei Sándornak egy kiállítás-megnyitója, amit felvettem, és azt az anyagot már számítógéppel vágtam meg. Szilasi András megnézte, és azt mondta, hogy elviszi a tarjáni tévének. Akkor azt gondoltam: ha most meghalok, az se baj, mert már mindent elértem, amit akartam. Mert kiskoromban azt mondtam az anyukámnak, hogy addig nem halok meg, amíg egy filmemet nem vetítik le valamelyik televízióban.

Az emberek között is népszerű lettem, mert amikor a postára kerültem, akkor csomagot kézbesítettem, így sokakkal megismerkedtem. A mai napig emlékeznek rám, és mindig kérdegetnek: mikor csináltad ezt a filmet, mi lesz a következő? Van, amikor ők javasolják, hogy miről készítsék felvételt. Úgy érzik, kicsit az ő fiuk vagyok, az ő nevelt gyerekek.

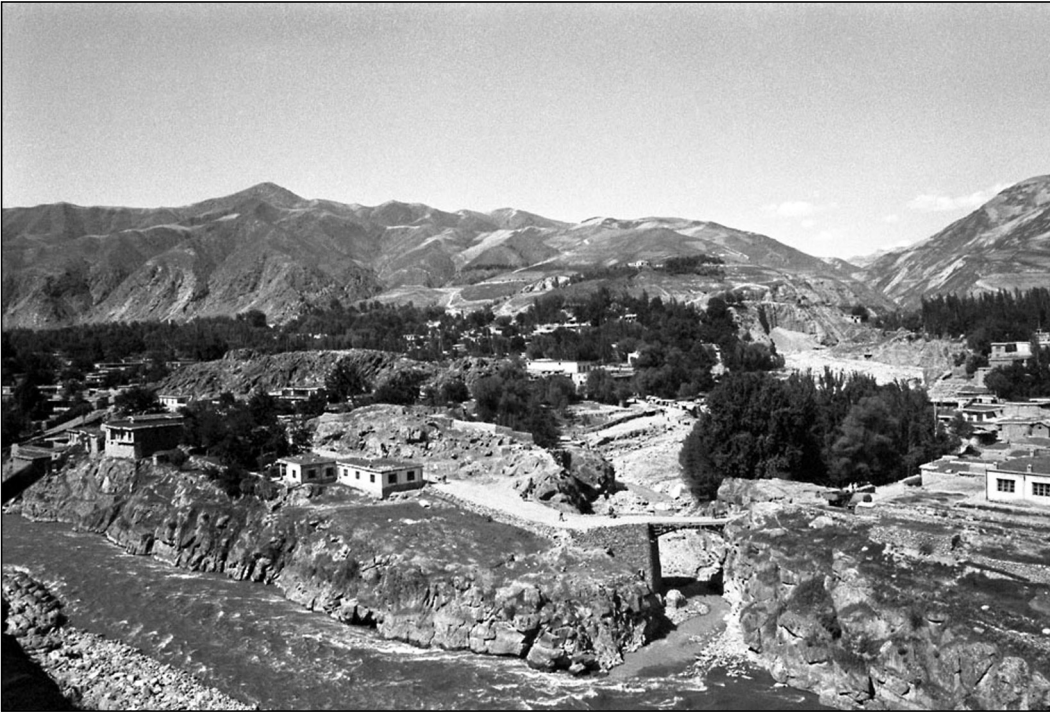
Telefonon elmondtam az anyukámnak, hogy a Duna TV-n lesz a Nógrád megyét bemutató filmem. Mire ők vettek egy parabolaantennát, hívtak szakembert, beállították a Duna TV-t, és megnézték Nógrádot. Sok ember videóra is felvette. Nem hiszed el, a ház tele volt afgánokkal, lelkendezett anyukám. Azt mondja, ilyen gyönyörű zöld helyet még elképzelni sem tudtak eddig. Nem értette a magyar nyelvet, de ahogy nézte, titokban írt egy verset:

„*Ha a világon valahol van mennyország,
ez a hely, ez a hely, ez a hely.*”

Képzeld el azt az örömet, amit éreztem, hogy az édesanyád elküld téged egy idegen országba, és utána ebben az idegen országban készítesz egy filmet, amit ő otthon meg tud nézni, és nagyon büszke rád, a fiára. Azóta

9

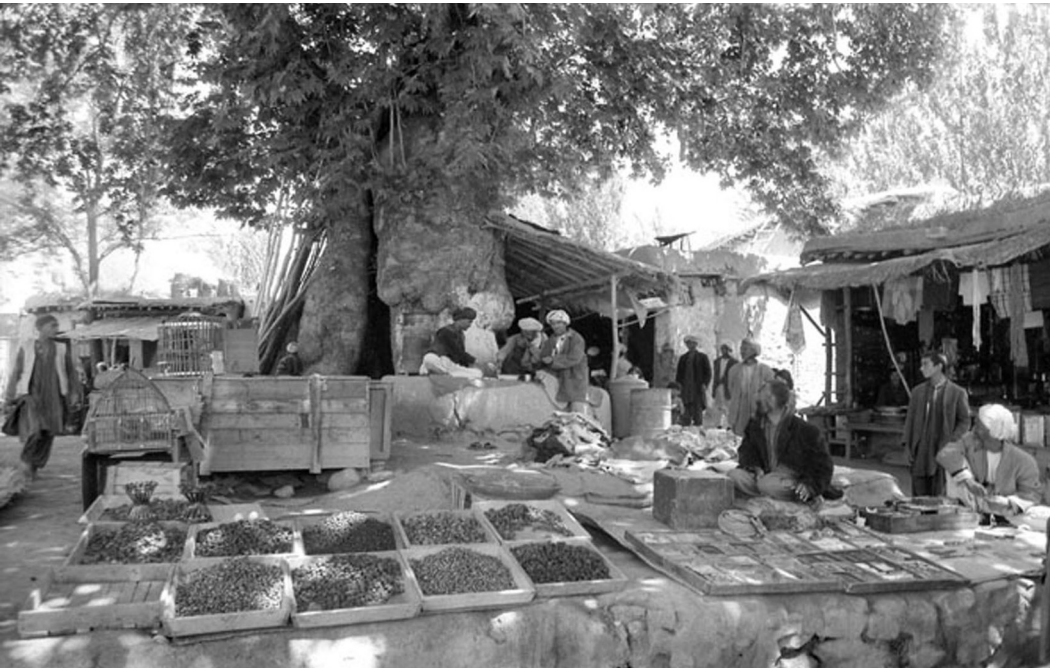

- 6 Kiloott tank
- 7 Afgán katonák
- 8 Timor és bátyja
- 9 Kabul
- 10 Kabuli piac
- 11 Afgán gyerekek

11

10

már volt szerencsém a Magyar Televízióval is közösen dolgozni.

– *Mit gondolsz Afganisztán jövőjéről?*

– Afganisztán szerintem olyan, mint egy ékszerdoboz, csak még nem nyitották ki. Rengeteg olyan ásványi anyagunk van, ami világszerte mindenkinek kell. Csak először meg kell szilárdítani a demokratikus államot.

– *Hányan élhetnek most Afganisztánban?*

– A hetvenes évek végén 22 millióan voltunk, de most, ha 7 millióan laknak ott, akkor sokat mondok. Rengetegen meghaltak. Elmesélek neked egy csúnya dolgot. Az oroszok arra is képesek voltak, hogy gyerekjátékokba rejtssék a bombákat. Ezeket helikopterről dobták le, a gyerekek hazavitték és a játékok éj-

szaka felrobbantak. És hiába mondták a szülők, hogy nem szabad haza hozni, a kisgyerekek elhozták és eldugták a házban... Nekem két unokatestvérem is így halt meg, a családjukkal együtt.

– *Hol hallottál először Gaál Istvánról?*

– Új-Delhiben voltam, a szüleimet meglátogatni. Egyszer álltunk a sorban, valahol egy emberrel, aki tolmácsolt nekem. Ahogy beszélgettünk, a hátunk mögött valaki megkérdezi, hogy milyen nyelven beszélünk. Mondtuk, hogy magyarul, mire ő: én ismerek egy magyar embert, professzor István Gaál, filmrendezést tanít Indiában. Mire én: nem ismerek ilyen nevű magyar filmrendezőt, ő biztosan német vagy francia. És amikor a kedves felesé-

gem elmondta, hogy Gaál István magyar, Salgótarjánban született és Pásztón gyerekeskedett, akkor nagyon elámultam. De tudod, én nem vagyok magyar származású, nem ismerhetek mindenkit.

Pista bácsit nagyon szerették világszerte. Ez most derült ki számomra, ahogy készítettem róla ezt a filmet. Tanított is engem, adott egy könyvet, hogy olvassam el és írjam meg róla a véleményemet. Vagy adott egy festményt, hogy elemezzem. Nagyon komolyan foglalkozott velem. Mutattam neki az elkészült anyagot, mondja már meg, jó vagy nem jó. Azt mondja: ez a te filmed, Timor.

Szegénykém, mielőtt meghalt, csak engem engedtek be hozzá elbúcsúzni. Olyan jó barátok lettünk, a gyermekévé váltam, fogta a kezemet, és azt mondta: Timor, megköszönöm neked ezt a filmet! Előtte nem tudtam sírni, de komolyan mondom, ahogy kijöttem a kórházból, mint egy kisgyerek... Akkor nem sírtam ennyire, mikor 14 évesen elbúcsúztam az édesanyámtól Afganisztánban.

– *Mi lesz a következő filmed?*

– Ifjabb Szabó István szobrászművészről készítek egy portréfilmet, már elkezdtem a munkát, úgyhogy ez lesz a következő.

KOVÁCS BODOR SÁNDOR

25

FILMKÉSZÍTŐK

Forog az idegen

Egy hegyvárosi szemével

Sokan és sokszor emlegetik, hogy szükség van az idegenforgalom fejlesztésére Salgótarján környékén. És régóta. És hiába.

Az éppen aktuális helyhatósági választásokon nincs olyan magára valamit is adó párt, amelyik ne hangsúlyozná, milyen fontos az idegenforgalom fejlesztése. Természetesen mindenki mély meggyőződéssel állítja, hogy majd ő megoldja ezt a kérdést.

Nos, ez a kérdés már több mint hetven éve napirenden van, az idegenforgalom azóta is az íróasztal mögötti problémamegoldás tipikus példája – és természetesen a problémamegoldó folyamat végterméke tanulmányok formájában szintén az íróasztalfiókokat terheli. (Ebben a környezetben

minden elismerést megérdemel a bányamúzeum kitalálója és fenntartója.)

Az utóbbi években több terv és elképzelés is napvilágot látott, mindenkinek megvan a saját szakértője és a saját vesszőparipája e területen. Néha messziről jött emberek mondják meg, hogy mi lenne nekünk a jó, és néhány javaslat bizony ideig-óráig sötét árnyéként lebeg a Karancs és a Medves csúcsai fölött.

A hegyek között élő polgárok, mondhatnánk a hegyvidékiek (vagy hegyvárosiak?), néha úgy kapkodják a fejüket, mintha egy asztaliteniszmeccset néznének, ami a Völgycsúcs prominensei között zajlik. Egyszer az egyik bombasztikus fejlesztésről beszél, a másik új utakat keres... Az utóbbi évtizedekben hallottunk már repülőtérről, medvezervátumról, lebetonozott, aszfaltozott természetéről, víztározóról, síszáncról, várjátékokról...

A hegyvárosi tehát csak kapkodja a fejét, és erőltlenül, néha már bizony kedvetlenül, megpróbál beszállni a mérkőzésbe, amelynek a tétje végül is az ő települése, gyermekeinek, unokáinak a sorsa.

3

Mi is a baj tehát az idegenforgalommal? Az idegenforgalommal semmi baj nincs.

Véleményem szerint a döntéshozók rosszul közelítik meg az idegenforgalom kérdését.

Salgótarján északi régiójában, amely ugye, zászlóshajóként mutatja az utat a Völgycsúcs előtt, időről időre felbukkan a lakossági igényekben az idegenforgalom fejlesztésének a szükségessége. Az emberek, vagy legalábbis egy csoportjuk legalább a lakossági fórumokon felveti ezt a kérdést.

A politika gyors és kényelmes választ talál. Igen, foglalkozunk a problémával, megtervezük, megpróbálunk rá forrást szerezni...

Foglalkoznak a problémával? Igen... talán... lehet...

Megtervezik? Nem.

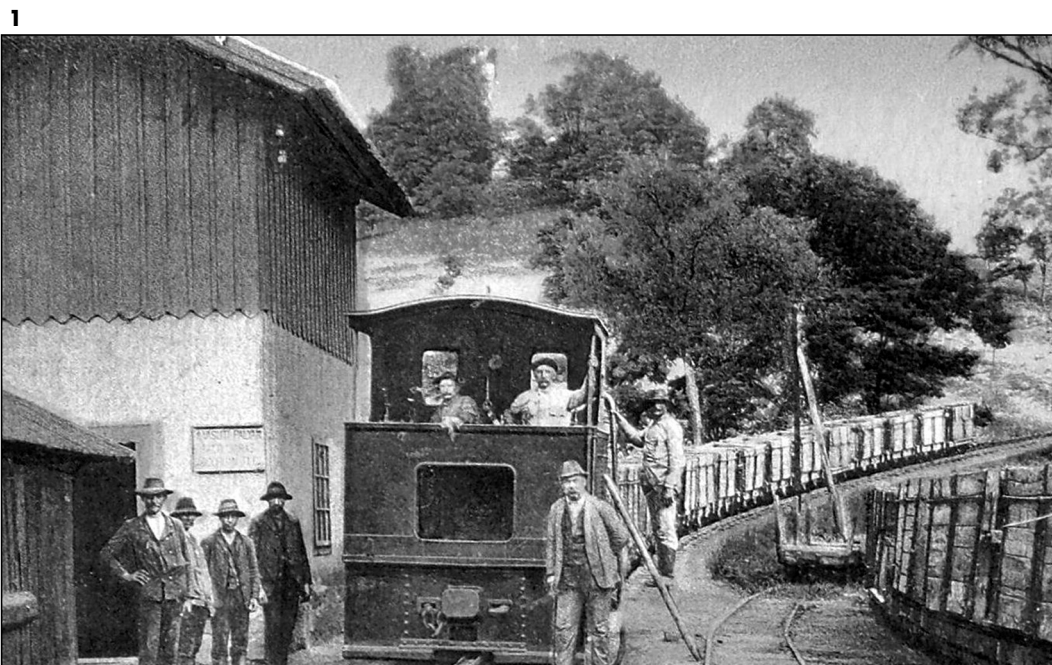
Nem, mondom ezt annak ellenére, hogy a turisztikai, városmarketing-, kistérségi, térségi tervek terjedelme vetekedhetne a világirodalom remekei könyvsorozatával. Ezek ugyanis inkább elképzelések, mint tervek, amelyek ugyan valóra válhatnak, és sikerük is lehet, de kockázatosak.

Miért is állítható ez?

Nem a valódi igényeken alapulnak.

Az emberek az idegenforgalom fejlődésétől társadalmi-gazdasági előnyöket várnak. Mivel a Zászlóshajó, vagy Hegyváros jelentős részén nincs csatornázás, az utak állapota helyenként kritikán aluli, az utóbbi évtizedekben nem történtek nagyobb fejlesztések, az itt élő emberek némi szorongással veszik tudomásul, hogy a világ elhalad mellettük. Ma már az itt élő fiatalok is szeretnék kábeltevé nézni, széles sávon internetezni, netán egy jól karbantartott sportpályán sportolni... Szóval, a 21. században élünk, ezt valahogy felfogtuk, de nem érzékeljük...

Természetesen az emberek is keresik a választ. Mivel már több mint hetven éve napirenden van a turizmus, és ehhez kapcsolódik a tudat, hogy egy valóban szép tájon élünk, néhányan összerakják ezeket a mozaikokat, és megoldásként javasolják az idegenforgalom fejlesztését. Az itt élők szeretnék normális utakon hazajutni, szeretnék (legalábbis a jobb érzésűek), ha nem az élővizekbe folya a

26

KÖRNYEZETÜNK

4

Hegyváros szennyvize... Erre megoldás lehet a turizmus? Nosza!

A politika azonnal reagál rá. Jó. Négy év múlva újra: Jó. Aztán újra, és újra...majd megint: igen, ezt fogjuk csinálni... Hm. Jaj, csak nehogy megcsinálják! Illetve csinálják, de ne így...Szóval, ez rossz megközelítés, ugyanis:

Kedves hegyvárosiak! Ezek a fejlesztések nem feltétlenül az idegenforgalommal függnek össze, ezeket az igényeket ma már mindenki jogosan megfogalmazhatja, ezeket a feltételeket a számotokra biztosítani kell!

Tehát mindezt leegyszerűsítve leszögezhetjük, hogy idegenforgalom ide vagy oda, a 21. századnak megfelelő életkörülményeket kell biztosítani az északi régió településrészein.

És láss csodát! Ha normális körülmények

alakulnának ki ezen a tájon (pl. infrastruktúra, megfelelő társadalmi közeg), előbb-utóbb már itt hemzsegnének a befektetők, és a tervek azért lenne szükség, hogy az eszement, tájat nem tisztelő ötleteiket csírájában elfojtsuk.

Amikor az idegenforgalom fejlesztéséről beszélünk, egy vagy több helyi társadalmi probléma is felszínre kerül tehát.

Ez rávilágít a következő hiányosságra.

A tervezéseket nem előzte meg valódi tényfeltárás.

Mivel az idegenforgalmi fejlesztési tervek nem alapos és részletes előtanulmányokon alapulnak, ezért igen nagy a tévedés, ha úgy tetszik a mellényúlás veszélye. Valóban olyan idegenforgalmat akarunk, amelyet megfogalmazunk? Egyáltalán, idegenforgalomról be-

- 1 Az egykori fogaskerekű vasút
- 2 Kirándulók (fotó: Drexler Szilárd)
- 3 A salgóbányai I. világháborús emlékmű (fotó: Drexler Szilárd)
- 4 Japán turista a Medves-fennsíkon (fotó: Kovács Lea)
- 5 A Dornyay Turistaház (fotó: Drexler Szilárd)
- 6 Babcséplés az '50-es években

6

szélünk, amikor arra gondolunk?

Mi a mozgatórugója az idegenforgalmi javaslatoknak? Jó, tudjuk, hogy a hegyvárosiak szeretnének jobban élni (minimum úgy, mint a völgyvárosiak), és azt hiszik, hogy a sok-sok éves elhanyagoltság után talán az idegenforgalmi fejlesztések megoldást hozhatnak (már nem is gondolnak arra, hogy a megfelelő élet színvonal nekik is alapból jár).

De miért akarja olyan nagyon az idegenforgalmat egy völgyvárosi értelmiségi?

A válasz szerintem nem túl bonyolult. A város történetében nagyon kevés olyan közös nevező van, amely összetartja az embereket, erősíti a kötődésüket. Nincs történelmi városrészünk, nincs történelmi múltunk (leegyszerűsítve!). Kevés kivételtől eltekintve innen-onnan verődünk ide a 18. század végétől napjainkig. Egy közösségnek szüksége van az összetartó erőre. Szerény véleményem szerint az egyik ilyen kohéziós erő a város természeti környezete. Az, hogy ez ennyire felértékelődött több oknak is köszönhető. Elsősorban annak, hogy ez a táj valóban változatos, és a görög filozófusok óta tudjuk, hogy a változatosság gyönyörködtet.

Az ipari munkásság már a kezdetektől rekreációs céllal vette igénybe a város környékét,

5

TARJÁNI VÁROSLAKÓ 7/2008

majálisok, kirándulások alkalmával.

A 20. század elején a város értelmiségei, sőt vezetői között elkötelezett támogatói voltak a turizmusnak, a természetjárásnak. Hatásuk igen erős és jelentős volt, napjainkban is érzékelhető.

Mindezek mellett már korán felismerték, hogy a városban létrejött ipar túlmutat a szűken vett gazdasági jelentőségén.

Dr. Förster Kálmán polgármester így írt erről 1929-ben.

„Van azonban Salgótarjánnak két nevezetessége, amit valójában érdemes megtekinteni. Az egyik a Kőszénbánya és az ipari nagyvállalatok, a másik pedig városunk gyönyörűsége környéke.”

Ez a hely tehát az otthonunk. Szépnek tartjuk a környezetét, érdekesnek és (ma már) dicsőnek az ipartörténeti múltját. Folyamatos megerősítést várunk másoktól is, hogy az otthonunk szép. Nem csak mi, de egy szegedi, pécsi, vagy akár egy budapesti ember is megkérdezi a külföldi vendégét: Hogy tetszik a szülővárosa? A kedvező és őszintén hízgelgő válasz elmélyíti, megerősíti benne a büszkeséget, hazaszeretetet, a lokálpatrióta érzelmeket.

Így vannak ezzel a világon mindenhol és így vagyunk itt Salgótarján környékén mi is. Sőt! Mi még inkább így vagyunk, hiszen nagyon

7

28

VÉLEMÉNY

8

kevés kapaszkodónk van, nagyon kevés...

Talán nem is kevesen azt gondolják, hogy a szimbólumainkat az idegenforgalmi fejlesztés feltámasztja, életben tartja. De bele kell-e ebbe feltétlenül az idegenforgalmat kevernünk?

Mindenekelőtt tehát a saját múltunkkal, saját szimbólumainkkal kellene törődnünk, a saját lelki nyugalmunk, a városhoz való kötődés erősítése érdekében kellene a táji, kultúr- és ipartörténeti emlékek megőrzésével foglalkoznunk. Közösségünk identitástudata érdekében kell lépéseket tennünk.

Ez a jövő generáció városépítő munkáját alapozza meg!

Ehelyett mi történik? Szemlesütve beszélünk a városunkról, vagy éppen nyegle nemtörődomséggel, durva kívülállással: „Nincs ott semmi”!

Ez valójában önvédelmi reflex.

Figyeljük meg, nem ritka jelenség, hogy amikor egy társaságban elmondjuk, hogy honnan jöttünk, még értelmiségiektől is elhangzik városunk nevének bántó, a játékosságot nélkülöző, inkább gúnyolódó, palócos kiejtése.

Beletörődően mosolygunk mi is. Hát igen, Salgótarján.

Érdekesek a szimbólumaink.

Sok városban van egy-egy hely, amely szerinte az országban híres. Elég, ha csak azt mondjuk: Havas, Tetye, Lánchíd, na ugye?

Beszélhetnénk Salgótarján szimbólumairól. Pléh Öcsit ugye leromboltuk, a Pipis-hegy vagy inkább a Meszes-tető méltatlan állapotban van, a Karancs Szálló önmaga paródiája, a garzonház, mint a modern város szimbóluma nem jött be. Szimbólumok voltak ezek? Talán nem is jutottak eddig. Van azonban néhány ... és rövid szünetet tartok, mert talán már meg is jelent a Tisztelt Olvasó előtt a Dornyay turistaház, a Dolinka és a focipálya, az acélgyár, a fogaskerekű kisvasút, a Medves fennsík és a salgói vár.

Ugye ugye? Természet és ipar?

Sokat lehetne keseregni, hogy mi lett, mi van ezekkel, de ha elemezni kezdenénk mindet, akkor, meglehetősen tragikusan megnőne a kedélybetegség száma a városban. Szóval, inkább most hagyjuk!

Azért egyről beszéljünk, szinte találomra, a salgói várról.

Kérem, Kedves Olvasó, vegye a fáradságot, és nézze meg a Nógrád megyei, salgótarjáni honlapokat, fali naptárakat, kiadványokat. Na, melyik vár szerepel ott legtöbbször a városhoz kapcsolva, szinte annak a szimbólumaként? (A rejtély megfejtése apró betűvel szedve a fejezet végén olvasható.)

Szóval a salgói vár.

Csak vár és vár türelmesen.

Ez a vár a város egyik névadója. Salgó. Jelentése ragyogó, fénylő. Ez a mi várunk! Ez van a város közigazgatási határán belül, ez van az államunk területén, a várhegy ott tornyosul fenségesen a völgy fölött. Ez a mi piramisunk, szfinxünk, a vár erdeje a székesegyházunk, az itteni csend, érintetlenség az aranybányánk.

Erről a várról írt verset Petőfi Sándor, innen nézve gyönyörű a táj, innen nézve lenyűgöző az éjszakai fényekben tündöklő Salgótarján (Igen! Szép a város a völgyben kigyózó fényével!), ez a hegycsúcs az embert a csillagokba emeli (Petőfi írta, hogy talán nem volt Magyarországon vár, mely oly közel lett volna a csillagokhoz, mint Salgó), és csodálatos a várhegyet ölelő erdő. Innen látjuk a Mátra felé futó hatalmas Zagyva-völgyet, a távolinak és erről a hegyről nézve valahogy jelentéktelennek tűnő Mátrát és a Bükköt, a megdöbbenően lapos Medves fennsíkot, a Karancs meredek oldalú zömök hegycsoportját, és tiszta időben a Tatra hóspikás bérceit. Lélegzetelállító a panoráma.

Érezhetjük itt, hogy a mégoly meleg nyári

napokon is az esti szellő szellé erősödik a hegytetőn, és irigyeljük a hollót, amely hagyja szárnyába kapaszkodni ezt a fuvallatot, hogy az alkonyati fényben fészkéhez röptse. És igen, mélységes a csönd, halljuk a madár szárnyának suhogását, és ilyenkor oly közel van a természet. Ott állunk a salgói vár csúcsán, a világ kitarul előttünk.

Ez a hely nem csupán egy vár, nem csupán egy szikla. Ez az a hely, ahol a történelem, a természet és a változatos táj közös nevezője már túllép a racionális határokon, és az embert misztikus magasságokba emeli. Itt mindenki a saját lelkével beszélget.

És még ehhez a szimbólumhoz sem sikerült megteremteni a helyiek összefogását. Helyette egy mások által felújított várral büszkélkedünk, idegen tollakkal ékeskedünk.

Emberek! Ne hagyjuk a várunkat! Ez olyan hely, amire végre fölemelhetnénk a tekintetünket. Nem kellene szemlesütve járnunk a völgyben.

De hát beomlik a kútka, néha életveszélyes egy-egy lépcső? Ej, ráérünk arra még!

Egy nem mellékes megjegyzés: A Kincstári Vagyon Igazgatóság viszont minden elismerést megérdemel, hogy a vár felújítását elkezdte.

(Megfejtés: somoskői vár)

Kis kitérő a városmarketing irányába.

Turizmus mellett beszélünk városmarketingről is. A városmarketing most elsősorban a városon kívül élők felé irányul. Mit is adunk el? Romba dőlt szimbólumainkat? Csodált, de mégis buldózerekkel és betonkeverő gépekkel fenyegetett környezetünket, amelynek tisztántartására is képtelenek vagyunk?

Nem kellene a városi emberek irányában is egy komoly marketing tevékenység? Emberek, fiatalok! Vannak itt értékek, európaiak, orszá-

10

gosak, számos dolog van itt, amire büszkék lehetünk! Kivételes helyen élünk!

Ha majd a salgótarjániak emelt fővel járnak a világban, akkor ez a vidék olyan fényben fog ragyogni, amely minden városmarketinget elhomályosít majd.

A helyi társadalom tragikus helyzetben van, a közéleti szereplők évtizedek óta ugyanazok, a politika ép ésszel felfoghatatlan mértékben áthatja a közéletet, a fiatal értelmiség vagy nincs, vagy érdektelen. A környezeti tudatosság a béka feneké alatt van, elborít mindent a szemét. Érdektelenség és tájékozatlanság uralja mindennapjainkat.

A fiatalok nem véletlenül keveredtek ide. Az általam ismert legutóbbi két ifjúságkutatás egyik fontos eredménye, hogy a fiatalok szemében is úgy él a város, hogy csodálatos a természeti környezete, ez az egyik büszkeségforrás itt (más kérdés, hogy ez leginkább az elmúlt évtizedek hatására történhetett, hiszen sokan közülük azt sem tudják, hogy melyik a Baglyas-kő és melyik a Boszorkány-kő.)

A sok lapos tető miért nem zöldtető?

Nos, kérem, ne tipródjunk tovább, induljunk ki ebből. A város és a természet együttélését személy szerint szinte már az extremitásig fo-

7 Színjátzók (fotó: Drexler Szilárd)

8 Réti kereszt a Medves-fennsík (fotó: KBS)

9 Vízvásztó (fotó: Drexler Szilárd)

10 A Salgó vár (fotó: Drexler Szilárd)

11 Salgóhánya (fotó: Drexler Szilárd)

11

koznám. Olyan mértékig, amelyet egyetlen európai városban sem sikerült elérni. Új épületeket már csak zöldtetővel terveznék, még az eddigieknél is tovább növelném a zöldfelületek arányát, rendbe raknám a város környéki kirándulóhelyeket. A házak homlokzatát úgy tervezném, hogy organikus egységet alkossanak a természettel, a homlokzatokat zöld futónövényekkel futtatnám be. Áttervezném a tereket, a természetes ösvényeken készíteném a járdákat a mostani szögletes formák helyett. Nem félnék a fa térbútorok alkalmazásától, a természetes anyagokból álló műalkotások (a fa előtérbe helyezésével) kihelyezésétől, még akár a belvárosi KRESZ-táblákat is fa oszlopra helyezném. Nyilván rendbe kellene rakni a Dolinkát, de új rekreációs térséget kellene kialakítani Zagyvapálfalván, Baglyasalján is. Ilyen park alakulhatna ki a Baglyas-kő árnyékában is.

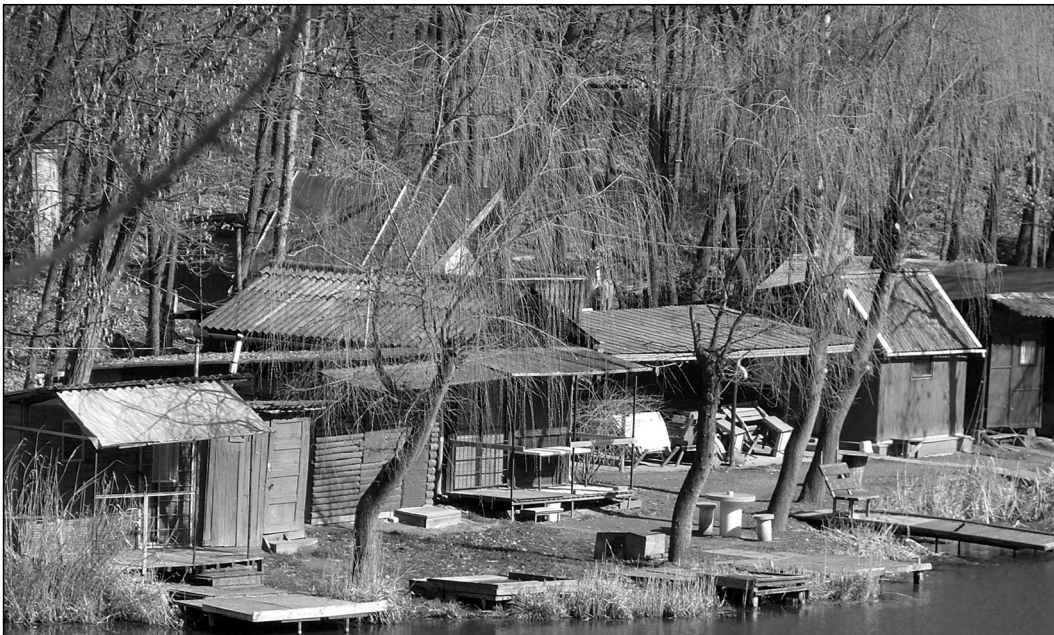
Gondoskodni kellene a várost övező erdők védelméről, maradjanak meg az erdőfelületek a jelenlegi arányukban itt.

A Meszes-hegy, mint egy természetes sziget, nagyon sok lehetőséget rejt magában, egészen Károlyiig.

Felül kellene vizsgálni a halódó zöld területek helyzetét, a gyomos, gázos telkeket, árok-széleket. Helyezzük a vezetékes infrastruktúrákat (pl. a peremrészeken) a föld alá, legyen több vízfelület a városban (pl. a déli városrészekben is) stb.

Természetesen rendbe kellene rakni, meg kellene őrizni a peremrészek zöldterületeit. Nagyon fontos lenne, hogy megfelelő sportpályák alakuljanak ki ezeken a részekben. Salgóhányán a fiatalok két kocsmá között játszanak, ugyanakkor volt ott is egy focipálya,

9

12

amelyet viszonylag csekély munkával egy helyi sportpályává lehetne alakítani.

A természet – természetes.

Egy félreértést itt azért el kellene oszlatni: Sokszor halljuk, hogy a város környékének természeti állapota egyre romlik, mert magára hagyják. Ez valójában csak az emberi beavatkozás miatt kialakult területekre igaz. Tehát, ha valahol építettünk egy ösvényt és nem gondozzuk, akkor ez a mesterséges környezet valóban keltheti a gondozatlanság látszatát. Főleg, ha jó szokás szerint a kiránduló újbarbárok is ott hagyják szemetüket vagy törzsi jelüket (volt már példa arra, hogy a salgói várhoz kiránduló gyerekcsoport néhány tagjánál festékszóró pisztoly is volt a hátizsákban).

Ugyanakkor a hideg is kiráz, ha azt hallom, hogy gondozatlanok az erdeink (most az erdészeti munkákkal ne foglalkozzunk), hiszen egy erdőben, alapállapotban természetes folyamatok uralkodnak. Amennyiben kidől egy fa, akkor az a természetes. Ettől nem csúnya az erdő.

Vagy itt van a Medves-fennsík. Ezt a hegyvidéki füves pusztát a gazdálkodás alakította ki, leginkább a külterjes állattartás lenne alkalmas a fenntartására. Enélkül ugyan lesz fennsíkunk, de nem lesz olyan, amelyet megszoktunk. Ha nincs legeltetés, akkor a természetes folyamatok átalakítják a táj képét. Ez gondozatlanság? Korántsem az. Más kérdés, hogy önző módon mi ezt a füves pusztával változatos tájat szeretjük, így szeretnénk megőrizni. Ehhez tehát kellenének a legelő állatok. Igen ám, de ilyenkor mindig újra felvetődik a gondozatlanság kérdése. A romantikára és a vadvirágos rétek illatára vágyó, óvatlanul lépkedő völgyvárosi kiránduló ugyanis nem tolerálja a tehénszart.

30 Innen már csak egy lépés választ el minket, hogy úgy járjunk, mint az a két budapesti kislány, aki a Medves-fennsíkon sírva elszaladt egy körülöttük csapongó, nagyobb méretű pilangó előtt.

Ha valaki nem tud megbékélni a természettel, vagy más elképzelése van a természetes állapotokról, ember és természet kapcsolatáról, ha az erdőben a kidőlt fa, a legelőn a tehénlepény zavarja, akkor az kiránduljon Disneylandbe.

Ma már olvashatunk olyan terveket, amelyek a tájra, a természetre, nem, mint a létezésünk alapfeltételére tekintenek, hanem csupán a turizmus fellendítését szolgáló, fejlesztendő – technokrata módon értelmezett – környezetre.

Nem a táj, életterünk megőrzése a cél, hanem a fejlesztése a turizmus érdekében. Ez meglehetősen torz gondolkodásmód.

Vissza is tértünk a turizmushoz!

Kanyarodjunk vissza addig a pontig, hogy amikor a helyiek az idegenforgalom fejlesztéséről beszélnek, valójában annak vélt és remélt gazdasági hasznán túl igen komoly társadalmi előnyeit is remélik, például a közösségi identitástudat erősítését, az egyéni kötődés erősítését várják tőle – de ezt így nem fogalmazzák meg, és ezzel a vetülettel eddig senki nem is foglalkozott. Ez az egyik indoka, hogy el kell vetnünk a tömegturizmus iránti vágyunkat.

MERT EZ NEM VALÓDI IGÉNY! Egy vélt gyógy mód talán, de a betegséget rosszul diagnosztizáljuk!

Visszatérnék a települések megfelelő színvonalú fejlesztésére. Ez ugyanis már önmagában is jelentősen növelné az idegenforgalom lehetőségét. Hogyan is? Itt jön képbe a következő pont, amely egy újabb hiányosságra hívja fel a figyelmet:

Az eddigi tervek nem vesznek figyelembe alternatívákat.

A hegyek között élőknek nem kell különösebben alátámasztanunk, de a völgyvárosiak talán nem tudják, hogy amennyiben megfelelő infrastruktúra állna az itt élők rendelkezésére, megnőne a kereslet a településrészek ingatlanjai iránt. Már rövidtávon jelentős átalakulást tapasztalnánk a lakosság összetételében, nem csupán Salgótarjánból, de a fővárosból és külföldről is jönnének az érdeklődők.

13

A jelenlegitől eltérő összetételű, igényű lakosság esetében minden bizonnyal a nagyobb méretű idegenforgalom átlépné a társadalmi tűrőképesség határait, hiszen a lakosság a nyugalom, béke szigeteként választotta ezt a tájat. Gondoljon bele, Tisztelt Olvasó, a fejlett világnak már alig van olyan szöglete, ahol, ha körülnézünk, nem látjuk a mindent behálózó távvezetékeket, a tájképet rongáló építményeket. A Medves-fennsík ilyen. Apróság? Korántsem az! (Bár a terepmotorosok igen komoly erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a csendre, kikapcsolódásra vágyó emberek kiábránduljanak a tájból, és nagyon elszaporodtak a quad-disznók is).

Az idegenforgalom átgondolatlan fejlesztése túlzott méretű beavatkozást és terhelést is jelenthet. Kell tehát egy prognózis – mi várható? Milyen társadalmi közeg alakul itt ki és milyen elvárások fogalmazódnak majd meg akkor?

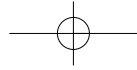
Meg kell vizsgálni az alternatívákat. Nagy ívű, bombasztikus elképzelések helyett más utakat is lehet választani...

Vannak ugyanis más alternatívák is.

Nem feltétlenül csak a turizmus biztosítja a társadalmi, gazdasági előnyöket. Ezen az extenzív mezőgazdasági területen érdemes lenne megvizsgálni az alternatív jövedelemtermelő tevékenységek elterjesztését, a helyi termékek előállításának lehetőségét.

Nagy probléma, hogy a Hegyvárosnak vidékfejlesztési támogatásokra lenne szüksége, hiszen itt még gazdálkodhatnának a gazdák, működtethető lenne a falusi turizmus – ha, HA! Nem lenne a város része. Hú, gyorsan szögezzük is le, hogy ez most nem egy elszakadási kiáltvány, hiszen nem baj, hogy a város része, viszont akkor föl kellene kutatni a forrásokat, lobbizni kellene, hogy a vidékfejlesztési jellegű támogatások és beruházások is megva-

lósuljanak itt. Nem csak az ipari parkba kellene vállalkozókat csábítani, de pl. a hegyváros üres épületeibe is lehetne szorgalmazni a helyi termékek gyártásával kapcsolatos lehetőségeket.

Ehhez persze kell egy komplex terv, amely természetesen más mellett a fenntartható idegenforgalmi elképzeléseket is tartalmazná és egy térségi koordinátor.

A tájgazdálkodást és a turizmust össze lehetne egyeztetni.

Az alternatívák vizsgálatának hiánya, a komplexitás hiánya, a partneri kapcsolatok kiépítésének hiánya felhívja a figyelmet az alábbi hiányosságokra:

Nem valódi közösségi tervezések történnek.

A térség vállalkozóit, a helyben lakókat pártállástól, nemtől, kortól függetlenül be kell vonnunk a tervezési folyamatokba. Erre kiváló módszerek léteznek. Nem lehet ugyanis kihagyni a helyi embereket. Ne csak a véleményüket kérjük, de ismertessük meg őket a várt fejlesztés hatásaival is. A káros hatásokkal is: mondjuk el, hogy egy fejlesztés hatására 50 vagy 5000 ember fog elmenni az ablaka előtt havonta.

Hogyan történhetett meg az, hogy Rónafalu a legtöbb fejlesztési tervből kimaradt?

Miért lehet az, hogy a helyi lakosság nem értesül, nem kerül bevonásra a régiós fejlesztési tervekbe? Miért nem készülnek el fontos tanulmányok? Miért nem vonják be jelentős mértékben a tenni akaró helyieket, akik talán, azt kell, mondjam, még bagóért is, pusztán az ügy iránti elkötelezettségükből is szívesen segítenének?

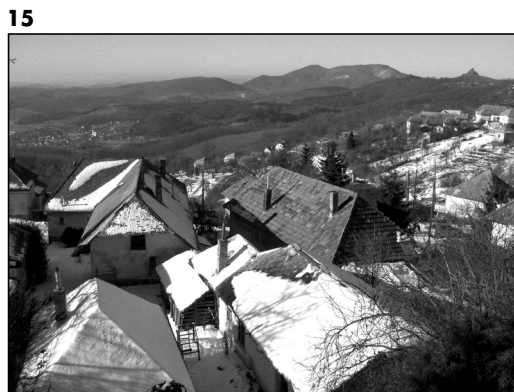
Már a tervezési szakaszban is foglalkozni kell a társadalmi fenntarthatósággal. Vagy mi csak a bambán bámuló, folyton útban lévő helyi biomassza vagyunk?

A fenntarthatóságot már meg sem merem említeni. Ma már közhelyszámba megy, de nagyon igaz, hogy ha ezzel nem törődünk, az unokáink fogják számon kérni rajtunk.

Mikre utalnak ezek a meglévő problémák?

Nem történt valódi stratégiai tervezés.

A tervezés olyan folyamat, amely során jóvóképet alkotunk, célokat tűzünk ki, meghatározzuk a stratégiai célokat, majd az operatív

terveket. Forrásokat térképezünk fel. Mindezek előtt megvalósíthatósági tanulmányt, előtanulmányokat készítünk. Minden esetben, de pl. turizmus esetében mindenféleképpen megvizsgáljuk a tervezett fejlesztés lehetséges hatásait. Bevonjuk a lehetséges partnereket. Vizsgáljuk a fenntarthatóságot. Üzleti tervet készítünk.

Pillanatnyilag csak olyan terveket láttunk, amelyek operatív elképzeléseket tartalmaznak.

Néhány stratégiai terv kezdemény már létezik, de a fent említett hiányosságok, és amiatt hogy ezeket a terveket csak néhány ember állítja össze, kevésbé működőképesek.

Nagy problémájuk, mintegy összefoglalva:

- Nincsenek rendes stratégiai rendszerve foglalva.

- Nem közösségi alapon készültek

- Nincsenek benne valódi partneri kapcsolatok.

- A helyi társadalom képviselői nem kapnak benne komoly szerepet.

- Sokszor meglévő források alapján lettek kitalálva (Útra adnak pénzt? Akkor csináljunk az erdőben egy utat!)

- Nem veszik figyelembe a fenntarthatóságot.

A tervek – bármilyen fájó is – jelenleg olyanok, amelyeket közösségünk bármely, véletlenszerűen kiválasztott öt tagja képes lenne papírra vetni, néhány millió forintért meg talán színes fedőlapot is csatolnának hozzá...

Hogyan fogjuk üzemeltetni, hogyan fogjuk fenntartani? Sok esetben ezekre a kérdésekre a tervek nem adnak választ, amíg egy terv nem foglalkozik a gazdasági, ökológiai, társadalmi fenntarthatósággal, addig az csak egy ötletthalmaz.

Javaslatok

- Az idegenforgalom tervezésére szükség van.

- Az idegenforgalmi terv egy térségi terv részé legyen.

- Előtérbe kell helyezni a stratégiai gondolkodást.

- Községi tervezéssel, széles partneri alapon kell megtervezni.

- Fenntartható használat elvein alapuljon.

- A természeti erőforrásokat meg kell óvni.

- Előtanulmányokat kell készíteni.

12 Rónabányai kolóniaházak (fotó: KBS)

13 Rónafalui háztetők (fotó: KBS)

14 A salgóbányai strand 1962-ben

15 Rónafalui látkép (fotó: KBS)

16 A Medves-fennsík (fotó: Kerényi Tamás)

- Térségi koordinátort kell alkalmazni.
- Prognózisokat kell készíteni.
- Vidékfejlesztési forrásokat kell bevonni.
- A helyi jövedelemtermelés alternatíváit is meg kell vizsgálni.

- Megfelelő életfeltételeket kell teremteni a peremrészeken.

- Nem kell félni a helyben élő emberek bevonásától - lehet, hogy ez most egyesek számára meglepően hangzik, de vannak közöttük értelmes emberek is.

- A terveket nyilvánosságra kell hozni.

Turisztika, városmarketing terén az egyedülálló környezeti feltételekből induljunk ki, ugyanakkor ezen feltételek fenntartható hasznosítása mindig ott lebegjen a szemünk előtt!

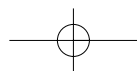
Persze, mindig vannak biztató jelek.

Ez az írás nem egy régi vagy egy mai regionális önkormányzat kritikája, hanem egy korkép. Ilyenek vagyunk. A szemetet nem a VGÜ vezetője, vagy a polgármester szórja szét az erdőben, a köztereken, hanem mi, akik sokszor hangosan szóvá tesszük, hogy szemetes a város.

Nekünk kellene összefogni, egymás véleményét meghallgatni. Ha így tettünk volna, akkor talán a salgói várhegyen nem egy kilátó fogadná a látogatót, hanem egy vár.

Idegenforgalomra szükség van, nem vitatom, de úgy érzem más, valós, a helyi társadalmat érintő problémákat is elrejtünk e fogalom mögé. Ez egyre inkább egy rossz színjátékhoz kezd hasonlítani, amelyben az idegenforgalom fogalmát a szimbólumok megőrzésének, az infrastruktúra fejlesztésének, a helyi közösségek összekovácsolásának a szinonimájaként használják.

DREXLER SZILÁRD

Szakál Imre emlékezete

- 1 A France-soir címlapján I.
- 2 A France-soir címlapján II.
- 3 Nagy Pál esküvője

2005. január 3-án, két héttel 71. születésnapja előtt hunyt el Szakál Imre, a párizsi Magyar Műhely egyik alapító szerkesztője.

1934. január 16-án született a Fehér meyei Zámoly községben, ahol nagyapja, majd édesapja kovácmester volt. Ez a falu többek között arról híres, hogy a második világháború utolsó hónapjaiban tizenhétszer (!) cserélt gazdát: hol az oroszok foglalták el, hol a németek foglalták vissza. Elképzelhetjük, milyen traumatikus gyerekkori élményei lehettek Szakál Imrének. A háború után a család Salgótarjánba költözött, ahol Imre rendkívül vallásos, apokaliptikus félelmek között élő édesanyjának kommunista rokonai éltek. Édesapja gyári munkás lett; mi, Imrével 1949-ben már az acélgyári iskolába, majd a Madách Imre Gimnáziumba jártunk; osztálytársunk volt többek között Gerelyes Endre, aki az 1957-1960-as években lett neves prózaíró.

1953-ban érettségiztünk. Két munkásszarmazású barátom (Szakál Imre munkás édesapja leplezetlen, vad antikommunista volt, Gerelyes Bandi állomásfőnök a tarjáni Nagyállomáson) – egyetemre mehetett. (Szakál Imre újságíró szakra.) Eötvös kollégiumi ágyukon a szemeszterközi szünetekben én aludtam, hogy valami kultúra nekem, az osztályidegennek is jusson...

1956 novemberében Budapesten, Szakál Imrével együtt latolgattuk a menekülés esélyeit, de végül is külön-külön szöktünk – Párizsba, ahol egyetemisták lettünk. S újra együtt álmodoztunk az alapítandó irodalmi folyóiratról, amely Magyar Műhely címmel jelenik majd meg, 1962 májusában. Közben azonban történt egy s más. Imre – nem bízván az újságírás, az írás kibontakozásának lehetőségében – a „Sciencepo”-ra, a világhírű politikatudományi főiskolára (Ecole Supérieure des Sciences Politiques) iratkozott be. 1958-ban ő volt házasságom tanúja; én nem lehettem az övé, mert – a hivatal packázásait elkerülendő – Gretna Green-ben kötött házasságot Margarita Crespo Lopez-zel, ezzel a kedves spanyol lánnyal. (Lásd a mellékelt újságvivágást.) Imre mindvégig hű barátunk, s több éven keresztül megbízható munkatársunk volt.

Az irodalomhoz nem lett teljesen hűtlen: részt vett a Magyar Műhely megalapításában, s kezdetben néhány könyvkritikát is írt. 1965-

ben váltak el útjaink; az 1965 decemberében megjelent Kassák Lajos különszámon (13. szám) szerepel utoljára a szerkesztőbizottság tagjaként.

Szakál Imre a hatvanas évek legelején a külföldi magyar diákszövetség, az UFHS vezetője tagja lett, s közel két évig Genfben lakott.

A diploma megszerzése után rögtön állást kapott Párizsban, s jól kereső pénzügyi szakemberként dolgozott. Egy lánya született. Az APEH, a francia főtisztviselők, mérnökök stb. nagy befolyású munkaközvetítő- és nyugdíjintézete gazdasági igazgatójaként ment nyugdíjba.

Margarétával együtt egész életében túlfeszített iramban dolgozott. S bár vagyonos ember lett, viszonylag fiatalon szívinfarkust kapott. A beteg embertől sok „jó barát” eltávolodott, még szabadkőműves elvbarátai közül is többen cserbenhagyták.

Betegsége idején, illetve Margaréta korai halálának hónapjaiban, napjaiban jöttünk újra össze. Ettől kezdve haláláig gyakran találkoztunk. Tőlem négy metrómegállonyira lakott, egészen 2004-ig, amikor is egészségügyi állapota annyira megromlott, hogy ügyvéd lányához kellett költöznie, egy Nantes melletti kisvárosba. Sophie lelkiismeretesen ápolta őt.

2004 végén Szilágyi Ferenc nyugdíjas vegyész mérnök barátommal még kétszer meglátogattuk őt vidéken. (Jobb napjaiban kínai származású, adoptált leányunkáját hintáztatta a középkori kastély parkjában.) 2005. január 3-án reggel halt meg. Nem szenvedett. A szíve mondta fel a szolgálatot. Hamvait a spanyolországi Zaragozában, felesége hamvai mellett helyezték el.

Párizs, 2008. március

NAGY PÁL

IN MEMORIAM

Szeletnyi Európa Baglyasalján

Helyben is létezik minőség, szakmai tudás és precizitás

1

2006 szeptemberében történt a baglyasi idősök otthona alapkövetétele, majd nyomban megkezdődött a kivitelezés. 2007 az építkezésről, a beruházás – laikus szemnek is a látványos – előrehaladásáról és befejezéséről szólt. Ez annál is örömtelibb, mert ismert: a Nógrád megyei közbeszerzési eljárások történetében először három nógrádi gazdasági társaság – az 1+1 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., a Lakóházépítő Építőipari és Kereskedelmi Kft., valamint a Styl-Bau Építőipari Export Kft. – konzorciumot alakítva végezte az épülő idősök otthona beruházásának munkálatait.

Néhány gondolat erejéig érdemes visszakanyarodni az előzményekhez. Aki ismerte az évtizedeken át gízesgazos terület hányattatását, szurkolt azért, hogy „valami értelmes” beruházás valósuljon itt meg, netán hallotta a legérzékenyebbek ehhez kapcsolódó mondandóját, vagy megtekintette a tervrajzokat, annak aligha volt kétsége afelől, hogy európai léptékű vál-

lalkozás bontakozott ki Baglyasalján, az idősök otthona megépítésével. Nógrád Megye Közgyűlése csaknem másfél milliárd forint címzett támogatást nyert el a beruházáshoz, de az sem mellékes, hogy a saját erő 240 millió forintot tett ki. A létesítmény – ma már a maga valóságában – szinte városrész a városrészben, falai között pedig időskorúakat vesz gondjaiba a vezetés. Igen, mert az óramű pontosságával végzett munkálatokkal párhuzamosan elég az otthonokra váró százakra gondolni, nem különben pedig arra, hogy a létesítmény közel száz munkahelyet teremt.

MÚLTIDÉZŐ

S még egy kis múltidéző! Az alapkövetélelnél Kiss Péter – akkori – szociális és munkaügyi miniszter egyebek mellett a következőket mondta:

„A helyes közelítés az, ha úgy beszélünk az idősekről, mint ahogyan azt a családban is tennénk, ahogyan idős szeretteinkről gondolkodunk. Nem, mint idősproblémáról, nem egy idősödő társadalomról, hanem arról, hogy szeretteink hosszabb életet élhetnek. A kormány elkezdte több évtizedes tartozását törleszteni az idősekkel szemben, de sok a teendő. A mai alapkövetélelnél arról szól, hogy egy újabb, jelentős lépést tettünk előre az időskori gondoskodásban, mert hiszen nemcsak 150 idős embernek jelent korszerű és a családi otthonhoz hasonló ellátást, hanem bizonyíték arra is, hogy Magyarország végre megteheti:

azokról, akiket a szíve közepében érez, egyre inkább európai módon képes gondoskodni. Aki rászoruló, mögé kell állni, s akinek ez nem adatik meg családjában, mert valami oknál fogva nem tudnak gondoskodni róla, álljon mögé a nagyobb közösség, álljon mögé az ország. Ma már egy komplex, világos szolgáltatási rend van, amely az otthonápolástól a jelzőrendszeres szociális gondoskodásig, a napi ellátáson keresztül a fokozott ápolást igénylő bentlakásos rendszerig terjed. Az igazi jó megoldás az, amely nem korlátozza az idős emberek szuverenitását és megpróbálja családi körben, illetve saját lakhelyén a lehető legtovább fenntartani az életkörülményekhez szükséges szolgáltatást. Időotthonokra persze szükség van, mert elérkezik az, amikor egyedül marad, amikor már csak bentlakásos módon lehet ezt megoldani. 778 ilyen intézmény van Magyarországon. Évente 4-5 idősök otthona tud épülni, ebből az egyik itt a megyében, Salgótarjánban.” (Nógrád Megyei Hírlap, 2006. szeptember 9.)

MÉRFÖLDKÖNEK SZÁMÍT

Az építkezéssel a Nógrád megyei építőipari beruházások történetében is valami egészen új kezdődött el. E gondolatot erősítette a kezdetektől Kelemen Tibor (Lakóházépítő Építőipari és Kereskedelmi Kft.), Selmeci Sándor (1+1 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.) és dr. Tordai Péter (Styl-Bau Építőipari Export Kft.). A konzorciumban résztvevő cégek ügyvezetői a beruházás kezdete óta napi kapcsolatban álltak egymással, gyakran találkoztak a „tett” helyszínén is, és heti rendszerességgel egyeztető tárgyalásokat tartottak.

Az utóbbi néhány évben cikkek egész sora jelent meg a megyei sajtóban arról, hogy a térségben működő kis- és közepes vállalkozásokat a pályázati kiírásokban megfogalmazott feltételek gyakorlatilag kizárják a közbeszerzési eljárásokon való részvételtől. A problémák tolmácsolásának egyik szószólója dr. Tordai Péter volt, aki a Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnöke. A szakember mérföldkőnek nevezte a konzorcium sikerét a baglyasaljai beruházáson.

– Korábban sok, elsősorban az építőiparban érdekelt megyei vállalkozás vezetője pa-

1-4 Idősök Otthona Baglyasalján (fotók: Kelemen Tibor)

SZOCIÁLPOLITIKA

TARJÁNI VÁROSLAKÓ 7/2008

naszkodott, hogy kis- és közepes vállalkozásként a nullával egyenlő eséllyel vehetnek részt közbeszerzési eljárásban – mondta. – Jómagam kamarai elnökként és érdekelt cégvezetőként is kötelezettségemnek éreztem, hogy kardoskodjak ezen igazságtalanság ellen. Több összegzés, statisztika készült az elmúlt évekről, s szűkebb pátriánkban egyetlen megyei építőipari vállalkozás sem lett befutó nagy volumenű beruházáson. Ezeket a munkákat mind megyén kívüli multik nyerték, a nógrádiaknak jó esetben alvállalkozói szerep jutott.

– Kétségtelen, hogy az utóbbi években megyénk legnagyobb volumenű építőipari beruházása volt a baglyasi, ráadásul ehhez hasonló nagyságrendű beruházást korábban helyi vállalkozásoknak nem sikerült elnyerniük Nógrád megyében – mindezt már Selmeci Sándor említette. – Ez az első eset, hogy konzorciumként három megyei cég – mely közösen tett ajánlatot – valósíthatta meg egy nagyberuházást. Ez külön öröm mindannyiunk számára. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a pályázat megfogalmazói – a közbeszerzési törvény előírásait figyelembe véve – arra törekedtek, hogy a régiókban tevékenykedő, ide kötődő kis- és közepes vállalkozások is tudjanak pályázni. Tudvalévő ugyanakkor, hogy ma már az uniós pályázatok többsége is szorgalmazza, vagy egyenesen követelményként állítja a kis- és közepes vállalkozások együttműködését egy-egy projekt keretében. Más kérdés, hogy nagyberuházások esetében az elmúlt években erre az egész országban alig volt példa, így az általunk közbeszerzési eljárásán sikerrel pályázott konzorcium az úttörők egyike.

HATÁRIDŐRE VÉGEZTEK

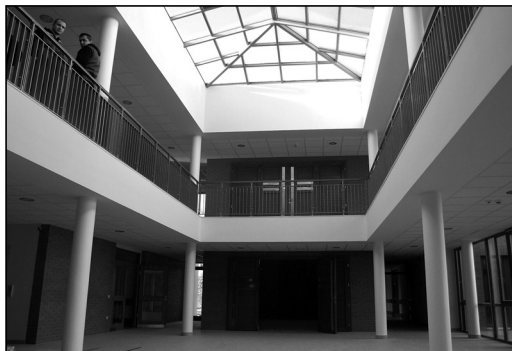
Ma már gyönyörűen pompázik az épület, szemnek is kellemes látvány magasodik az egykori gizgaz helyén. Am ki gondolta volna mindezt 2007 elején, amikor előre nem tervezett problémák nehezítették a munkálatokat.

– Az alapozásnál a talajszerkezet miatt olyan előre nem látható szakmai problémákkal kellett szembesülnünk, amelyek két hónapos csúszást eredményeztek az építkezés tervezett üteméhez viszonyítva – mondta Kelemen Tibor. – Szerencsénkre az enyhe tél segített: bepótoltuk a lemaradást. Mivel nem volt szükség komfortnövelő módosításokra, az év végére tervezett befejezési határidőt biztonságosan tartottuk. Mindez feszített ütemű munkaszervezést kívánt tőlünk, illetve a projektvezetést kiválóan végző Horváth Sándortól, és határidőre elvégeztük azt, amit vállaltunk. Érdekességként talán elmondhatom, hogy a kivitelezésben minden nap „csúszás” egymillió forintos kötbért jelentett volna. Munkánk minősé-

2

3

4

gét pedig talán az is mutatja, hogy a beruházásra ötéves garanciát vállaltunk.

A 150 fő befogadására alkalmas intézmény példaértékű összefogás eredménye a tekintetben is, hogy az alvállalkozók megközelítőleg kilencven százaléka is Nógrád megyei cég volt. A beruházás építészeti értéke elérte az 1,4 milliárd forintot, s az objektumot szemügyre véve a laikus számára is kitűnik: az épület minősége európai színvonalú.

A 13 ezer négyzetméteres terület díszburkolatú udvaráról tágas előtérbe toppan a látogató. Az épület három szárnyból áll, alapterülete 5600 négyzetméter. Mindhárom szárny egy emeletes, és pihenőudvart fog közre. A bejáratnál szemben kápolna fogadja a lakókat, amelynek külön érdekessége, hogy a felső szintről is nyitható: itt egy karzaton foglalhatnak helyet az otthon lakói.

Az emeleti rész átriumos megoldású, körbejárható. Előnyösek a belső udvarok, az ellátottak mindennapjait változatossá tevő, az elcsendesedésre vagy éppen diszkrét beszélgetésre alkalmat nyújtó teraszok. Valamennyi folyosó padlófűtésű, mindössze a szobákban található radiátor. A szobák egy része a parkra

nyílik, az emeletiekhez erkély tartozik. Két- és négyágyas szobákat alakítottak ki, két szobánként saját vizesblokkal: fürdővel, tusolóval, WC-vel. A szobák beépített szekrényeiben kényelmesen elférnek a szükséges ruhák, a tisztálkodó felszerelések. Igény alapján mind a 41 szoba felszerelhető televízióval, vagy telefontal.

Az alsó szint „szolgáltató blokkjában” orvosi rendelő, pedikűr-manikűr, fodrászat és büfé kap helyet. Mindkét szinten található egy-egy pult, ahol a szolgálatos nővér felügyeli a hozzá tartozó bentlakókat, a pult mellett pedig közösségi helyiség biztosítja a különböző foglalkozások megtartását.

Az intézmény parkosított udvarán 56 parkolóhely áll az autóval érkező munkatársak, vendégek, látogatók rendelkezésére, s amolyan „hangulatjavítóként” szalonnasütő helyet és egy csobogót is kialakítottak.

JÖHET A FOLYTATÁS

Az európai színvonalú épület megvalósításával a konzorcium vállalkozásai bizonyították: Nógrádban, helyben is létezik minőségi beruházás, mert lehet bízni a helyi vállalkozások felkészültségében, szakértelmében és szakmai tudásában. S mivel a munka minősége fokozottan presztízskérdés manapság, mi több, a közszféra és a helyi vállalkozások együttműködése szempontjából is bizonyító erejű – csak remélni lehet, hogy a hasonló Nógrád megyei beruházások egyre nagyobb számban valósulnak meg Nógrád megyéért, nógrádi cégek részvételével.

Amikor az alapkő letételekor a konzorcium tagjai fogadták a gratulációkat, úgy fogalmaztak: amennyiben 2007 végén is hasonló hangulatban koccintanak a megyében egyedülálló projekt megvalósítására, akkor jó példát mutattak, melynek biztosan lesz folytatása.

A koccintás már a sikerre is megtörtént. A baglyasi idősök otthonát megvalósító három cég esetében referenciaként tökéletes a produkció. Jöhet hát a folytatás.

VASKOR ISTVÁN

SZOCIÁLPOLITIKA

Íme, egy prima ember!

Répás Béla, az SBTC legendás játékosa sajnálja, hogy nem kerültek szembe a Liverpoollal

Csakugyan, egy prima ember! – azt hiszem, sok-sokezer SBTC-szurkoló mellett számtalan játékosársra, tanítványa, munkatársra, ismerőse osztja ezt a véleményt Répás Béláról, aki legutóbb a sportemberek között nyerte el a VOSZ megyei szervezete által adományozott Prima-díjat. A korábbi nagyszerű labdarúgó a Stécé legdicőségesebb időszakában viselte a fekete-fehér szerelést. A legendás Szalay, Répás, Básti középpályás trió „központi” alakja az SBTC színeiben 300 mérkőzésen 26 gólt szerzett, kulcsembere volt az 1971/72-es NB I-es idényben bronzérmes bányászcsapatnak, amelynek színeiben az UEFA Kupában is bemutatkozott, s a válogatott kispadjáig is eljutott. Később szakedzői diplomát szerzett, s tanárként, edzőként pallérozta a tehetségeket.

– *Hogyan fogadta a Prima-díjat?*

– Nagyon megtisztelő az elismerés. Úgy vélem, a díjjal az egész életpályámat – labdarúgó-, edzői és a tanári pályafutásomat – ismerték el. A díjat adományozó VOSZ mellett sokaknak köszönhetem az elismerést: a szüleim és családom mellett a Stécénél és a Szénbányánál a játékosársaim, edzőim, vezetőim, a munkatársak, majd a Gagarin iskolában a kollégák, gyerekek, mind hozzásegítettek a díjhoz. Az utóbbi hat évben, hogy még tudtam dolgozni a betegségem ellenére, a családomon kívül sok jó barát segítségére kellett.

– *Induljunk egy kis „időutazásra”! Hogyan kezdődött a Stécé iránti életre szóló szerelem?*

– Édesapámmal már ötéves koromtól jártam a mérkőzésekre, és ott állt előttem a családi példa is: Gábor bátyám 1958-tól a Stécé játékosa volt abban a remek gárdában, amelyik a vidék legjobbja címet is elhódította. 1962-ben lettem a fekete-fehérek igazolt játékosa. Az ifiben Ménich István egyengette az utamat, majd a tartalécsapatban Szabó „Csozsi” István és Wahlkamp Lajos készítette fel az élvonalbeli szereplésre.

– *Miként emlékszik az NB I-es bemutatkozására?*

1 Répás Béla

– Úgy emlékszem arra a mérkőzésre, mintha ma történt volna! 1966. április 10-én a Csepelt fogadtuk idehaza. Akkoriban a Stécénél Mészáros József keze alatt új csapat épült, és abban az évben nem is villogtunk. Ez a találkozó is gól nélküli döntetlenre végződött. Szerencsére a vezetők kitartottak mellettünk, és néhány év múlva ez a gárda érte el a Stécé eddigi legnagyobb sikereit.

– *A gárda a kupában már az 1967-es kiírásban is nagyszerűen menetelt...*

– A legjobb nyolc között a fénykorát élő Vasas látogatott Salgótarjánba. Oriási élmény volt az a találkozó! Életem legfontosabb góljának tartom azt a találatot, amikor Kenderesi keze alatt becsorgott az a jó kemény passz, amely az 1–0-s győzelmünket jelentette. A döntőbe jutásért az Újpestet fogadtuk. Nagy csatában 2–2-re álltunk, amikor Szentmihályi kirúgása Németh Miki hátát találta el, és onnan pattant be a hálóba. Ezzel a góllal nyertünk 3–2-re! A kupadöntőt 1967. november 7-én rendezték meg a Népstadionban, ahol sajnos a Győri ETO csapatától egy tizenegyes góllal 1–0 arányú vereséget szenvedtünk.

– *A címeres mezt is hamar magára öltötte...*

– Ma is szívesen gondolok vissza arra, hogy az utánpótlás-válogatottban 1968-tól 1971-ig szinte állandóan játszottam. Így a pályán olyan klasszisokkal kerültem szembe, mint a jugoszláv Branko Oblak vagy a lengyel Włodzimierz Lubanski...

– *A Stécé is mutogatni kezdte orosz-lánkörmeit...*

– A csapatnál a Marosvári Béla által megkezdett módszeres munkát a Moór Ede, Szabó Géza kettős folytatta. A gárda egyre jobban összekovácsolódott. Az 1970/71-es idényben a hetedik helyen végezve a vidék legjobb csapata lettünk. Érdekeség, hogy a pályán elért eredmények alapján az ötödik helyen végez-

tünk volna, ám a kiírás értelmében az 1970 tavaszán lejátszott egyidényes bajnokság helyezései alapján „jutalompontokat” kaptak a csapatok, és mi az előző évi szerény produkciónk miatt mindössze két pontot hoztunk magunkkal. A „vidékbajnoki” cím azonban kárpótolt bennünket.

– *Moór Ede keze alatt élcsapattá vált a Stécé. Mi volt a mester titka?*

– Moór Ede nagyszerű munkát végzett a csapattal. A sokat emlegetett középpályás sorunkat is a mester illesztette össze. Korábban ugyanis más posztokon szerepeltünk, én például beállóst, illetve balfedezetet játszottam, de volt, hogy csatárként számítottak rám. Az idő azt igazolta, hogy a középpályás volt számomra az ideális hely. Ede bácsi a többieknek is mesterien találta meg a posztját, s elhitette velünk, hogy sokkal többre vagyunk képesek annál, amit addig akár egyénileg, akár csapatként nyújtottunk. Ez volt a sikerek titka.

– *Répás Béla a nagyválogatott keretébe is bekerült...*

– A kispadon ültem 1971 áprilisában, amikor Bécsben Bene Feri két góljával 2–0-ra legyőztük Ausztriát. Pedig a mérkőzés előtti napon még arra is esélyem volt, hogy kezdő leszek az osztrákok ellen. Ez azonban számomra is hihetetlennek tűnt, annyi jó labdarúgó szerepelt a magyar élcsapatokban. Jó lett volna pályára lépni a nemzeti együttesben, de az is nagy szó volt, hogy Albert, Bene, Kocsis, Fazekas és a többi nemzetközi klasszis között számítottak rám a keretben.

– *A következő idényben minden idők legjobb SBTC-szereplésének örvendezhetett a közönség. Rohan az idő... A bajnoki bronzérem és az UEFA Kupa-szereplés 35. évfordulóját tavaly ünnepelték. Mi volt a sikerek titka?*

– Az 1971/72-es idény nemcsak nekem,

2

hanem az SBTC-nek is a csúcst jelentette. Nagyon jó csapatunk volt, s noha a gárdából általában a Szalay, Répás, Básti középpályás triót emelték ki, az egész gárdát kiváló labdarúgók alkották. A csapat tökéletesen egygé kovácsolódott, s elhittük, hogy a neves fővárosi csapatok közé, az élbolyba is bekerülhetünk. Baráti légkör uralkodott pályán és pályán kívül, amely mind a mai napig megmaradt.

– *Melyik volt a legemlékezetesebb mérkőzése?*

– Ha választanom kell az SBTC-ben és az utánpótlás-válogatottban lejátszott csaták közül, akkor azt a mérkőzést emelném ki, amikor 1972 tavaszán itthon 15 ezer néző előtt 3–1-re legyőztük a Bp. Honvédot. A találkozó irama, színvonala, hangulata, a gólok szépsége alapján ez volt a legnagyobb sikerünk.

– *A bronzérem után nagy volt a hajcihő, ünneplés?*

3

2 *Ez volt az aranykor! Répás (jobbról), az SBTC kiváló-sága kicselezi Szűcs Lajost, a Bp. Honvéd játékosát*

3 *Répás Béla és felesége egy baráti összejövetelen*

– Nem volt olyan nagy a hajcihő. Érdekes, de nem is játszadoztunk ilyen gondolatokkal. Az akkori még más világ volt... Engem boldoggá tett, ha az utcán az emberek megállítottak és gratuláltak a győzelmünkhöz. Abban az idényben, amikor harmadikak lettünk, az egész évben száz-százötvenezer forintot kerestünk. A játékos mivoltunk révén inkább sok-sok kedves figyelmességhez, apró előnyhöz jutottunk. Például, ha vásárolni mentünk, az üzletben mindenképpen a legjobbat kaptuk, vagy a napi ügyek intézése egy picivel könnyebben ment, mint másoknak. A labdarúgás révén nagyon sok olyan ismerősre, barátira tettünk szert, akikkel a bensőséges kapcsolatunk évtizedek után is változatlanul megmaradt. A futballból annyit tudtunk elérni, hogy egész élvonalbeli pályafutásunk során összegyűjtünk egy lakásra és egy autóra valót.

– *Egyszeri és megismételhetetlen siker volt az SBTC UEFA Kupa-szereplése...*

– Nagy élmény volt bemutatkozni a nemzetközi kupaporondon, de... Az AEK Athén, bár argentin profikat is felvonultatott, nem volt jobb csapat a miénknél. Athénban talán a rengeteg néző, a hatalmas hangorkán, a görög-tűzek hatására egy kicsit megijedtünk. Ez lehetett az oka, hogy pontrúgásból és szögletből elkerülhető gólokat kaptunk. De az athéni 1–3 végső soron nem is volt rossz eredmény. Ha egy kicsivel rutinosabbak vagyunk, itthon továbbjutottunk volna. Ha már az első félidőben értékesítjük egyik helyzetünket, talán feldobta volna annyira a csapatot, hogy szünet után ki-harcoljuk a továbbjutást. Sajnos hiányzott a csapatból a nemzetközi rutin, ezért nem tudtuk 1–0-s vezetésünk után belőni a továbbjutást jelentő találatot, sőt a végén a görögök kiegyenlítették. Nagy lehetőséget szalasztottunk el; tovább kellett volna jutnunk, és jött volna a Liverpool...

– *Élete legszebb gólja...?*

– Az új Fradi-pályán egyszer 5–3-ra veszítettünk, de nekem Bálint Laciék gyűrűjében sikerült egy szép csel után úgy kilőnom a felső sarokot, hogy Géczi meg sem tudott mozdulni.

– *Kik voltak a legnehezebb ellenfelei?*

– A legtöbb fejtörést Kocsis Lajos, Varga Zoltán és Albert Flórián őrzése okozta. Ha akkoriban lehetőség nyílik külföldön profiskodni, mind a hárman eljuthattak volna Franz Beckenbauer vagy Johan Cruyff klasszisáig.

– *A visszavonulása után edzősködni kezdett.*

– Mind a mai napig élő kapcsolatom van a labdarúgással, nem is tudnám másképp elképzelni az életem. Szakadó vagyok. Edzősködtem a Nagybátony, az SBTC, a Sík-üveggyár és a Mátranovák felnőttcsapatánál, majd az utánpótlásnevelésben találtam meg a legszebb feladatot, és emellett a Gagarin Általános Iskolában testnevelő tanárként dolgoztam.

– *Ne szaladjunk előre! Edzőként rengeteg tehetséges fiatal játékost indított útjára. Kiket emelne ki leginkább?*

– A Salgó Öblös-Faipari SC-nél végzett munkám során kiemelkedően tehetséges volt az 1987–88-as korosztály, amelynek tagjai közül Kerényi Gábor (Diósgyőr), Tolnai Tamás (Újpest) és Simon Attila (Szombathely) mellett még több olyan fiatal játékosom volt, akik a Ferencváros, az Újpest és a Videoton korosztályos csapataiban is nagyszerűen helytálltak. Bízom abban, hogy még mindannyian a tehetségüknek megfelelő helyre eljuthatnak.

– *Jól tudom, hogy jelenleg is edzősködik?*

– A Gagarin iskolában heti két alkalommal foglalkozom alsó tagozatosokkal, mindkét csoportban 25–30 srác tanulja a labdarúgás alapjait, és az őszi-tavaszi diákolimpiai versenyekre is elviszem a gyerekeket. A Stécénél elnökségi tag vagyok, és most is sok fiatal játékos leigazolásában segítettem.

– *Hogyan látja a tarjáni futball helyzetét?*

– Nekünk a megyei bajnokságban harcolnunk kell a bajnoki címért, míg az SBFC-nek az NB III-ban a bennmaradásért. A kiélezett verseny jót tesz mindkét csapatnak. Kívánom, hogy a közeljövőben legyen Salgótarjánban legalább egy jó NB III-as csapat.

– *A Stécén kívül milyen kapcsolata van még a sporttal?*

– A televízió jóvoltából rengeteg jobbnál jobb csapat mérkőzéseit láthatom. Emellett életem a nyugodt nyugdíjas életet. Jut idő sétára, egy színházra, ebből áll össze a napi programom.

BALÁS RÓBERT

